

Revolusjon

på *la plaza*, i hjemmet og i senga?

Utfordring og reproduksjon av kjønnspraksis i Buenos Aires

¿Revolución en la plaza, en la casa y en la cama?

Mari-Kristine Morberg

Masteroppgave i sosialantropologi

Universitetet i Bergen

Vår 2008

”Revolución en la plaza, en la casa y en la cama” – ”Revolusjon på la plaza, i hjemmet og i senga”. Dette slagordet er mye brukt blant de politisk aktive unge kvinnene. Slagordet ble sprayet rundt i byen under det nasjonale kvinnemøtet i Jujuy, oktober 2006. Det blir også brukt i andre markeringer og demonstrasjoner for kvinners rettigheter.

Jentene på bildet er ikke personer som er tilknyttet oppgaven eller meg på noen måte.

Gracias

Siempre hay cuestiones éticas relacionadas con los trabajos de campo. Durante el trabajo de campo uno trabaja con seres humanos y tiene como objetivo producir un trabajo científico basado en la vida y las experiencias de estos seres humanos. Esto exige que uno trate como objetos a personas que han sido muy amables y han estado siempre dispuestos a ayudar dándome su tiempo y contándome sus historias. Tratar a las personas como objetos me ha resultado muy difícil, tanto durante el trabajo de campo como durante el proceso de redacción.

Tengo muy buenos amigos que han llegado también a ser informantes muy importantes, e informantes que han llegado a ser buenos amigos. Todos me cuidaron y me sentí muy bienvenida en sus familias y sus grupos de amigos. Les agradezco mucho esto. Sin ellos no existiría esta tesis master, y la vida en Buenos Aires hubiera sido mucho mas difícil para mi. Gracias a Andrea, Vicky, Francisco y Augustin, en particular. En el estudio intento presentar a ustedes y sus vidas de la manera mas real y justa posible.

Takk

Det er alltid knyttet etiske problemstillinger til feltarbeid. Under feltarbeidet jobber man sammen med mennesker og har som mål å produsere vitenskapelige arbeider med grunnlag i disse menneskenes liv og erfaringer. Dette krever objektivisering av levende mennesker som har vært vennlig og hjelpsomme ved å dele deres tid og historier med meg. Dette har jeg sett på som en svært vanskelig prosess, både under feltarbeidet og i skriveprosessen.

Jeg hadde gode venner som skulle vise seg til å bli viktige informanter og informanter som ble gode venner. Alle tok svært godt vare på meg og ønsket meg velkommen inn i sine familier og vennekretser, - dette er jeg enormt takknemlig for, uten dere hadde ikke oppgaven vært mulig og oppholdet i Buenos Aires ville vært uendelig mye tyngre. Jeg forsøker etter beste evne å fremstille dere og deres liv så sannferdig og rettferdig som mulig.

Stor takk til veilederne Ahn Nga Longva og Eldar Bråten for nyttige innspill og for å lede meg på rett inn på rett spor når jeg var i ferd med å gå meg vill.

Takk til klassen og alle støttende venner den siste tiden, særlig takk til Ida, Trine og Ingrid for å korrektur og gode kommentarer på flere versjoner. Takk til Karianne som har delt mine antropologiske funderinger siden dag én på grunnfag. Tusen takk til mamma og pappa som alltid oppmuntrer og tror på meg og til Kari-Anne fordi hun mener storesøsteren hennes er supermann. Ikke minst, takk til Martin, for at du alltid er der for meg og for at du har tørket tårer og gitt meg klemmer når det hele virket uoverkommelig.

Innholdsfortegnelse

Gracias.....	iv
Takk.....	v
Innholdsfortegnelse	vi

Kapittel 1: Kjønn i Latin-Amerika som problemstilling og metodiske utfordringer 1

Fokus og oppgavens oppbygging.....	2
Valg av lokalitet og problemstilling	5
Kjønn.....	6
Biologisk eller sosialt?	6
Kjønnsroller.....	7
Særskilte utfordringer ved feltarbeidet.....	8
Urbant feltarbeid	8
Informanter og feltarbeider som ligner hverandre	9
Egenposisjonering i felten	10
Feltlokalitet og feltmetodikk	11
Framgangsmåte for datainnsamling	12
Praktiske grep.....	13
Klassesamfunnet Argentina.....	14
Kvinneres juridiske og sosioøkonomiske situasjon i Argentina	15
Familie.....	17
Casa, calle og machismo	18

Kapittel 2: Kjønnsroller i familielivet 21

Familieliv i Argentina.....	22
Informantenes nåværende familieliv	23
Susanas kamp for likhet i hjemmet	23
”Når arkitektkontoret blir ranet” - Kvinnelig krisemøte på kjøkkenet.....	29
Lucia og Felicia – Kvinner kan?	32
Gabriel.....	34
Arbeidsfordeling i hjemmet	35
Unges forestillinger om fremtidige familieliv.....	37
Susanas kjæresteforhold.....	37
Laura: ”Mødre og fedre har ulike roller”	38
Lucia og Elisa: ”Både karriere og barn er veldig viktig”	40
Gabriel, ”los chicos” og arbeidsfordeling i hjemmet	42
Reproduksjon av ideer om morskap.....	43
Oppsummering	45

Kapittel 3: Vennskap, flørting og seksualitet..... 47

Argentinske skjønnhetsidealer: ”I Argentina er vi veldig light”	47
Kjønnede klær	50

Sjekking med miniskjørt – et moralsk ladet plagg	51
Mannlighet og tvetydig machismo	55
Histéricas og conquistadores: Reglene for kvinnelighet og mannlighet i flørtespillet	61
En kveld på byen: Ninas erobring	62
Oppsummering	66
Kapittel 4: <i>La Copa de Las Pibas</i> – jentecupen: Jentefotball i et mannsdominert miljø	67
Fotball i Argentina	67
Kvinnefotball i Argentina	69
Laget Rojo og turneringen La Copa de Las Pibas	70
Fotballens kjønnede sosiale organisering	71
Hvorfor argentinske jenter ikke spiller fotball	73
”Throwing Like a Girl”	74
Svakelige kvinnekropper	76
Myten om kvinnen – Da Hilde skadet foten sin	78
Tvetydig oppmerksomhet og seksualisering av spillere	79
Ulike spilleregler for kvinner og menn	83
Fotballglede og normbrytere – opplevelsen av å spille fotball	85
Oppsummering	86
Kapittel 5: Politiske aktivisme ved Universidad de Buenos Aires	89
Universidad de Buenos Aires, Filo og politiske grupperinger	89
Opprør mot staten og kirken: Encuentro Nacional de Mujeres XXI - Det 21. nasjonale kvinnemøtet	92
Reproduksjon av kjønnsroller på politiske pikniser	95
Likhets-fotball	96
Kjønnede arbeidsoppgaver – underholdning, opprydding og mat	97
Oppsummering	101
Kapittel 6: Revolusjon på <i>la plaza</i>, i hjemmet og i senga?	103
Reproduksjon, utfordring og endring av kjønnspraksis	103
Cristina Kirchner – flere reelle muligheter for argentinske kvinner?	105
Kirken, staten og abort	107
Abort – en moralsk konflikt	108
Utfordringer for feminismen og kvinnebevegelsen	110
Avsluttende bemerkninger om endringer i kjønnspraksis og forestillinger om kjønn	113
Referanser	115
Bøker og artikler	115
Rapporter og andre referanser	123

Kapittel 1: Kjønn i Latin-Amerika som problemstilling og metodiske utfordringer

Under en uke etter at jeg ankom Buenos Aires eksploderte en offentlig abortdiskusjon rundt meg. I alle aviser og på alle nyhetssendinger ble det diskutert to omstridte abortsaker. Abort er ulovlig i Argentina, men man kan søke om å få innvilget rett til abort i spesielle tilfeller dersom man er psykisk handikappet og voldtatt.¹

Sakene som fikk slik voldsom medieoppmerksomhet i august 2007 dreide seg om to unge kvinner (19 og 25 år), begge gravide som følge av voldtekter. Kvinnenes formyndere søkte på vegne av kvinnene om tillatelse til å abortere, men fikk det ikke innvilget av de lokale domstolene. Familiene møtte motstand fra dommere i det offentlige rettsystemet, sykehusene som skulle utføre abortene samt en rekke demonstrerende katolske organisasjoner. I denne debatten kommer sterke motsettende interesser til uttrykk; gjennom kvinnesaksforkjempere og menneskerettighetsorganisasjoner, og gjennom religiøse og konservative grupper som mener at livet skapes ved unnfangelsen og at alle har rett til liv.²

Selv om jeg i denne oppgaven ikke eksplisitt tar for meg abort, er abort en omstridt sak av enorm betydning både for mine informanter som mener *”det handler om rett til å bestemme over våre egne kropper”* og for andre grupper i samfunnet som mener abort ikke moralsk sett kan forsvares, det er dreier seg om drap på uskyldige ofre. Slike hendelser som blir tatt opp i nasjonale media og snakket om på folkemunne indikerer betydning i lokalsamfunnet og kan si noe om hva slags endringer som er på gang (*”change-in-the-making”*). Dette kommer særlig fram dersom det dreier seg om omstridte hendelser der uenighet blir uttrykt (Falk-Moore 1987). Abortstriden er derfor interessant, fordi den indikerer at endringer er i ferd med å skje. I denne teksten vil ikke hovedfokuset være på abort, men på ulike livsområder hvor man kan anta at unge *porteños* særlig utfordrer kjønnspraksis og ideer om kjønn.³ Ved å undersøke slike livsområder ønsker jeg å si noe mer om hvilke skiftninger og endringer man kan finne i dagens Buenos Aires og Argentina.

¹ Se side 16 for abortloven i Argentina.

² Anslaget på antall kvinner som dør i året som følge av illegale aborter som har gått galt, varierer mellom 100 og 500 avhengig av kildene, mellom 400-500 er de vanligste tallene.

³ Folk som er født og oppvokst i Buenos Aires kalles for *porteños*, ”folk fra havna”.

Fokus og oppgavens oppbygging

I denne oppgaven tar jeg sikte på å vise hvordan kjønnspraksis og forestillinger om kjønn produseres, utfordres og reproduseres og muligens endres blant unge mennesker i Buenos Aires, Argentina. Jeg ønsker å forstå hvilke forestillinger om kjønn og seksualitet som finnes og hvordan kjønn utspilles og utfordres i praksis. Jeg tar for meg fire aktivitets- og livsområder; familieliv (kapittel 2), vennskap, flørting og seksualitet (kapittel 3), sportsaktiviteter, særlig kvinnefotball (kapittel 4) og politisk aktivisme på universitetsnivå (kapittel 5). Hvilke former for kjønnspraksis og forestillinger om kjønn finner man her? Hvordan utfordres og reproduseres kjønnspraksis og hvilke implikasjoner har dette for hvordan unge *porteños* lever sine liv? Oppgavens tittel, "*Revolusjon på la plaza, i hjemmet og i senga*", henviser både til et mye brukt slagord blant feministiske aktivister i Argentina og til livsområdene og de sosiale aktivitetene jeg undersøker. *La plaza* refererer til de åpne plassene man finner i nesten alle latinamerikanske byer, altså det offentlige rommet.

Informantene⁴ mine er unge mennesker (19-28) fra middelklasse og øvre middelklasse i Buenos Aires.⁵ De fleste informantene er studenter ved Universidad de Buenos Aires (UBA), hovedsakelig innenfor humaniora og kunst. Noen få informanter er tidligere studenter og nå i jobb. Videre er (nesten) alle informantene svært politisk bevisste og radikale, - også de som ikke er politisk aktive. Miljøet jeg har beveget meg i og menneskene jeg har fått kontakt med befinner seg derfor innenfor en svært liten del av befolkningen og en spesiell seksjon av middelklassen, det er denne lille gruppen jeg refererer til når jeg snakker om middelklasse.

Jeg antar at det innenfor dette radikale miljøet er mulig å spore potensielle endringer, ettersom større endringer i verdier og samfunnsstrukturer ofte oppstår først den fremtidig eliten: utdannet middelklasse (Bergh 2006). Den generelle opinionen endrer seg etter at eliten har gått foran. Jeg håper at analysen av endringer i dette radikale og progressive miljøet kan si noe om endringer i kjønnspraksis i andre miljøer, både ut fra hva som er ideal og praksis for denne gruppa, men også hvordan deres praksiser skiller seg fra andre miljøer i Argentina. Dette er interessant fordi det kan si noe om hvordan kjønn *oppleves* for de unge, ikke som

⁴ Informant har negative konnotasjoner, særlig på engelsk, men jeg velger likevel å bruke begrepet, ettersom det ikke har samme konnotasjoner på norsk. Ofte velger jeg likevel å heller bruke informantenes (anonymiserte) navn eller gruppetilhørighet der det er mulig.

⁵ Jeg kommer tilbake til en diskusjon av klassebegrepet senere i kapittelet.

stereotypier, men hvordan unge opplever kjønns betydning i hverdagen. Gjennom de politiske aktive gruppene, da med særlig fokus på den feministiske gruppa *La Secretaria de Mujeres* (kvinnesekretariatet) på fakultetet for filosofi og litteratur, har jeg undersøkt forståelser av kjønn som et refleksivt prosjekt.⁶ Individuer reflekterer i varierende grad over kjønnets praksis, og på andre livsområder, hvor enkelte informanter ikke eksplisitt er opptatt av kjønn, som i familielivet, blant venner, i fritiden og fotballen, finner man også forståelser av kjønn som kroppsliggjorte disposisjoner – altså noe eksisterende og nærværende, men ikke reflektert. Jeg viser altså hvordan kjønn, som praksis og forestilling, reproduseres, men også at det utfordres og *endres*, i noen tilfeller endres praksis før mental forestilling og andre ganger endres holdninger før faktisk handling. Jeg håper å vise at det finnes ulike former for maskulinitet og femininitet og at disse ikke er entydige, men leves ut og oppleves på mange ulike måter. Jeg håper dette empiriske bidraget er med å avvikle forestillingene om latinamerikanske *machos* og passive kvinner, uten *agency*.⁷ Oppgaven er derfor et empirisk bidrag til forståelsen av hvordan kjønn er kontekstuellt og sosialt konstruert, og har muligheter til endring over tid.

I dette **første kapitlet** presenterer jeg lokalitet for feltarbeidet, teoretisk tilnærming til kjønn og metodologiske utfordringer. Ettersom materiell situasjon er viktig kontekst for hvordan kjønn faktisk oppleves på ulike livsområder, fremlegger jeg informasjon om kvinners juridiske og sosioøkonomiske situasjon i Argentina. Avslutningsvis presenterer jeg begrepene *casa/calle* og *machismo*, sosialantropologiske modeller som er ”gode å tenke med”.

I **kapittel 2** tar jeg for meg **familieliv**. I familien foregår den første menneskelige sosialiseringen, deriblant kjønn som er konstituerende for menneskers identiteter (Jenkins 2003).⁸ Jeg presenterer ulike informanters familieliv og hvordan de forstår egne og andres

⁶ Med feminisme forstår jeg “In a minimalist definition, feminism could be taken to refer to the awareness of women’s oppression and exploitation at work, in the home and in society as well as to the conscious political action taken by women to change this situation” (Moore 1988:10). Det finnes en rekke former for feminisme og det kan derfor være riktigere å snakke om feminismer, se for eksempel Gemzöe 2005, for en gjennomgang. Feministisk teori, eller kjønnsteori, er en teoretisk og filosofisk utvidelse av feminisme.

⁷ Jeg bruker her begrepet *agency* som menneskelig evne eller kapasitet til å påvirke egne og andres muligheter i livet. Individuer har dermed en aktiv rolle i utformingen av den sosiale virkeligheten de deltar i, samtidig som *agency* er mer enn individuell kraft, ettersom individer handler innenfor historisk konstruerte strukturer og prosesser. *Agency* inkluderer altså en dimensjon av institusjoner og menneskelige relasjoner. Se Barth 1994 [1966], eller Bourdieu 2002 [1977], 1990 for andre forståelser og utvikling av *agency*-begrepet.

⁸ I følge Jenkins (2004:5) er identiteter ”the ways in which individuals and collectivises are distinguished in their social relations with other individuals and collectivises. Identity is a matter of knowing who’s who (without which, we can’t know what’s what)”. Det er altså ikke nok å selvtillskrives seg en identitet, den må også anerkjennes av de vi samhandler med. Identiteter blir konstruert gjennom transaksjoner ved og over grensene.

roller innenfor familien. Jeg identifiserer særlig to forestillinger som virker inn på folks forståelser av kjønn og kjønnsroller. Den ene kommer til uttrykk gjennom ulikhet og komplementaritet hvor kvinner framstilles som mor og som nært tilknyttet barn og hjem (som også innebærer at menn knyttes til jobb og lønnsarbeid). Den andre uttrykkes i form av en feministisk ideologi med utgangspunkt i likhet. Menn og kvinner ansees ideologisk sett som like, og dette innebærer i praksis en ide om at kvinner er undertrykte og diskriminerte. Jeg undersøker hvordan disse forestillingene tilegnes og utfordres på ulike måter.

Kapittel 3 handler om kjønnsrelasjoner utenfor familien, i forhold til venner, men hovedsakelig i forhold til **flørting og seksualitet**.⁹ Jeg peker på skjønnhetsidealer og kroppsidealer som viktige verdier og hvordan disse ser ut til å være kjønns spesifikke. Jeg diskuterer flørting og mannlighetsidealer gjennom *machismo*. Hvilke implikasjoner har *machismo* for unge menn og unge kvinner? I flørting virker det som det finnes stort rom for å eksperimentere og utvide rollerepertoarer. Jeg viser hvordan flørteregler både etterfølges og utfordres, og hvilke reaksjoner dette skaper.

Jentefotball er en annen arena jeg umiddelbart fant interessant når det gjelder utfordring av etablerte kjønnsroller. I **kapittel 4** viser jeg hvorfor det har vært, og fortsetter å være, vanskelig for jenter å begynne å spille fotball, en tradisjonelt mannlig arena. Gjennom fotballaget Rojos kamper i turneringa *La Copa de las Pibas* (jentenes cup) og et tv-innslag om cupen, peker jeg på utfordringer jentene møter, og jeg sammenligner jentene med et profesjonelt fotballag i Brasil.

Kapittel 5 omhandler **politiske aktivisme** på Universidad de Buenos Aires. Jeg presenterer kort universitetet, samt det politiske systemet og partiene på universitetet. UBA er svært politisert. På fakultetet for filosofi og litteratur, Filo, kom jeg i kontakt med *La Secretaria de Mujeres* (kvinnesekretariatet) og med andre jenter som kaller seg feminister eller hadde feministiske tolkninger av sine livserfaringer. Dette anser jeg som en særlig interessant arena, ettersom kjønn her er eksplisitt politisert i motsetning til de andre arenaene. I dette kapittelet drøfter jeg et case som viser at en rekke kvinner i Argentina ønsker forandring og jobber for dette. Det andre caset består av to pikniker arrangert av et politisk parti. Jeg analyserer menn

⁹ Alle informantene i min studie er heterofile og flørting foregår dermed som regel med det motsatte kjønn.

og kvinners ulike roller på pikniken, - utfordres eller reproduseres kjønnsroller på denne politiske arenaen hvor kjønn eksplisitt tematiseres?

I **kapittel 6** oppsummerer jeg funnene på et mer generelt nivå. Jeg forsøker å gi et bredere blikk på kjønn i Buenos Aires og Argentina ved å drøfte abort, kvinnebevegelsen og hvorvidt Argentinas første valgte kvinnelige president, Cristina Kirchner, viser at endringer i forhold til kjønnspraksis er i ferd med å finne sted.

Valg av lokalitet og problemstilling

Latin-Amerika er en region som har fasinert meg siden første gang jeg besøkte kontinentet i 1999. I tillegg til en del reiser i Latin-Amerika, inkludert Argentina, har jeg studert et halvt år i Chile og bodd noen måneder i Mexico. Mine tidligere opphold i latinamerikanske storbyer gjorde at jeg ble fasinert av det faktum at middelklassen her på mange måter er likere meg enn de fleste av sine landsmenn. Buenos Aires ble valgt for sin "europiske karakter" og en idé som et mulig sammenligningsgrunnlag for eventuell videre forskning i Norge.

Mens jeg studerte i Chile skrev jeg en oppgave om homofiles situasjon i Santiago og ble da særlig opptatt av kjønn som kategori. Under bachelor-oppgaven, som omhandlet chilenske flyktninger i Norge og deres motivasjon for å bli i landet eller for å vende tilbake til Chile, oppdaget jeg at i tillegg til tidskaspektet, var faktorene klasse og kjønn av særlig stor betydning for flyktningenes hjemvendelsesønsker. Jeg ønsket derfor å se nærmere på kjønn og Latin-Amerika. Videre observerte jeg en diskrepans mellom ideal og praksis når det kom til politisk aktive venstreradikale chilenerne. Finnes det noe lignende ved det politiserte universitetet i Buenos Aires?

Kjønn

Biologisk eller sosialt?

I antropologien har det vært mye diskusjon rundt, og kritikk av, skillet mellom biologisk og sosialt kjønn. Begrepene representerer to ulike måter å tenke kjønnsforskjell på. Toril Moi (1998) mener skillet mellom biologisk og sosialt kjønn er utilstrekkelig, ettersom man uansett reduseres til kjønnsforskjell uavhengig av hvorvidt man tenker kjønnsforskjell som naturlig eller kulturell, essensiell eller konstruert. Det er også viktig å ta hensyn til at andre faktorer som alder, lokal og regional tilhørighet og personlige erfaringer alltid er med å forme opplevelsen av å tilhøre det ene eller det andre kjønn (eller eventuelt et tredje eller fjerde) (Moi 1998).

I denne oppgaven støtter jeg meg på Simone de Beauvoirs forståelse av kjønn som sosialt konstruert, - man er ikke kvinne, man blir det (de Beauvoir 2000). Samtidig mener jeg som Butler (2004:198-199) at kjønn er *performativt*. Kjønnsperformativitet handler om *gjøren*, vi fremfører vårt kjønn som en handling. Når ”folk flest” holder seg til et sett sosiale normer, garanterer dette at de samme normene blir opprettholdt og forsterket. Slik produseres og reproduseres kjønnsforskjeller. Videre velger jeg å bruke det norske begrepet ”kjønn” slik Moi foreslår (1998). Det vil si at mitt kjønnsbegrep tar hensyn til både de biologiske, sosiale og kulturelle elementene ved kjønn og skiller ikke sterkt mellom disse. De er tett knyttet sammen, og ettersom ingen av informantene har problemer med å identifisere seg med det ene eller det andre kjønn er dette ingen relevant problemstilling i teksten. Derfor snakker jeg om ”menn”/”gutter” og ”kvinner”/”jenter” som uproblematisk kategorier, til tross for at en rekke studier viser at det ikke alltid empirisk sett er slik.¹⁰

Selv om informantene er mellom 19-27 år, omtaler de fleste seg selv og sine venner som ”jenter” og ”gutter”. Jeg vil derfor bruke ”menn” og ”gutter” og ”kvinner” og ”jenter” om hverandre når jeg snakker om informantene. Når informantene snakker hypotetisk om en situasjon, snakker de ofte om ”mannen” eller ”kvinnen” i entall (*el hombre* og *la mujer*). Jeg

¹⁰ Se for eksempel Kulick 1998

gjengir da deres uttalelser, men som en følge av hvordan informanten(e) uttrykker seg, og ikke fordi jeg mener én mann er representativ for alle menn.

Kjønnsroller

Den nordamerikanske psykoanalytikeren Robert Stoller introduserte begrepet "kjønnsidentitet" og utvidet dette deretter til fire begreper: biologisk kjønn, sosialt kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsrolle (Stoller 1968 i Moi 1998). Med biologisk kjønn mener han menn og kvinner, det finnes kun få biologiske unntak fra disse to kategoriene. Sosialt kjønn har psykologiske og kulturelle konnotasjoner (her innunder maskulin og feminin, som kan være helt uavhengig av biologisk kjønn). Kjønnsidentitet vil si en begynnende bevisst eller ubevisst forståelse av at man tilhører det ene eller det andre kjønn, som utvikles gjennom oppveksten. Kjønnsidentitet kan være svært komplekst, for eksempel kan man føle seg som en feminin mann (Stoller 1968 i Moi 1998).

Gjennom store deler av oppgaven vil jeg snakke om kjønnsroller. Stoller definerer kjønnsrolle som den utilslørte oppførselen man foreviser ute i samfunnet, den rollen man spiller i forhold til andre mennesker, for å etablere en posisjon når det gjelder ens egen og andres vurdering av ens kjønn (gender) (Stoller 1963,1968 i Moi 1998:43). Kjønnsrollebegrepet (gender role) ble nokså marginalt i kjønnsteorien. Det ble hevdet at bruk av begrepet gjør kjønn til en statisk kategori ved å fremstille det som om kvinner og menn går inn i forhåndsbestemte roller som fremstilles som biologisk funderte. Dessuten ble det hevdet at begrepet gir et bilde av kvinner og menn som dikotomier, og dermed reproducerer og sementer disse. Selv ser jeg på kjønnsroller på samme måte som Stoller, men uten å mene at disse rollene er fullstendig forhåndsbestemte. Det finnes føringer, men disse må alltid fortolkes, noe som gjør at eksperimentering og utvidelse av rolleperatoarer hele tiden finner sted, slik jeg viser i det følgende.

Mange engelskspråklige feminister har innført et skille mellom adjektivene *female* og *feminine* versus *male* og *masucline*, slik at female og male forholder seg til *sex* og brukes om biologiske kjønnsforskjeller. Maskulin og feminin forholder seg til *gender* og brukes om sosialt betingete kjønnsforskjeller. På norsk markerer ikke ordene "kvinnelighet" og "femininitet" forskjellen mellom biologi og sosiale normer (se Moi 1998:31), det første er norsk og det andre et fremmedord med en liten nyanseforskjell i betydningen. På den annen side tillegger mennesker ordene ulike meninger, og jeg mener det som kalles femininitet eller

maskulinitet ikke nødvendigvis trenger å knyttes til et spesifikt kjønn, ettersom det kan gi mer mening å snakke om ”feminine gutter” enn ”kvinnelige gutter”.¹¹ Jeg kommer likevel til å bruke både feminin/femininitet og kvinnelig/kvinnelighet om hverandre, ettersom ingen av informantene ga uttrykk for at dette er problematisk. Hva som karakteriseres som feminint eller maskulint er for øvrig kulturelt variabelt og bør derfor undersøkes, slik blant annet Gutmann (1996) og Stølen (1996a, 1996b) foreslår. Dette ser jeg på gjennom hele oppgaven og da særlig i kapittel 3.

Særskilte utfordringer ved feltarbeidet

Urbant feltarbeid

Feltarbeidet fant sted fra medio august 2006 til februar 2007 og foregikk på ulike sosiale arenaer i Buenos Aires. Alle feltarbeid medfører ulike utfordringer og utfordringer knyttet til urbant feltarbeid gjorde seg spesielt gjeldende for min del. ”Felten” vil si der hvor antropologen, feltarbeideren, utfører sin forskning, og ordet konnoterer i seg selv et sted som ikke er urbant (Gupta & Ferguson 1997:8). Millionbyer er ikke som Malinowskis landsbyer (1992 [1922]), det er vanskelig å få oversikt. Store byer er kaotiske, uhandterlige og uoversiktlige. I urbane områder er det vanskelig, om ikke umulig, å få tilgang til alle feltene informantene tar del i og arenaene man har data på begrenser dermed seg selv.

Det finnes likevel ulike måter å løse problemene på. Man kan velge ut et bestemt fysisk eller geografisk område, som for eksempel et nabolag, en klubb eller lignende, slik som Gutmann (1996) i *”The Meanings of Macho – Being a Man in Mexico City”*. Man kan se på spesifikke miljøer og fenomener, slik som Archetti gjør når han undersøker fotball og maskulinitet i Buenos Aires, eller man kan utføre såkalte *”multisited”* feltarbeid, hvor man forsøker å gripe ulike sider ved komplekse samfunn gjennom bruk av flere ”sites”. Det er denne siste tilnærmingen jeg har valgt. Ettersom kjønn alltid er tilstedeværende, men av større eller mindre viktighet, undersøker jeg kjønnsdimensjoner i fire ulike settinger hvor man kan anta at

¹¹ Takk til M. for at han påpekte dette for meg.

kjønn særlig blir utfordret; familieliv, fritid med venner og flørting, fotball og politiske aktivisme.

Informanter og feltarbeider som ligner hverandre

Dersom felten er noe som ikke er ”hjemme”, finnes det noen områder som er mer hjemme enn andre, og noen områder som er mer feltarbeidaktige, de er eksotiske og langt vekk. Det er dette Gupta og Ferguson (1997:13) kaller *“hierarchy of purity”*. De hevder at det er et uuttalt premiss i antropologien at ”hjemme” er et sted med kulturell likhet og at ulikhet er noe man finner i ”utlandet” (1997:32). Hjemme kan også være et sted av ulikhet og ”ute” kan på mange måter være likt ”hjemme”.¹² I mitt tilfelle viste seg å være slik.

De politisk aktive jentene møtte jeg i forbindelse med et nasjonalt kvinnemøte.¹³ Disse jentene er mellom 21 og 28 år gamle og studerer ved UBA, fakultetet for filosofi og litteratur, flere av dem studerer antropologi og de aller fleste ser på seg selv som feminister. En feministisk antropologistudent som studerer feministiske antropologistudenter og humanister, kan ansees som en form for ”feltarbeid i egen kultur” eller ”feltarbeid på seg selv”, noe som har blitt kritisert i antropologien. Det har blitt hevdet at man i egen kultur mangler ”det antropologiske blikket” – altså den nødvendige analytiske distansen. *”Antropologer oppdager og forstår gjennom sine egne vanskeligheter med å forstå”* (Wadel 1991:15).

På mange måter er jeg og flere av informantene mine svært like. Vi deler ikke alltid ideologi, men blant jentene fra *la Secretaria* på Filo finnes det flere antropologistudenter. Vi deler et akademisk språk, vi har lest en god del av den samme litteraturen og har ikke store problemer med å kommunisere med hverandre. Kort sagt deler vi på mange måter en forståelse av verden. Det var disse jentenes syn på kvinner og menn i Argentina som ble presentert for meg først, og deres vokabular ble raskt mitt vokabular, i den grad det ikke allerede var det.¹⁴ Dette fikk konsekvenser for møter med andre informanter som ikke delte denne bakgrunnen. I de første lengre samtalene jeg hadde med fotballjentene (som ikke er politisk aktive) tok det meg noe tid å forstå at disse jentene ikke deler det samme vokabularet som de politisk aktive

¹² Se for eksempel Passaro 1997.

¹³ Encuentro Nacional de Mujeres (ENM), se kapittel 5 for utgreiing om dette møtet.

¹⁴ Dette kom mest eksplisitt til uttrykk på det årlige Nasjonale Kvinnemøtet under en workshop hvor deltagerne skulle definere hva det vil si å være kvinne, definisjonen var svært lik definisjoner jeg selv opererer med, se kapittel 5.

jentene. Til tross for at de kommer fra svært like miljøer, har de ulikt vokabular på grunn av ulik utdanning og politisk interesse. Eksempelvis snakker feministene om "kvinnediskriminering" som innebærer at kvinner blir diskriminert på grunnlag av sitt kjønn og at dette er noe som skjer i Argentina.¹⁵ Blant fotballjentene, som ikke er politisk aktive, er ikke diskriminering et ord som brukes om forskjellsbehandling av menn og kvinner i dagliglivet.

En forutsetning for at studier i eget samfunn blir vellykkede, er at man anvender en komparativ tilnærming og er i stand til å se eget samfunn utenfra (Eriksen 1998). Dette blir også viktig for mitt feltarbeid. Den antropologiske utdannelsen skaper en slik profesjonalitet som gjør at man ivaretar den nødvendige distansen for å overkomme eventuelle fortolkningsproblemer. Intime kjennskap til et samfunn og informantenes forståelse av det samme samfunnet trenger ikke kun være et problem, det kan også være en ressurs. Jeg delte fagspråk og perspektiver med flere av informantene som overskrider emiske konstruksjoner både "hjemme" og "ute" og hadde dermed svært verdifulle diskusjonspartnere. Jeg mener at likheten mellom mine informanter og meg ikke har hindret eller begrenset min analyse på noen måte, jeg vil heller si den har beriket min forståelse. Ettersom antropologi nødvendigvis krever en form for objektivisering av levende mennesker, vil det være nødvendig med en viss distanse, men distanse kan også føre til fordomsfulle representasjoner (Narayan 1993). Likheten mellom meg og flere av mine informanter, førte til at jeg knyttet nære forhold til flere av dem. Nære forhold mener jeg fungerer som en ventil mot fordomsfulle representasjoner. Jeg forsøker etter beste evne å fremstille informantene og deres liv så sannferdig og rettferdig som mulig.

Egenposisjonering i felten

En ung norsk kvinne i Argentina som stiller spørsmål om kjønn gjorde at de aller fleste informantene umiddelbart trodde de forstod hva jeg ønsket å undersøke. Folk antok at jeg ville høre om undertrykking av kvinner og *machomenn*, de antok at jeg var interessert i

¹⁵ Feministene definerer ofte diskriminering på samme måte som FN's "Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW); *"...any distinction, exclusion or restriction made on the basis of sex which has the effect or purpose of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise by women, irrespective of their marital status, on a basis of equality of men and women, of human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field."*
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> Nedlastet 01.05.2008

kvinneres stilling i Argentina. Jeg fikk ofte kommentarer av typen *"kvinneres situasjon har blitt bedre her, men selvfølgelig ikke like bra som i Europa"*.¹⁶ Det at jeg også er interessert i menns roller og erfaringer kom som en overraskelse på de fleste, for i Argentina (som svært mange andre steder) handler kjønn om kvinner. Gjennom å stille spørsmål om kjønn ble det "opplagt" for flere av informantene hva jeg er interessert i.

Ettersom kjønn handler om kvinner i Argentina, har jeg også valgt et fokus på kvinner i denne oppgaven, selv om den også omhandler menn og relasjoner mellom kjønnene. Det blir ofte slik med kjønnsforskning generelt.¹⁷ Årsakene til at forskere ofte velger å fokusere på kvinner varierer, men som regel lider kvinner under undertrykkende kjønnssystemer, ved å fokusere for eksempel på kvinners rettigheter eller sosiale og økonomiske situasjoner oppdager man "den fravikende formen". For eksempel må det i Argentina (som så mange andre steder) positive kvotereguleringer til for at kvinner skal oppnå tilnærmet samme status som menn i det statlige systemet. Det å være mann er normalt og det å være kvinne er en spesiell situasjon.

Feltlokalitet og feltmetodikk

Buenos Aires med sine 14 millioner innbyggere ligger ved elvemunningen av Rio de la Plata. Sentrum er konsentrert rundt Microcentro, med presidentpalasset og Plaza de Mayo. Dette fungerer som det absolutte sentrum av byen, geografisk og maktmessig. Buenos Aires består av en rekke ulike *barrios*, nabolag. De fire første månedene bodde jeg i en leilighet i middelklassenabolaget Once med ei argentinsk jente, deretter flyttet jeg til en liten leilighet i Palermo og den siste måneden bodde jeg med kameraten og informanten min Gabriel og hans familie. Den generelle reglen er, jo lengre nordover du kommer, jo finere nabolag, og en stor del av informantene mine bodde i Palermo, Belgrano og i andre bydeler ennå lengre nord,

¹⁶ Dette fokuset på Europa, mener jeg henger sammen med FN og likestillingsdiskursene som blir implementert herfra, samt i stor grad en diskurs om modernitet og utvikling, som svært mange av informantene refererer til. Jeg ser på det som en videreføring av postkoloniale moderniseringsprosjekter – et ønske blant eliten om å importere europeisk modernitet til Latin-Amerika. Guano (2002, 2003, 2004) diskuterer modernitet i Argentina. Et ønske om "hvitning" av den argentinske befolkningen, ville si det samme som modernisering, et ønske om immigranter fra Nord-Europa. Middelklassen i Buenos Aires, posisjonerte seg som europeere, forflyttet fra det siviliserte og moderne Europa de egentlig tilhørte (Guano 2002). Modernitet henger derfor sammen med et ønske om å "utvikling" (progress) og drømmen om et annet land. Den hvite middelklassens "andre" er de lavere klassene, fargede, uten utdanning og "backwards" - umoderne. Se også Ayuelo 2002 og Goldstein 2004 om "den indre andre" i latinamerikanske storbyer og dehumanisering av byenes fattigste.

¹⁷ Det finnes stadig flere som skriver om menn som kjønne, se for eksempel Archetti 1999, Gutman 1996, Nencel 1996 og Prieur 1996.

deriblant Gabriel og hans venner, samt noen av fotballjentene. Barrio *Palermo* og *Belgrano*, er begge svært ”*burgués*” – borgerlige. Motsatt er områdene og bosettingene sør for byen, fattigere og dermed ”farligere”.

Jeg bodde altså tre ulike steder i byen, på tre ulike måter. Relativt lite av materialet mitt er direkte tilknyttet bostedene (foruten ukene i Gabriels familie), men ved å bo ulike steder i byen fikk jeg en fornemmelse av de enorme forskjellene som finnes mellom ulike strøk og ulike barrios.

Framgangsmåte for datainnsamling

De første månedene av feltarbeidet bestod hovedsakelig av deltagende observasjon, både på politiske møter og på fotballkamper, samt i sosiale sammenhenger med venner. I begynnelsen bestod nettverket mitt av Gabriel, en mangeårig kamerat, samt Hilde og Hectór, ei norsk venninne og hennes kjæreste. Etter hvert utviklet noen av bekjentskapene mine fra andre nettverk til å bli vennskap. De ble en del av mitt hverdagsliv og jeg fikk bli en del av deres. Gjennom en kamerat ble jeg kjent med fotballjentene, vi spilte fotball en gang i uka, og i blant møtte jeg dem også ellers. Jeg tilbrakte flere dager og kvelder i uka på universitetet med de politiske gruppene, disse kom jeg i kontakt med gjennom offentlige møter. På det nasjonale kvinnemøtet møtte jeg Susana og hennes venninner som ble viktige informanter for meg. Fordi jeg ble invitert hjem til flere av informantene, fikk jeg også svært verdifull informasjon og innblikk i familielivet.

Det antas lite fruktbart og nærmest umulig å være taus under deltagende observasjon. Det er naturlig å snakke med folk om både det de og det jeg holder på med. Heilman (2002) forstår det ustrukturerte intervjuet som komplementært til deltagende observasjon.¹⁸ Etter hvert som jeg ble bedre kjent med folk, foretok jeg også flere strukturerte intervjuer. Disse fulgte en spørsmålsrekke, men hadde enkelte variasjoner i forhold til informantens situasjon og interesser, eksempelvis diskuterte jeg fotball med fotballspillerne og politikk med de politisk aktive. Intervjuene generelt hadde en løs struktur. Jeg stilte spørsmål, men svært ofte utviklet intervjuene seg til å bli lange samtaler hvor informanten fikk assosiere fritt og fortelle det hun

¹⁸ ”Med kvalitativt forskningsintervju menes et intervju, hvis formål er at hente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på kvalitativ tolkning af meningen i de beskrevne fænomener” (Kvale 1979:163, i Heilman 2002:3).

eller han ønsket. I slike tilfeller fulgte jeg opp med oppfølgingsspørsmål og fortalte også selv om hvordan jeg opplevde lignende situasjoner, i Norge eller i Argentina. Heilman (2002) understreker at feltarbeid er en kommunikasjonsprosess. Vi gir, mottar og gir noe tilbake, både innholdsmessige og relasjonelt. Det er viktig å oppnå tillit for å få tilgang til sensitiv informasjon. Oppnår man ikke tillit får man sjelden gode data, særlig ikke på sensitive felt. For å skape tillit må man bruke hele seg, man må være empatisk og sette seg følelsesmessig inn i informantenes situasjon, og dette gjorde jeg i så stor grad som mulig. Gjennom å underkommunisere forskjeller og overkommunisere likheter, men uten å være uærlig, både i intervjusituasjoner og i uformell samhandling, kunne vi føre samtaler som likeverdige partnere. Alle intervjuene ble tatt opp med mp3-spiller, og det hendte også jeg noterte enkelte ting.

Praktiske grep

Alle samtaler og alle intervjuer under feltarbeidet foregikk på spansk, uten hjelp av tolk. Dette var en utfordring i begynnelsen, men gikk stadig bedre i løpet av oppholdet. Likevel, ettersom spansk ikke er mitt førstespråk, ligger det en rekke tvetydigheter og nyanser i språket jeg kan ha oversett. Dersom uforutsette meninger har blitt tillagt mine informanter, beklager jeg dette ovenfor dem.

Alle personer som framstår i oppgaven er anonymiserte. Navn som gjengis er ikke informantenes virkelige navn, og enkelte ganger er også andre opplysninger endret for å sikre anonymitet.

Under nesten hele feltarbeidsoppholdet jobbet jeg frivillig i en organisasjon som arbeidet for å bedre hverdagen til barn fra marginaliserte områder sør og sørvest for Buenos Aires. Organisasjonen arrangerte ulike aktiviteter for barna i nabolagene, de drev leksehjelp, lekestue og arrangerte bursdagsselskaper, samt laget mat på felles suppekjøkken. Ettersom jeg kun forholdt meg til barna og ikke hadde kontakt med de fleste foreldrene, vil få eksempler i oppgaven være hentet fra dette miljøet av etiske årsaker. Jeg vil likevel påpeke at dette arbeidet og møtet med barn og voksne fra disse *barrios* er svært viktige for min forståelse av de store variasjonene i folks livserfaringer i Argentina.

Klassesamfunnet Argentina

Menneskers livserfaringer avhenger også av materielle begrensninger. Argentina er et delt samfunn med store økonomiske forskjeller, man kan snakke om et klassesamfunn. ”Klasser” har blitt definert på ulike måter, enten i forhold til eiendom og produksjonsmidler (Marx & Engels 1975 [1848]), politisk makt og standstilhørighet (Weber 1970 [1919]), eller at de kun eksisterer som analytiske kategorier (Bourdieu 2002 [1977]). Det er altså viktig å skille mellom klasser som analytisk begrep og empirisk virkelighet. I denne oppgaven velger jeg å snakke om klasser, både fordi klassesamfunnet er viktig for argentinernes opplevelse av hverdagen, de snakker selv om klasser. Videre velger jeg å snakke om klasser fordi klassebegrepet er ”godt å tenke med”, - en modell som søker å beskrive den argentinske virkeligheten. Jeg opererer med *”la clase alta”* – overklassen, *”la clase media”* – middelklassen og *”la clase baja”* – den lavere klassen eller *trabajadores* – arbeidere. Alle informantene mine ser på seg selv som en del av middelklassen eller øvre middelklasse, foruten Laura og Manuel fra overklassen.

Med mitt empiriske materiale har jeg ikke mulighet til å analysere klasse i forhold til kjønn, men i et lagdelt samfunn som Argentina vil ens hverdagsliv, og dermed også syn på verden, variere enormt avhengig av ens sosioøkonomiske situasjon. Den virkeligheten som gjelder for mine informanter kan være svært annerledes på andre siden av gata eller på den andre siden av byen. Klasseaspektet er hele tiden implisitt i funnene mine, de er svært spesifikke for denne klassen og dette miljøet, og det er viktig å ha dette i mente. Som det vil skinne igjennom i oppgaven hadde flere av informantene klare, både eksplisitte og implisitte, forestillinger om klasse. Mange av informantene var politisk aktive på venstresiden og søkte bevisst klassekamp, mens andre definerte seg selv som øvre middelklasse og mente at denne tilhørigheten gjorde at de ikke opplevde kjønnsdiskriminering fordi de var klassemessig privilegerte.

Kvinneres juridiske og sosioøkonomiske situasjon i Argentina

Jeg vil her kort presentere materielle og juridiske begrensninger for kvinner i Argentina. Dette er viktig kontekst for hvordan de unge opplever sin hverdag og dermed på hvilken måte utfordring og reproduksjon av kjønnspraksis og forestillinger om kjønn foregår.

På begynnelsen av 1930-tallet begynte argentinske kvinneorganisasjoner, med Victoria Ocampo i spissen, for alvor å kjempe for kvinners sivile og politiske rettigheter (Hines & Fry 1994, Nymark 2008). Under Peróns styre på 1940-tallet da hans kone, Evita, var ansvarlig for kvinneanliggender, oppnådde kvinner politiske og arbeidsmessige rettigheter og i 1947 fikk kvinner stemmerett.¹⁹ I 1968 ble det vedtatt at gifte kvinner har fulle sivile rettigheter, deriblant eiendomsrett (Htun 2003). Siden det siste diktaturet (1976-1983) har en rekke lover blitt revidert og nye har blitt innført, mange av disse har hatt, eller burde ha hatt, stor innvirkning på kvinners posisjon i Argentina, eksempelvis ble mødre bevilget lik foreldrerett i 1985 og i 1987 ble skilsmisse legalisert (Htun 2003).²⁰ I 1991 vedtok kongressen en kvoteringslov (etter sterkt press fra kvinnebevegelsen og kvinnelige politikere) som krever at politiske partier må presentere minst 30 % kvinner som kandidater til seter det er sannsynlig at de vil vinne (Human Rights Watch 2005:9).²¹ Etter at loven ble satt ut i praksis finnes det en betydelig større andel kvinner i kongressen.

20. november 2006 ratifiserte den argentinske kongressen "the Optional Protocol to the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)"²² etter en årelang dragkamp mellom feministorganisasjoner og den katolske kirken.²³ Staten binder seg dermed til å inkludere et likestillingsprinsipp i det juridiske systemet og fjerne alle diskriminerende lover samt etablere nye som forbyr diskriminering av kvinner. Det kreves at det etableres domstoler og andre offentlige institusjoner for å beskytte kvinner mot diskriminering. Forutsatt at alle nasjonale juridiske

¹⁹ Se Goddard 2000 for en oversiktlig gjennomgang av kvinners kamp for stemmerett i Argentina, se også Htun 2003 og Nymark 2008. Disse drev veldedighet og organiserte kurs for kvinner om sosial og politisk organisering (Fisher 1994b).

²⁰ Det er skrevet mye om det siste militærdiktaturet i Argentina, Osiel 2001. Med særlig fokus på kvinner og Mødrene på Maiplassen, se for eksempel Bejerano 2003, Feijoó & Nari 1994, 1998, Fisher 1993a, 1993b, Goddard 2000, Guy 1997, Taylor 1997,

²¹ *Ley de Cupo*, vedtatt 6. november 1991.

²² CEDAW ble godkjent av FNs generalforsamling i 1979 og blir ofte beskrevet som et internasjonalt lovforslag for kvinners rettigheter, den består av 30 artikler, definerer diskriminering mot kvinner og setter opp en nasjonal handlingsplan for å hindre slik diskriminering. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

²³ "Women Have a New Tool against Discrimination", <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=35549>, lastet ned 07.02.08

veier har blitt utprøvd kan individer og grupper nå bringe klager mot den argentinske staten for brudd på deres rettigheter.

I mai 2005 var det knapt forskjell på gutters og jenters gjennomsnittelige tilgang på utdanning (HRW 2005) og antallet kvinnelige studenter overstiger nå mannlige på høyere utdanningsnivå (62,6 %).²⁴ De siste årene, på nittitallet og særlig under den økonomiske krisa i 2001, har stadig flere kvinner gått inn i lønnet arbeid.²⁵ I nesten 50 % av alle kjernefamilier (se side 18) jobber begge foreldre, en dramatisk fordobling fra 1980 til 2001, mens familier hvor mannen er eneforsørger har sunket tilsvarende fra 74,5 % til 53,7 % (Wainerman 2005:17). I 2002 bestod 38 % av Buenos Aires og omegns arbeidsstyrke av kvinner, ujevnt fordelt i ulike sektorer (ARDE 2007). Halvparten av kvinnene jobber som lærere, sosial- og helsearbeidere og hushjelper.²⁶ Inntektene til middelklassekvinner utgjør en større og viktigere andel av familiens inntekter enn i hjem med mindre ressurser.²⁷ Kvinner fra lavere klasser utgjør en mindre andel av arbeidsstyrken enn middelklassekvinner, fordi kostnadene ved å jobbe utenfor hjemmet ikke oppmuntrer dem til å delta på arbeidsmarkedet.²⁸ Yrkesaktive kvinner må også ta seg av husarbeid i hjemmet, gjennomsnittlig jobber kvinner sju timer på jobb og deretter fire timer i huset daglig (Lypsyc 2003, i Dalén 2003).²⁹

Til tross for forbedrede formelle rettigheter, finnes det en rekke andre betydningsfulle tema for kvinnekampen (*la lucha de mujeres*) i Argentina; eksempelvis rettigheter til informasjon, reproduktive helsetjenester, prevensjon og abort. I Argentina er abort ulovlig. Straff kan likevel unngås i to tilfeller: *1. if it was done with the objective to avoid a danger to the life or health of the mother and if this danger could not have been avoided by any other means; 2. if the pregnancy is the result of the rape or assault to the modesty committed against an idiot or demented woman. In this case, the consent of the legal representative is required for the*

²⁴ La Nación, 30.04.06 <http://www.lanacion.com.ar/801767>

²⁵ I harde økonomiske tider er familie og slekt viktige for familiens overlevelse, se for eksempel Ayuero (2000) om økonomiske vanskeligheter i en av Buenos Aires slumområder (hyper shantytowns). Det viser seg så å si umulig å komme seg ut av fattigdommen i et neoliberalistisk Argentina, da også familiens nettverk mangler ressurser å støtte seg på.

²⁶ Mange kvinner jobber med administrasjon og organisasjon (24 %) og handel (17 %) og i industri er de særlig ansatt innenfor tekstil- og elektronikk (ARDE 2007:120-121). ARDE påpeker at dette er industrier som blir ansett for å kreve visse "feminine egenskaper". Se også Ong (1988) og Reysoo (2005) for såkalte feminine egenskaper som "nimble fingers".

²⁷ Kvinner tjener 71 % av menns lønninger på likt utdanningsnivå (Asociación Regional de Desarrollo Empresario (ARDE) 2007).

²⁸ Se Kopperdals (2007) masteroppgave "Kvinneliv i Villa 31" om ulike tiltak som søker å endre dette.

²⁹ Díaz & Medel 2002 (i Olavarria 2006) anslår 16 timers arbeidsdager, med lønnet og ulønnet arbeid, for latinamerikanske kvinner generelt.

abortion” (HRW 2006:48). Det finnes ikke nasjonale reguleringer for å sikre kvinners tilgang til ikke-strafferettslige aborter.

Disse juridiske og materielle begrensningene i Argentina, den strukturelle bakgrunnen, er viktig for å forstå de unges hverdagsliv. Denne bakgrunnen indikerer hvilke kampsaker som opptar de feministiske aktivistene: like muligheter til utdanning og arbeid, likelønn og særlig abort er sentrale saker for disse jentene. I tillegg til materielle kontekster spiller også religiøse, politiske ideologier og kulturelle ideer en viktig rolle i menneskers liv. Dette kommer til uttrykk gjennom ulike informanternes utsagn og praksis. Gjennom fokus på slik hverdagslig samhandling og mellommenneskelige relasjoner får man tak i hvordan de unge informantene faktisk forholder seg til de materielle og ideologiske begrensningene eller mulighetene som gjelder for dem.

Familie

I Argentina ansees ”familie” som en utbredt sosial forestilling om ”kjernefamilien” (*la familia nuclear*).³⁰ Kjernefamiliebegrepet innebærer to voksne mennesker av motsatt kjønn, gifte [eller samboende], som har et eller flere barn sammen og bor under samme tak (Aguirre og Fassler 1994).³¹ Det økte utdanningsnivået til kvinner de siste årene favoriserer ikke bare kvinners deltagelse i den økonomiske sfæren, men forårsaker også nye atferdsmønstre når det gjelder parlivets utforming. I dag lever de fleste argentinere i ekteskap, men stadig flere unge velger å leve sammen som samboere (*unión consensual*) uten å gifte seg eller for å eventuelt gifte seg en gang i framtida.³² Barnefødsler utsettes gjerne for å kunne forene studier, jobb og

³⁰ På www.indec.gov.ar finner man Argentinas offisielle statistikk. Her brukes begrepet *familia completa* det vil si, ”a aquella en la que están presentes el jefe y el cónyuge del hogar”, altså: ”i de [familiene] hvor sjefen og ektefellen er tilstedeværende”. Ordet *completa* er interessant, det kan oversettes med ”fullstendig, fulltallig og fullkommen”. Aguirre og Fassler (1994) påpeker i sin artikkel at sosialpolitikken er teoretisk orientert mot velferd for individer og familier. Politikken blir formulert og gjennomført gjennom et implisitt konsept om familie og kjønnsroller, som legitimerer og skaper forestillinger om normalitet og avvik (Aguirre og Fassler 1994).

³¹ Familien står vanligvis også for husly og budsjettering, mattilberedning, seksualitet og oppdragelse av barn (Gullestad 1984b).

³² I dag er gjennomsnittsalder for inngåelse av første ekteskap 26,55 år for menn og 24,31 for kvinner. Alderen har økt jevnt siden 1935 da menn gift seg i en alder av 23,02 og kvinner 18,63. (*Población - Composición y distribución, "Promociones por rango, origen de la reincidencia y edad media al inicio de la unión del varón y la mujer según duración al 2001"*, www.indec.gov.ar). Offisiell statistikk fra (2001) viser at i overkant av 11 millioner av befolkningen over 14 år er gift. 2,5 millioner lever i samboerskap, mens 7,2 millioner er registrert

morskap. Selv om stadig flere kvinner går inn i lønnet arbeid, har ikke arbeidsfordeling i hjemmet forandret seg mye de siste 30 årene (Wainerman 2000, 2005). Menn tar hele tiden større del i barneoppdragelse og husarbeid enn de gjorde tidligere, men det dreier seg likevel om en svært liten prosentandel av det arbeidet kvinner gjør i hjemmet. I middelklassen og øvre middelklasse er det svært vanlig å benytte seg av annen kvinnelig arbeidskraft i form av hushjelper og barnepiker (*niñeras*). I arbeidsfordelingen forventes det gjerne at kvinner tar seg av oppgaver innomhus og menn tar seg av den økonomiske forsørgingen, slik dikotomien mellom privat og offentlig, *casa* og *calle* viser.

Casa, calle og machismo

Ardener (1975) forutsetter at samfunn generelt skiller mellom en offentlig og en privat sfære, hvor menn benytter seg av den offentlige sfæren i større grad enn kvinner, som er henvist til den private sfæren. Rosaldo diskuterer dette komparativt og bekrefter Ardeners syn; i de fleste samfunn befinner kvinners aktiviteter seg i relativt kort avstand fra hjemmet – dette kommer av hyppige barnefødsler og perioder med amming. Menn, derimot, har mer tid til rådighet, de beveger seg over større områder og har derfor mulighet for å etablere offentlige kollektive aktiviteter som handel, politikk, religion og ritualer (Rosaldo og Lamphere 1974). Ardener konkluderer med at menn derfor ansees som ”kulturelle” og kvinner anses som nærmere knyttet til (vill) ”natur”.³³

I Latin-Amerika har distinksjonen mellom det offentlige og det private ofte fått uttrykk gjennom motsetningene ”*casa*” og ”*calle*”. *Casa* betyr ”hus” eller ”hjem” og *calle* tilsvarer ”gate” og dette er en kjønnet dikotomi, i likhet med natur versus kultur (Ortner 1974). I Latin-Amerika beskrives *casa* og *calle* som ulike ”*spheres of signification*” (de Matta 1991, i Hurtig 2002:31). *Casa* og *calle* som kjønnet og seksualisert romlig konfigurasjon, er rammet inn av ulike normer og regler for menns og kvinners oppførsel som forsterker dominerende kjønnsforskjeller. Disse normene er “[...] *complementary and empowering from an androcentric point of view, but contradictory, restraining, and fragmenting from a woman's point of view*” (Hurtig 2002:31). Stølen beskriver lignende forestillinger og konstruksjoner i

single. 700 000 er separert og 180 000 skilt. (”*Población de 14 años y más por estado conyugal según provincia*”, www.indec.gov.ar).

³³ Se for eksempel Ortner 1974 ”Is Female to Male as Nature is to Culture?” for en diskusjon av dette temaet.

Santa Cecilia på pampasen i Argentina; ”*el hombre es de la calle, la mujer de la casa*”, ”*mannen hører til gata, kvinnen hører til huset*”, her er alt som ikke er huset (eller i nær tilknytning til huset, for eksempel patioen/bakgården) betraktet som *calle* (Stølen 1996:20).³⁴ *Casa* og *calle* er viktige begreper gjennom hele oppgaven, men de blir særlig diskutert i kapittel 2 om familie.

Ideen om *machismo* er likeledes av stor betydning. Ordet kommer fra *macho*, som betyr hann, hankjønn.³⁵ *Machismo* og *machista*, - adjektivsformen, er begreper som stadig dukket opp på feltarbeidet. Argentina er preget av at menn dominerer regjeringen, næringslivet, kunstverden, på universitetene og media. Alle informantene refererte til Argentina som et helt eller delvis *machista* land³⁶. Til tross for at *machismo*-begrepet svært ofte benyttes om kjønn i latinamerikanske kontekster,³⁷ har det ofte blitt ansett som et selvforklarende konsept (Melhuus & Stølen 1996:14).³⁸ *Machismo* er et uklart begrep og det å gi en definisjon er vanskelig, ettersom *machismo* ikke er entydig, enhetlig og avklart. Hva som ansees og oppfattes som *machismo* må undersøkes i ulike lokale kontekster.

Stobbe (2005a) snakker om en ”*discourse of machismo*” i Argentina og mener *machismo* bør forstås som et sett av hegemoniske maskuliniteter. Dette fordi *machismo* er nært knyttet til maskulinitet og makt, et makthierarki hvor ekte *machos* står over kvinner, barn og andre menn. Hun mener *machismo* representerer fire bilder av det dominerende mannlighetsidealet i det argentinske samfunnet. Disse er bildet av mannen som; autoritær, familieforsørger, viril og galant. Disse bildene er skiftende og overlappende, men alle former maktreelasjonene mellom menn og kvinner. Lancaster (1992) påpeker likevel at *machismo* ikke kun innebærer idealiserte representasjoner som disse. *Machismo* er et sett av sosiale relasjoner mellom menn, kvinner og barn som struktureres på bestemte måter. Disse relasjonene produserer ulike former for bevissthet om en kjønnnet verden, hvor definisjonene av kjønn og påfølgende makttildeling virker ”naturlig”, ”normalt” og til og med ”nødvendig” (Lancaster 1992:19-20). Med andre ord er ikke *machismo* simpelthen mannssjåvinisme eller reduserbart til et sett av kjønnsdiskriminering (selv om det er dette også) (Lancaster 1992). Stobbe (2005a) mener

³⁴ ”*El campo*” - på markene eller jordene, er en egen kategori, en mellomting.

³⁵ *Macho* som adjektiv kan bety sterk, kraftig eller han-lig (i zoologisk sammenheng) (Spansk Blå Ordbok, Kunnskapsforlaget 2002).

³⁶ Se også Stobbe 2005a som opplyser at også hennes informanter omtaler Argentina som *machista*.

³⁷ Gutmann 1996, Lancaster 1992, Melhuus 1996a, 1996b, Melhuus & Stølen 1996, Montoya, Frazier & Hurtig 2002, Navarro 2002, Nencel 1996, Nencel 2005, Stobbe 2005a, 2005b, Stølen 1996a, 1996b,

³⁸ Dette kan være fordi man har antatt at ”alle” vet hva en mann er, og det er dermed ikke nødvendig å forklare hva mann og mannlighet er (Melhuus & Stølen 1996).

machismo hjelper oss å forstå hvordan argentinere gjør kjønn, ettersom *machismo* gir mening til hvordan argentinere aktivt, men rutinemessig tar valg og reproducerer kjønnsforskjeller i dagliglivet. *Machismo* er altså både sosialt konstruert, dynamisk og hele tiden i endring. I kapittel 3 vil jeg komme inn på hvordan mine informanter forstår *machismo* og hvordan de håndterer dette i dagliglivet.

Både forestillingene og praksisene knyttet til *casa*, *calle* og *machismo* produseres, reproduseres, utfordres og endres i Buenos Aires slik jeg ser det, derfor er disse konseptene sentrale gjennom hele oppgaven, deriblant i neste kapittel som omhandler familieliv.

Kapittel 2: Kjønnssroller i familielivet

Jeg har som nevnt i forrige kapittel til hensikt å undersøke hvordan kjønn, både som praksis og forestillinger, produseres, utfordres, reproduseres og muligens endres av unge mennesker i Buenos Aires. Jeg har valgt å konsentrere meg om fire sosiale arenaer og livsområder hvor både praksis og bevisste ideer utfordrer eller muligens bekrefter eksisterende forestillinger om kjønn.

Sosiale kontekster bidrar til å forme individuelle egenskaper. Den første menneskelige sosialisering og kjønningen foregår i familien for her læres ideer om kjønnssroller og kjønnspraksis først (Jenkins 2003).³⁹ Det er derfor viktig å undersøke familieforhold for å utforske hvilke implikasjoner disse har for hvordan sosiale relasjoner og ideologier reproduseres (Goddard 1996:183-84). For mange argentinere er *familien* den nærmeste kjernen av medmennesker og dermed det næreste nivået i en aktørs sosiale system. Her foregår både intens og viktig samhandling. Familie kan altså være et godt utgangspunkt for studier av kjønn og jeg begynner derfor min analyse her.

I den første delen av dette kapittelet beskriver jeg informantenes nåværende familiesituasjon, det vil si hvordan informantene utfører roller i praksis og hvordan de reflekterer rundt eget familieliv.⁴⁰ Informantene og deres forhold til foreldre og søsken er hovedfokus. På hvilke måter utfordres eller reproduseres kjønn innenfor familien? I Latin-Amerika har som nevnt den kjønnede distinksjonen mellom det offentlige og det private ofte fått uttrykk gjennom motsetningene *"casa"*, hus, og *"calle"*, gate.⁴¹ Er *casa/calle*-distinksjonen av relevans blant øvre middelklasse i urbane kontekster som Buenos Aires? Hvilke implikasjoner får i så fall denne distinksjonen for mine informanter? I den andre delen ser jeg på hvilke forestillinger

³⁹ De primære sosialiseringssprossene er konstituerende for menneskers identiteter (Jenkins 2003) og "[...] innebærer det å tilegne seg normene og reglene man trenger for å kunne fungere normalt i et samfunn" (Eriksen 1998:74).

⁴⁰ En rolle er "Det på forhånd fastlagte handlingsmønster som utfolder seg under en opptreden, og som kan presenteres eller spilles også ved andre anledninger" (Goffman 1992:22 [1959]). En sosial rolle er altså utøvelsen av de rettigheter og plikter som er knyttet til en bestemt sosial status. Det er knyttet ulike forventninger til en sosial rolle, dermed omfatter en sosial rolle én eller flere enkeltroller. Roller er knyttet til samhandlingsplanet i sosialt liv, mens status opererer på struktur- og kontraktplan. "Status defineres som en posisjon i den sosiale struktur og bestemmes av de rettigheter og plikter som posisjonen innebærer" (Rudie 1984:17). En sosial status blir dermed et gjenkjennelig trekk ved en person, innenfor familielivet vil dette for eksempel være "far" eller "søster". En sosial person fordeler sine statuser på ulike felt og ens status trenger ikke legge begrensninger for ens totale handlefrihet for aktørene må alltid tolke sine roller.

⁴¹ Se kapittel 1, side 19

informantene har om egne *framtidige* familieliv og hvilke forventninger som er knyttet til dette. Gjennom samtaler kommer det fram hvor store variasjoner det finnes mellom informantenes forestillinger om kjønn og kjønnsroller og fokus er ideen om morskap og mannlige forestillinger om at jobben er det primære.

Familieliv i Argentina

”Det er kvinner som er sjefen i huset, alle kvinner administrerer og styrer husholdet”

- Santiago

Alle informantene mine er del av kjernefamilier som består av to foreldre (av ulikt kjønn) og flere barn (i en familie hadde moren barn fra tidligere ekteskap). De fleste bor sammen med både foreldre og søsken, mens noen har eldre søsken som har flyttet ut. Noen få bor også sammen med venner eller kjæreste. Informantene snakker om “i min familie” (*en mi familia*) eller “i huset/hjemmet mitt” (*en mi casa*) når de refererer til egen familiesituasjon.

Stølen (1996a, 1996b) finner i sin studie at en typisk familie på den argentinske pampasen er basert på komplementaritet gjennom ulik arbeidsfordeling, men den er også hierarkisk strukturert. Dette innebærer at mannen er ansvarlig for familiens økonomiske og sosiale velferd, han bør delta i produksjonen av varer eller tjenester og i offentlige sfærer (politisk og sosialt). Familiens sosiale status i samfunnet avhenger av hans innsats på disse områdene. Han er deres beskytter og husets representant for verden utenfor. Kvinnen bør være hans emosjonelle motstykke. Hun bør hovedsakelig ta seg av reproduktive oppgaver innomhus. Hun er omsorgsperson for barn og eldre og ansvarlig for husarbeid (Stølen 1996a, 1996b, Aguirre og Fassler 1994).⁴² Kvinner har en sentral rolle i familien og i lokalsamfunnet. Gjennom barneoppdragelse, religiøs hengivenhet og sladder, - en viktig mekanisme for sosial kontroll, blir kvinner sentrale aktører i opprettholdelsen og overføringen av kulturelle verdier og praksiser som sikrer menns dominerende stilling. Slike verdier som aksepteres av majoriteten av befolkningen overføres og reproduseres gjennom sosialiseringssprosessen i kjernefamilien (Aguirre og Fassler 1994). Disse verdiene fremmer en klar

⁴² Aguirre og Fassler (1994) diskuterer Uruguay, men Uruguay er også en del av Rio de la Plata og det argumenteres for at dette er landet i Latin-Amerika som ligner mest på Argentina (Bass 2006).

kjønnsdifferensiering og bygger på distinksjonen mellom *casa* og *calle* jeg presenterte i forrige kapittel.

Informantenes nåværende familieliv

Susanas kamp for likhet i hjemmet

”Dette er mitt territorium! Kom dere ut!” – Susanas mor (mens hun sender oss ut av kjøkkenet)

Susana er 23 år gammel. Hun bor i en leilighet i en forstad utenfor Buenos Aires sammen med foreldrene sine. Forstaden ligger sør for byen og som andre fattige områder i nærheten, går forstaden for å være blant ”de farlige stedene” i Buenos Aires. Familien kan likevel kategoriseres som middelklasse. Leiligheten deres ligger i et pent område helt i sentrum av forstaden, men man skal ikke gå mange hundre meter før man kommer til *villas miserias* (slummområder).⁴³ Susana har to eldre brødre. Den yngste studerer i utlandet, mens Sebastian bor i samme bygning som foreldrene. Han er samboer, er forlovet og har startet et eget arkitektfirma. I tillegg til å studere på Filosofi og Litteratur-fakultetet på Universidad de Buenos Aires, jobber Susana deltid ved siden av studiene, i likhet med mange andre studenter. Jeg møtte Susana på vei til Encuentro Nacional de Mujeres (ENM), det årlige nasjonale kvinnemøtet som blir arrangert i Argentina.⁴⁴ I motsetning til de fleste andre unge kvinnene jeg ble kjent med i forbindelse med kvinnemøtet, kaller Susana seg *independiente*, uavhengig. Det vil si at hun ikke er aktiv i noe politisk parti, men at hun likevel er opptatt av politiske spørsmål og da særlig kvinners rettigheter og stilling i det argentinske samfunnet.

Foreldrene til Susana har samme utdanning, men kun faren bruker utdanningen i jobben.⁴⁵ Han jobber i et internasjonalt firma som innebærer mange reiser til andre kontinenter. Moren jobbet i to år, til hun ble gravid (*”Ja, så trist!”* ifølge Susana) og var hjemmeværende til Susana var sju-åtte år, da begynte hun å jobbe deltid som lærer. Flere av mødrene til Susanas

⁴³ *Villas miserias* eller bare *villas*, ”landsbyer i ytterst fattigdom” er uttrykket som brukes i Argentina.

⁴⁴ Se kapittel 5 for mer om kvinnemøtet.

⁴⁵ I Argentina finnes det mange som tar eksamen, men som aldri bruker utdannelsen sin. Dette kan være pga manglende muligheter (man får rett og slett ikke jobb) eller at kvinner (som for eksempel moren hennes) jobber for en kort stund, og senere gifter seg og får barn.

venninner jobber også som lærere. *"Det er veldig typisk"* påpeker hun. *"Lærerjobber er ofte deltid og kombineres lett med barn."* Susana mener at hennes foreldregenerasjon ble oppdratt med en sterk idé om at kvinnen er mor og hjemmeværende, slik blant annet Stølen viser er idealet. Hennes egen mor gikk på universitetet, men det var ikke vanlig. Da moren gikk på ingeniørstudiet var det omtrent én kvinne pr 100 menn. Flere av morens venninner begynte på universitetet for å finne ektemenn, hevder Susana.

"I dag er det svært politisk ukorrekt å si 'jeg blir hjemme i huset, for det er min plikt'. Ingen kvinne kommer til å si det til deg, det de faktisk vil gjøre, er å unnskyld seg fordi det er gammeldags. De vil si at de valgte det, 'det er mitt valg, det fantes ikke andre løsninger'. Men i dag finner du ikke en mor som sier at døtrene skal holde seg hjemme, at de ikke skal studere, og at de må finne seg en mann. Aldri mer. På mitt sosiale nivå, er vi over det stadiet".⁴⁶

Da Susana begynte på universitetet og fortalte at hun skulle studere antropologi begynte foreldrene hennes å le, men så det hørtes bra ut. Da broren hennes fortalte at han ville studere litteratur ble faren hennes derimot svært sint. Det samme skjedde i forhold til Susanas kjæreste, som studerte geofysikk, men sluttet. I følge Susana endret dette foreldrenes syn på ham. I begge tilfellene var foreldrene svært bekymret for "hva de skulle leve av". *"Mamma er for gammeldags når det gjelder noen saker. Det er ikke til å tro! [at hun mener dette], jeg skal jo arbeide!"* Selv om Susana mener at foreldre ikke direkte forteller døtrene sine at de ikke skal studere, vitner hennes egne foreldres reaksjoner om noe annet; de mener menn bør være ansvarlig for økonomisk forsørgelse.

Susanas foreldre har delt arbeidsfordelingen i dagliglivet, og den er klart kjønnnet. Arbeidsdeling kan organiseres gjennom *forskjeller* eller *likhet*. Det finnes ulike kriterier for fordeling av oppgaver og ansvar i henhold til for eksempel kompetanse, hensiktsmessighet i forhold til lønnsarbeid, rettferdighet i forhold til tid og omfang og andre typer behov. Ikke minst spiller også kulturelt definerte kategorier for hva som er passende arbeid for menn og kvinner inn (Borchgrevink & Melhuus 1987:178).

I Borchgrevink og Melhuus' analyse av norske sjømannsfamilier skiller de mellom tre ulike mønstre for arbeidsdelingen i familien. Første kategori er segregerte arbeidsområder som

⁴⁶Som nevnt i forrige kapittel er klasse av stor betydning for argentinere. Både dette og fokuset på modernitet (se fotnote 16, side 11 i forrige kapittel) mener jeg kommer til uttrykk her i Susanas utsagn.

baseres på *komplementaritet*. Her er oppgaver, ansvar og kompetanse, eksklusivt knyttet til én person og er stabile over tid. Partene har altså klart definerte oppgaver og vet hvem som gjør hva. Dette innebærer at både innsyn og kunnskap om den andres arbeidsprosess er minimal, ofte kjenner man bare til resultatet. Denne arbeidsformen er basert på forskjeller som utfyller hverandre i et langsiktig perspektiv, en komplementær form for arbeidsfordeling som er basert på kulturelle barrierer mellom kvinne- og mannsarbeid (1987:178). Den andre organisasjonsformen er en kombinasjon av segregerte og overlappende oppgaver, hvor den ene vil ha overordnet kompetanse og ansvar, mens den andre kan bistå og hjelpe til når det trengs. Dette innebærer at det eksisterer en idé om forskjellighet i forhold til forpliktelser (1987:179).⁴⁷ Den siste formen for arbeidsorganisasjon er basert på fullstendig utskiftbarhet på alle felt (1987:179), arbeidsfordelingen baseres på likhet.⁴⁸ Susanas familie fremstår som et relativt rent eksempel på Borchegrevink og Melhuus' komplementaritetsmodell. Det er alltid Susanas mor som tilbereder måltidene. I blant går hun rett fra tilberedning til oppvask, før hun går i gang med forberedelsene til det neste. Deretter gjenstår rengjøring av kjøkkenet og resten av huset. Hun tørker støv, vasker klær, henger opp og bretter dem sammen. Hun vasker huset og rydder kontinuerlig, selv mine ting inne på Susana sitt rom må ryddes på plass. Kvelden før Susana reiser på sommerferie finner hun selv fram klærne hun skal ha med, men moren pakker sekken hennes. Matlaging, klesvask, rengjøring av alle rom og rydding er altså morens oppgaver og de har alltid vært det. Susana hjelper til, men, som morens kommentar i innledningen av kapitlet avslører, er ikke Susanas rengjøring alltid god nok. Moren sender oss ut av kjøkkenet, slik at hun kan gjøre det skikkelig. I hvilken grad moren har fritid og fristeder, venninne- eller nabolagsnettverk, er mulig, men ikke observerbart under den tiden jeg tilbrakte med familien.⁴⁹

⁴⁷ Her finner man både likhet og forskjellighet. Forskjellighet reproduseres, men det finnes også mulighet for endring ettersom man både har mulighet og behov for forhandling om oppgavene. Dette fører ofte til uklare og tvetydige grenser for hva som er hjelp og hva som er plikt, noe som kan føre til konflikter både når det gjelder organiseringen og i samhandling generelt (1987:179).

⁴⁸ Her er både ansvar og kompetanse prinsipielt helt likt fordelt, forhandling og rettferdighet over tid avgjør hvem som gjør oppgaven (også her finnes fare for konflikter), derfor kan oppgavefordelingen være uforutsigbar. I slike familier vil man ofte forsøke å krysse barrierene for kulturelt kjønnarbeid (1987:179-180).

⁴⁹ Det er ikke uvanlig at også kvinner har fritid (Gullestad 1984, Borchegrevink & Melhuus 1987). Formiddager kan være fristed for kvinner med eldre barn – da de kan de handle og være sammen med venninner mens ungene er på skolen. Andre former for samvær mellom kvinner kan være fristeder andre tider på døgnet. Se Thurén (2000) for betydningen av *barrios* – nabolaget, som mediator mellom den kjønne ideene om privat og offentlig i Spania. Nabolagsorganisasjoner kan fungere som instrumenter for en redefinering av politikk, en politikk kvinner i større grad kan ta del i, med mer direkte former for demokrati og som tar for seg kvinners anliggender og bekymringer i større grad. Se også Feijoó (1994), Fisher (1993b), Goddard (2000) og Kopperdals masteroppgave (2007).

Når Susanas far er hjemme ser han på tv, leser avisen på sofaen i stua eller slapper av på rommet sitt til han kommer og setter seg til et ferdigdekket bord. Han jobber i utlandet og er på jobb i ukevis av gangen for å tjene penger, og det er økonomisk forsørging som er hans ansvarsområde. Etter det jeg erfarer har han ingen oppgaver direkte knyttet til huset. Hjemmet er derimot hans fristed, her er han ikke på jobb. Dette var også tilfelle for flere av sjømannsfamiliene Borchgrevink og Melhuus undersøkte. Foreldrenes arbeidsfordeling er som komplementaritetsmodellen basert på forskjeller som utfyller hverandre i et langsiktig perspektiv. Kvinnen tar seg av reproduktive oppgaver, som omsorg for barn og husarbeid, og mannen er økonomisk forsørger slik idealet i latinamerikanske familier har vært (Aguirre og Fassler 1994).

Det er ikke bare foreldrene som har ulike roller og oppgaver i huset, det blir også forventet ulike ting av sønner og døtre. Moren spør alltid Susana og ikke brødrene om å hjelpe til i huset, både når det gjelder matlaging og rydding, slik har det vært siden de var små. Da Susana ble eldre, ble hun irritert og kranget mye med brødrene om dette. Den ene broren hjalp til mer etter hvert, men ikke Sebastian. Heller ikke i dag er dette naturlig for ham; etter en lunsj hos foreldrene hjelper han først til når samboeren hans og jeg begynner å rydde av bordet.

Susana forteller at når moren laget lunsj da barna var yngre, laget hun ofte noe nytt til brødrene, mens Susana og moren spiste restemat.

”Da jeg nylig tok dette opp med mamma, sa hun at det var fordi brødrene mine spiser mer, men det er løgn! Jeg har alltid spist mer enn dem! Så det var ingen logisk forklaring, det var bare sånn”.

I familien forventer brødrene at Susana som søster skal lage mat og hjelpe moren. I dette tilfellet vil jeg si at Susana aktivt distanserer seg fra den rollen hun er tildelt i familien, eventuelt forsøker hun å utvide brødrenes roller.⁵⁰ Susana forteller om ei barndomsvenninne (hun ikke lengre har kontakt med fordi de er så ulike) som liker å lage mat til brødrene sine og slik omfavner rollen i større grad.

⁵⁰ Rolledistanse innebærer at man forsøker å unnsnippe og forakter rollen sin, i motsetning til rolleomfavning som vil si at man føler en følelsesmessig tilknytning, et aktivt engasjement og ikke minst at man behersker rollen (Goffman 1992 [1959]).

"Hvis brødrene hennes sier, - hun har fire brødre, 'Lag litt snacks til oss med salami og ost' så gjør hun det! Og hun er glad, glad fordi hun serverer brødrene sine, glad fordi hun oppfyller kjønnskravet. Er det ikke forferdelig?"

Nielsen (2004) hevder som Borchgrevink og Melhuus (1987), at private forhandlinger om husarbeid kan fortelle mye om et samfunn og dets kjønnsystemer. Hun viser hvordan barn på speiderleir i ulike land (Russland, Slovakia, Portugal og Danmark) krangler om oppvasken. Jentene tar den til slutt alle steder, men måten de gjør det på, og måten guttene ikke gjør det på, har sammenheng med den kjønnskultur barna vokser opp i.

Nielsens artikkel er interessant, også i forhold til unge mennesker i Buenos Aires, til tross for at landene som undersøkes i stor grad skiller seg fra Argentina. Utgangspunktet for hennes prosjekt var speiderorganisasjonens likestillingsagenda. Likestillingsbegrepet er ikke entydig, verken i Norge, Argentina eller på verdensbasis. Noen oppfatter likestilling som likhet, andre som likeverd og noen som begge deler. Likestillingsbegrepet har mange dimensjoner og at det er svært vanskelig å definere som noe enhetlig. Jeg mener likestilling innebærer både formell likhet, det vil si at kvinner og menn innehar like rettigheter, plikter og muligheter, men også reelle muligheter på områder som oppleves som individuelle og ikke nødvendigvis dekkes av noen lov. Selv om formelt lovverk er på plass, slik det er på de fleste områder i Argentina, kan uformelle diskrimineringsformer og maktstrategier virke inn. Det er slikt Susana er opptatt av, likhet, slik det presenteres i arbeidsdelingsmodellen om fullstendig utskiftning, - kvinner og menn er og bør være like (Borchgrevink & Melhuus 1987). Det er ikke det at Susana eksplisitt har noe i mot husarbeid, hun er for eksempel svært glad i å lage mat. Problemet er at hun blir fortvilet over at det ikke forventes eller kreves at brødrene hennes skal hjelpe til hjemme på samme måte.

"Det er stor forskjell på hvordan jeg følte meg tidligere, før jeg gikk inn i det akademiske feministmiljøet, og nå. Jeg har en større bevissthet, jeg kan resonnere og analysere mer rundt det, jeg kan forklare. Før visste jeg at det var noe som plaget meg, men jeg satte det ikke inn i 'kjønnstermer'.

Susana er blant de få i mitt materiale som direkte uttrykker at hun har føler seg diskriminert, dette skjer for det meste innenfor familien. Gjennom erfaringene hun har gjort seg på universitetet er hun nå i stand til å uttrykke dette ubehaget hun ikke klarte å beskrive tidligere i livet. Jeg kaller Susanas perspektiv for et likhetsperspektiv. Nielsen bruker likestilling,

forstått som enshet, det vil si likhet eller ensartet, for eksempel i forhold til arbeidsfordeling. Jeg velger å snakke om likhet fremfor likestilling fordi flere av mine informanter ønsker likestilling, som inkluderer likeverd gjennom komplementaritet eller delvis komplementaritet.

Foruten ulike forventninger når det gjelder arbeidsfordeling, forteller Susana også om andre maktkamper i hjemmet. Hun er overbevist om at det kostet henne mer å oppnå de samme godene som brødrene, dette gjelder blant annet når det gjelder å kjøre bil og å flytte hjemmefra. *”Jeg måtte virkelig insistere på at pappa skulle lære meg å kjøre, du har ingen anelse, - jeg snakker om år! Den eldste broren min fikk sertifikat da han var 17, den andre fikk låne bilen, uten å ha sertifikat”*. Susana fikk sertifikat da hun var 21. Da brødrene ble 18, leide foreldrene en leilighet til dem inne i byen. Susana bor fortsatt hjemme, og det er ikke snakk om at de skal betale en leilighet for henne. Mens brødrene bodde alene fikk ikke Susana overnatte hos kjæresten sin, som hun ble sammen med da hun var 18. Hun er opprørt over at brødrene kunne gjøre som de ville, mens det ble skandale om hun kom hjem ved midnatt på en hverdag. Foreldrene mente hun måtte forholde seg til deres regler under deres tak, mens Susana påpekte at det er på grunn av dem hun fortsatt bor hjemme.

”Kjærester og seksualitet var virkelig et diskusjonstema! Fordi jeg virkelig slåss og fordi jeg mangler beskjedenhet⁵¹ bryr de seg ikke nå lengre, men det var litt av en kamp i begynnelsen. Det er helt klart at jeg har måttet jobbe mer for rett til et seksuelt liv enn mine brødre.”

Susana har ikke hatt den samme friheten som brødrene. Foreldrene nektet henne å overnatte hos kjæresten, til tross for at brødrene bodde alene da de var på samme alder. Både når det gjelder restriksjoner på bil og restriksjoner for hvorvidt og hvor lenge hun får være hos kjæresten sin, sørger de for en direkte kontroll av både hennes mobilitet og seksualliv. Stølen trekker frem den høye verdien av jomfrudom og ærbarhet i Santa Cecilia (1996). Dette, samt kontroll av kvinnelig seksualitet fremstår som særdeles motstandsdyktig mot endring. Seksualitet og seksuell tilgjengelighet har en dominerende plass i kjønnskodene. Dette ser man i en rekke studier fra Latin-Amerika og Middelhavsområdene.⁵² I Santa Cecilia er en

⁵¹ *Falta de modestia* er direkte oversatt ”mangel på beskjedenhet”. Melhuus (2001) diskuterer ”den skamløse æren”, eller ære uten skam. Skam er noe man bør ha, ”å ikke eie skam” har negative konnotasjoner, både på norsk og på spansk. Ærbarhet henger sammen med sømmelighet; anstendighet, og kan nok oversettes med *modestia* i noen sammenhenger. Melhuus (2001) diskuterer ”den skamløse æren”, eller ære uten skam. Skam er noe man bør ha, ”å ikke eie skam” har negative konnotasjoner, både på norsk og på spansk.

⁵² Se Melhuus 1996, 1997, Stølen 1996a og 1996b, Hurtig 2002, Goddard 1996, Gutmann 1996, Lancaster 1992.

kvinnes seksuelle oppførsel avgjørende for hennes sosiale verdi på "ekteskapsmarkedet" og har stor innvirkning for hvordan hennes potensial som god kone og mor anses. En manns seksuelle oppførsel på den andre siden, trenger ikke kontrolleres. Det faktum at kvinner må kontrolleres, men ikke menn, er et tegn på at kjønn er hierarkisk strukturert, og her kommer begrepene ære og skam inn. Ære og skam har vært assosiert med rurale middelhavsområder, men Melhuus (1996, 2001) har knyttet det til Latin-Amerika. Studiene kobles direkte til moral "*fordi forestillinger om ære/skam er moralsk forankret*" (Melhuus 2001:145), dessuten er studiene alltid knyttet til kjønn. Ære/skam-koder sier noe om hva det vil si å være en god mann eller en god kvinne, de uttrykker altså grunnleggende verdier i samfunnet, og slik gir de mening til samhandling og relasjoner. Melhuus mener at dette reflekteres både gjennom spesifikke arbeidsoppgaver knyttet til kjønn og gjennom "*den symbolske betydningen av seksualitet for menn og kvinner*" (2001:145). Til tross for at Susana ikke har den samme bevegelsesfriheten som brødrene sine, noe man kan tolke som en direkte kontroll av hennes seksuelle liv, blir ikke ærbarhetsdiskursen uttalt på samme måte som i det rurale Argentina (Stølen 1996).⁵³ Likevel gjelder ulike regler for henne og brødrene hennes på flere områder. De blir sinte når broren vil studere et "ubrukelig" fag som litteratur, men det er i orden at Susana studerer antropologi, en hentydning om at det vil være hennes manns oppgave å forsørge henne. Det gis også klart uttrykk for dette når Alejandro ønsker å bytte studier. Foreldrene sier ikke direkte at Susana ikke bør utdanne seg, men dette er den indirekte beskjeden. Dette viser at foreldrene til Susana reproducerer verdiene som fremmer en klar kjønnsdifferensiering som Stølen (1996a, 1996b) og Aguirre og Fassler (1994) identifiserer. Mannen bør være økonomiske forsørger.

En dag mens jeg er på besøk hos Susana, skjer noe interessant som indikerer noe om broren Sebastians rolle og hvordan han blir betraktet av moren og Susana.

"Når arkitektkontoret blir ranet" - Kvinnelig krisemøte på kjøkkenet

Susana og jeg lager frokost på kjøkkenet da broren hennes, Sebastian som skulle vært på jobb, kommer styrtende inn døra.. Han er andpusten, det er helt tydelig at han er fortvilet. "*Hvor er mamma?*" spør han med desperasjon i stemmen. "*Hun er på rommet sitt.*" "*Mamma, mamma!*" Moren deres kommer løpende, og broren bryter sammen i gråt. "*De har stjålet alt! Alt har de stjålet!*"

⁵³ Kvinner og menns seksualitet vil jeg komme tilbake til i neste kapittel.

Broren har startet et arkitektfirma sammen med en kamerat som ligger i sentrum av drabantbyen. I løpet av natten har noen tatt seg inn gjennom et av vinduene i kontoret og stjålet datamaskiner, scannere og printere. Det viser seg at alt arbeidet deres, både tidligere og nåværende prosjekter, er lagret på maskinene og de har ikke back-up. Sebastian gråter og virker lett panisk. Foreldrene forsøker å trøste ham og roe ham ned, før moren blir sint. Hun raser over det dårlige nabolaget og byen de bor i. *"Jeg hater denne byen. Det er bare her slike forferdelige ting skjer. Over alt, hele tiden! Han visste jo det. Man må passe på her. Jeg sa til ham at nettopp det vinduet var en risiko"*.

Senere begynner moren å bebreide seg selv: *"Jeg visste jo at nettopp det vinduet var en risiko. Jeg burde ha påpekt det ytterligere, sørget for at han fikset det."*

"Det er ikke ditt ansvar, det er ikke din feil" påpeker faren, før han tar med Sebastian på politistasjonen for å anmelde tyveriet.

Moren fortsetter å fortvile. Vi er på kjøkkenet alle tre, da Sebastians forlovede dukker opp. Moren stiller seg selv spørsmål. *"Hvorfor har de ikke gjort noe med vinduet? Hvorfor hadde de ikke tatt kopier? Har arkitektdiplomet også blitt stjålet? Hvorfor hadde han det på kontoret? Hvorfor i all verden har jeg ikke advart ham mer?"* Sebastians forlovede er helt enig med sin svigermor. *"Han burde ha tatt kopier. Men det har allerede skjedd, det er ingenting han kan gjøre nå, så jeg sier ingenting"*.

"Han burde ha visst bedre, han burde ha lært!" moren gjentar seg selv. *"Han lærer nå, - på den tøffe måten"* sier samboeren.

'Krisemøtet' på kjøkkenet er interessant av flere grunner, det tydeligste er de romlige og organisatoriske aspektene ved det som skjer. Sebastian og faren reiser til politistasjonen og sørger for saken blir anmeldt. Faren tar ansvar for konkret handling i forhold til det som har skjedd. Kvinnene, det vil si moren og Sebastians samboer, samt Susana er igjen hjemme og diskuterer saken. I dette tilfellet blir Susanas mor sint og oppgitt over usikkerheten og utryggheten som preger nabolaget og byen deres og hun skylder på seg selv ettersom mødre har ansvar for barns ve og vel.⁵⁴ Den manglende sikkerheten på kontoret til det 27 år gamle barnet hennes føler hun er hennes ansvar, mens faren forteller henne at hun ikke kan klandres. Disse handlingene er en reproduksjon av kjernefamiliens verdier som er utbredt i Latin-

⁵⁴ Bass (2006:449) beskriver lignende episoder hvor *porteños* bruker personlige negative opplevelser som katalysatorer for å uttrykke fortvilelse og frustrasjon over Argentinas tilstand. Forsinkede fly og uvennlig bankpersonale brukes som utgangspunkt for negative generalisering om Argentina. Morens selvbebreidelse på sin side passer med funnene til psykologene Bornstein et al (1998, i Bornstein et al 1999); argentinske mødre skylder på seg selv når de føler barneoppdragelsen har gått galt. Bornstein et al. mener dette er mønstre som samsvarer med argentinske middelklasse mødres selvbeskrivelser som refleksive, selvkritiske og redde for å begå feil i barneoppdragelsen.

Amerika; kvinner tar seg av arbeid innomhus og emosjonelt arbeid, mens menn tar seg av problemer knyttet til offentlige sfærer. Det er interessant at ektemannen går imot konas framheving av sin egen kjønnede rolle. Dette kan sees på som en del av farens oppgave, - han skal beskytte og berolige familien i krisesituasjoner, men kan også muligens anses som et progressivt standpunkt som bryter med det vanlige kjønnsrollemønsteret.

Susana blir irritert fordi broren er en ”grinerunge”. *”Han gråter for alt mulig”*. Dette kan enten tolkes som at siden Susana selv er tøff finner hun gråting generelt unødvendig, men det er også mulig hun operer med en idé om at gutter ikke skal gråte. Uansett reproducerer også Susana ideer om at gutter ikke bør gråte og vise svakhet på denne måten. Når moren tar på seg ansvaret for hendelsen, umyndiggjøres samtidig Sebastian. Dette skjer også i forhold til Sebastians samboer; *”Han burde ha tatt kopier. Men det har allerede skjedd, det er ingenting han kan gjøre nå, så jeg sier ingenting”*. Riktignok mener både moren og forloveden at han burde ha gjort mer for å forhindre innbruddet, men den medlidende måten de snakker om det på, antyder noe mer. Det er som om de snakker om et barn.

I kommunikasjon mellom menn og kvinner, kommer kvinner som den bestemmende part til uttrykk gjennom nedlatende kommunikasjon, slik man ofte har til barn, hevder Døving (2001b). Han mener kvinners syn på menn er analogt med synet på barn. *”Menn er som barn, roter til overalt. De kan styre verden, men de vet ikke hvordan de skal knytte et slips”* (Døving 2001b:179). Døvings feltarbeid utspiller seg i Østfold, og det er en enorm forskjell på landlige Østfold og Buenos Aires, likevel ser man tendenser til det samme. Dette caset viser at det er vanlig at gutter blir sett på som hjelpeløse, mens mødre og kjærester bør ta ansvar, men *samtidig*, når problemet skal løses reproduseres en arbeidsfordeling som bygger på utbredte ideer om at menn er aktive og ansvarlige i møte med det offentlige.

Kort oppsummert er Susanas familiesituasjon, slik hun flere ganger påpeker, både ”tradisjonell” (hennes ord) og ”typisk” i den grad at faren hennes jobber og reiser mye, mens moren har hatt hovedansvaret for barna og deltidsjobb, slik normen har vært (Stølen 1996a, 1996b, Aguirre & Fassler 1994). Likevel mener hun helt tydelig at arbeidsfordelingen er skjevt fordelt når det gjelder henne og brødrene. I tillegg til dette beskyttes Susana for utenomverden ved å nektes den samme bevegelsesfriheten som brødrene. Hun er kvinne og hun er ung, hun må derfor beskyttes fra sin seksualitet slik som kvinnene i Stølen (1996)

studie.⁵⁵ Samtidig som dette skjer, inntar også broren en ”barnerolle”. Han omtales som et barn, som til tross for at han burde vite bedre, *egentlig* ikke kan klandres for ranet.

Selv om mange klassifiserer Susanas familiesituasjon som typisk, vil jeg påpeke at i mitt materiale, blant middelklasseinformantene, framstår ikke hennes familie slik. Flere kvinnelige informanter påpeker at alle jenter med brødre, opplever at brødrene behandles som noe skjørt, som noen som trenger mye omsorg. *”Ikke reis deg du, søsteren din kan vaske opp”* eller *”la den stakkars broren din hvile seg litt”* er kommentarer som ikke er uvanlig i følge jentene. *”Dynamikken i familien er bare sånn. Ingen sier noe, til tross for at det virkelig plager meg. Det er helt greit at han ikke gjør noe”* forteller eksempelvis Pia. *”Her i Belgrano er det vanlig å oppdra gutter og jenter i samme søskenflokk forskjellig”*, legger Lucia til. I den neste delen av kapitelet vil jeg presentere søstrene Lucia og Felicia, og Gabriels familie.

Lucia og Felicia – Kvinner kan?

Lucia og Felicia er søstre og bor med familien sin i Belgrano, en av de bedre bydelene nord i Buenos Aires, og begge spiller på fotballaget Rojo. Lucia er 23 år, har kjæreste og studerer økonomi på et privat universitet, som mange vil karakterisere som et av de mest konservative universitetene i Buenos Aires. Felicia (19) går første året med forberedende på universitetet, hun ønsker å studere juss. Begge jentene spiller fotball og capoeira, en brasiliansk kampsport og dans, og ingen av dem er politisk aktive. Faren deres er lege og moren deres er ernæringsspesialist, begge jobber fulltid.

Lucia forteller at hun har fire søstre og at moren deres er svært viktig for dem. Hun har fortalt at hun hører til den generasjonen kvinner som *”salieron de la casa”* (gikk ut av huset) og begynte å arbeide. Ifølge Lucia er moren jentenes rådgiver og rollemodell, og søstrene er oppdratt med tanken om at kvinner kan.

Lucia: *”Vennene mine sier ’på grunn av mangelen på menn, oppdro de alle som små menn’.*
Vi lærte ting i huset, at alt har sin plass, men vi lærte også å svømme, å bruke datamaskin, å sykle, engelsk. Vi har verktøyene⁵⁶ for å kunne, så hvorfor skulle vi ikke

⁵⁵ Se neste kapittel for mer om dette, deriblant Nencel (1996, 2005).

⁵⁶ Lucia bruker ordet *instrumentos*, altså instrumentene, direkte oversatt.

*det [kunne]? Du trenger ikke være redd for å drukne eller å sykle, du har det du trenger for å klare det.*⁵⁷

Jentene uttrykker her tro på seg selv og styrke, de mener at kvinner kan oppnå de samme tingene som menn dersom de jobber for dem. De uttrykker en form for likestilling mellom menn og kvinner som bygger på likhet, deres syn på dette området ligner Susanas. Men kort tid etter at vi har snakket om dette, utspiller det seg en scene som tilsynelatende baserer seg på forskjell i menn og kvinners ansvarsområder.

Lucia og Felicias far kommer hjem fra jobb. Han setter seg ned ved kjøkkenbordet for å hilse på meg og konverserer om Norge. En annen søster spør ham om han ikke vil ha noe å spise. Søsteren steker to egg og serverer deretter faren to sandwicher. Han sitter fortsatt ved kjøkkenbordet sammen med meg.

Lucia og Felicia begynner å forberede middagen da moren kort tid senere kommer hjem. Hun hilser vennlig, men kort på meg, før hun straks begynner å hjelpe døtrene med middagen. Nesten umerkelig tar hun over matlagingen og da middagen er ferdig, serverer hun mannen på kjøkkenet, mens vi og de nyankomne gjestene spiser ved det store stuebordet. Moren kommer inn for å sjekke at vi har alt vi trenger, deretter rydder hun av bordet, før hun serverer en dessert hun har laget i stand.

Det vi ser her, samsvarer godt med det Goddard observerte i Napoli på 1970-tallet:

“A visitor in a household can often notice a change in atmosphere that follows upon the arrival of the male head of household. The topic of conversation may be abandoned, his wife and perhaps his daughters will busy themselves with the meal, and the dynamic of the group is changed and indirectly focuses on the new arrival” (Goddard 1996:156).

Denne episoden hos Lucia og Felicia er talende for situasjonen i de fleste familier jeg fikk kjennskap til under feltarbeidet. Det er dette Susana kaller *”oppfyllelse av det kvinnelige imperativet”* eller *”kjønnskravet”*. Som venninna til Susana er glad for å servere brødrene sine, er også Lucia og Felicias søster glad for å lage mat til faren sin. Familier må fungere både økonomisk og praktisk, men også følelsesmessig sammen, hevder Borchgrevink & Melhuus (1987). Ekteskap og starten på en ny familie blir mange steder, også i Argentina, sett på som noe man inngår på grunn av kjærlighet og romantiske følelser og dette pålegger familiemedlemmene følelsesmessig ansvar for hverandre. Kjærlighetshandlinger blir dermed

⁵⁷ *Las mujeres pueden* - her bruker Lucia ordet *poder* – det betyr ”å kunne”, men det har også en rekke andre betydninger. *Poder*: å kunne, være i stand til, formå, evne, makte, greie, klare denne ref bør vel stå til slutt: (Spansk Blå Ordbok, Kunnskapsforlaget 2002:443). *Poder* som substantiv vil si ”makt, velde, kraft, styrke, evne, innflytelse, fullmakt, myndighet og besittelse.

også sett på som frivillige, de blir gitt med glede. Innenfor den private familiesfæren bytter man gaver, som ideelt sett ikke opererer med markedets logikk. Ideelt sett er mannen økonomisk forsørger, mens kvinnen tar seg av hus og barn. Kvinnen vil da være forsørget av mannen, og dette tilsier at hun gir arbeid tilbake. Samtidig formidler hus- og omsorgsarbeid følelser, og det blir oppfattet som gaver (Borchgrevink & Melhuus 1987:11). Gaver har en rekke implikasjoner, både med krav om resiprositet (Mauss 1995 [1922]), frivillighet, verdi og sammenlignbarhet. Videre er dette en kjønnet gave, - en ytelse som er målestokk for hvorvidt kvinnen er en god mor eller en god kone (Borchgrevink & Melhuus 1987:11). Husarbeid kan slik være en viktig bekreftelse for kvinners kjønnsidentitet. Det er altså ikke alle som opplever husarbeid og matlaging som Susana, som et krav, men heller noe hyggelig de ønsker å gjøre. Selv om Lucias mor jobber like mye som faren, er det stor sannsynlighet for at hun fortsatt vil sørge for disse ytelsene og gavene, noe som ofte innebærer et omfattende overtidsarbeid.⁵⁸

Gabriel

Gabriels familie ligner Lucia og Felicias. Han bor sammen med foreldrene sine og den yngre søsteren, Diana, i et av de bedre strøkene i byen. Foreldrene har krevende jobber, faren er psykiater og moren produserer og selger eksklusive produkter. Morens forretning ser ut til å gå bra, men den krever mye arbeid. Familien har en ansatt hushjelp, Belinda, som jobber seks dager i uka fra klokka 10 til klokka 16-18.⁵⁹

Hushjelpen tar seg av det aller meste husarbeidet, som rengjøring, klesvask, stryking og rydding. Hun lager også i stand ferdig lunsj og middag som kun skal varmes opp eller kan spises som den er. Dersom hushjelpen ikke er tilstede, er det hovedsakelig moren som tilbereder maten hushjelpen allerede har laget. I langt de fleste tilfeller er det også moren, Gabriel eller Diana som rydder på og av bordet. Det hender moren vasker opp, men som regel blir det stående til hushjelpen dagen etter. En ettermiddag oppdager Diana at moren har varmet lunsjpølsene i mikrobølgeovnen og hun rynker på nesa, men moren forsvarer seg: *"I dag kan man jo varme all mulig mat i mikroen. Dessuten er det da i orden når faren din*

⁵⁸ Resultatet kan da bli på over 16 arbeidstimer hver dag slik Díaz & Medel (2002), i Olavarriá 2006 viser.

⁵⁹ Belinda er et typisk eksempel på kvinner med lange arbeidsdager. Hun jobber fra fem om morgnen til elleve om kvelden. Hun har to jobber, samt eget husarbeid og tre barn.

varmer ting i mikroen!”. Dette viser at Diana har ulike forventninger til morens og farens matlaging.⁶⁰

Første gang jeg besøkte Susana var det også faren i huset som satte seg ned med meg og stilte meg spørsmål om Norge, som i Lucias og Felicias familie var det hans oppgave å underholde meg. Også i Gabriels familie observerte jeg et lignende mønster, for når det kommer middagsgjester på besøk er det Gabriels far som ber gjestene slå seg ned. Han serverer vin og konverserer om siste nytt, han setter kanskje på en ny plate og forteller om bemerkelsesverdige artister. Det er altså hans jobb å underholde og ta seg av selskapsgjester.⁶¹ I tillegg er faren i løpet av festen ansvarlig for grilling av kjøttet, slik menn generelt er.⁶² Når mødre og døtre blir opptatte med å lage mat får ofte menn en underholdningsoppgave. I Napoli mener mange at det er menns ansvar å føre en samtale. Dette gjelder særlig når samtalen handler om politikk, religion og selv familie og ekteskapsrelasjoner (Goddard 1996:185), det finnes få diskurssfærer hvor menn kan hevde inkompetanse og trekke seg ut.

Arbeidsfordeling i hjemmet

Hos foreldregenerasjonen til Susana og hennes middelklassevenninner er det vanlig at kvinner er hjemme med barna, før de eventuelt begynner å jobbe deltid når barna blir eldre. Kvinner har hovedansvaret for noen oppgaver og menn har det for andre. Til tross for at denne formen for arbeidsfordeling blir ansett som ”tradisjonell og typisk”, lignet de fleste familier jeg ble kjent med, mer på Lucias og Felicias familie enn på Susanas.

Det vil si at informantenes mødre har utdanning og tids- og energimessig krevende jobber. Familiesituasjonene til Gabriel og Lucia og Felicia viser at selv om hushjelper tar seg av mye husarbeid, har mødrene generelt et nærmere forhold til kjøkkenet.⁶³ Kvinner tilbereder maten

⁶⁰ I en annen episode hjelper faren Diana med å finne en kaffekvern på kjøkkenet. Han fant den og virket utrolig fornøyd med å finne fram på kjøkkenet.

⁶¹ Mest sannsynlig vil dette være annerledes når ”uformelle” besøk, som gode venner eller venninner av en eller begge foreldrene, dukker opp. Se også Gullestad (1984) for passende mottakelse av gjester i norsk drabantby.

⁶² Se Døving (2001b) om hvordan norske menn inviterer konene sine ut til grillen. Dette finner man også i Argentina. Grilling i Argentina er ritualisert av aller høyeste grad. Etter maten avslutter man gjerne med ”en applaus for grillmesteren(e)”, noe som skjer sjelden ved tilberedelse av annen mat, som hovedsakelig kvinner står for.

⁶³ Hvorvidt det er kvinnens jobb å anskaffe hushjelp, en forskyvning av hennes, kvinnens jobb, altså en form for ”out-sourcing” er jeg usikker på, men det er ikke usannsynlig, sett i sammenheng med forskning om vaskehjelper, praktikanter og au pair-ansettelser i Norden (Isaksen 2001, Platzer 2002).

og serverer den.⁶⁴ Dette gjelder også ofte døtrene i familien. Fars rolle er å underholde spesielle gjester eller resten av familien. Dersom man skal ta moren til Susana på ordet og godta at kjøkkenet er hennes territorium, - og dersom Sebastian har rett, at kvinner er sjefen i argentinske hushold, så kan man si at et *porteño* middelklassehjem i helhet er mer kvinnelig enn mannlig. Kvinner er nærmere knyttet hjemmet, selv når de er heltidsarbeidene. Dette illustrer at *casa/calle*-distinksjonen gjør seg gjeldende også blant Buenos Aires middelklasse, i sær når det gjelder *casa*.⁶⁵

I disse middelklassefamiliene finnes en relativt klar definert arbeidsfordeling som tar utgangspunkt i komplementaritetsmodellen og reproducerer den komplementære kjernefamilien. Men ettersom familiene har to økonomiske forsørgere, hvorav den ene i tillegg har hovedansvaret for arbeidet i huset, er arbeidsfordelingen i praksis *ikke* komplementær. Dette er en tydelig endring i familiens organisasjon, samtidig som deler av den reproduseres. Husarbeid, kvinners dobbeltarbeid og asymmetrien mellom ulønnet og lønnet arbeid avspeiler og opprettholder kjønnsmessig underordning og dominans. Hjemmets trygghet og komfort har historisk sett vært på bekostning av kvinners egenidentitet og prosjekter (Beauvoir 2000 [1949]). Likevel har kvinner makt gjennom følelsesgaver, gjennom omfattende kunnskap om sosiale og familiære relasjoner og kontroll over uformelle sfærer i og rundt husholdet (Døving 2001b). Det er derfor husarbeidets gavelogikk kan gi kvinner en mektig posisjon i familien og samtidig representere et hinder for at kvinner kan kreve mer likestilling i hjemmet (Borchgrevink & Melhuus 1987). Jeg vil derfor argumentere for at til tross for oppmuntring til utdanning og ideene om at "kvinner kan" overføres til døtrene i disse familiene, finner samtidig en reproduksjon og bekreftelse av etablerte verdier sted. Disse verdiene både gir og fratar kvinner makt. I den neste delen av dette kapittelet vil jeg derfor undersøke hvordan de unge informantene forestiller seg egne familieliv. Hvilke forventninger finnes? Følger de unge foreldrenes mønstre?

⁶⁴ Det er også interessant at flere av mødrene er svært opptatt av hva de spiser. Jeg kommer tilbake til en diskusjon av kjønn, mat og kropp i neste kapittel.

⁶⁵ *Calle* kommer jeg tilbake til i neste kapittel.

Unge forestillinger om fremtidige familieliv

I denne delen av kapitelet presenterer jeg Susana, Lucia og Felicia, og Gabriel og hans kamerater, samt Laura og deres forestillinger om framtidige familieliv. Ikke uventet har de unge svært ulike syn på dette.

Susanas kjæresteforhold

Susana mener at hennes og Alejandros forhold ikke på noen måte ligner hennes foreldres forhold. Susana snakker ofte om forholdet sitt til Alejandro. De har vært sammen lenge og er veldig glade i hverandre, men de har også hatt problemer opp igjennom årene. Hennes største bekymring er at *"han aldri skal gjøre noe med livet sitt"*, hun er bekymret for at han forblir en gutt uten mål og mening hele livet. Alejandro sluttet på utdanningen som kunne gi ham en sikker jobb, og takket nei til tilbudet fra Susanas far om en jobb i godt betalende selskap. Susana mener at Alejandro ikke bryr seg om det mannlige imperativet; som vil si *"å ha en viktig jobb og gjøre hva som helst for penger"*. Hun er glad han er slik, hun setter pris på dette hos ham, men på den andre siden bekymrer hun seg for at han vil bo hjemme hos foreldrene bestandig, feste midt i uka og aldri *"bli voksen"*.

Når Susana snakker om framtiden, snakker hun altså om forholdet til Alejandro. Det er forholdet som er viktigst for henne og dette hun bruker mest energi på. Da jeg spør Susana om hun kunne tenke seg å få barn, forteller hun at det vil hun gjerne, men ikke nå. *"Vi er jo veldig unge [alle jentene i Susanas gjeng er jevngamle, omtrent 22]. For oss handler det først og fremst om selvrealisering"*. Jentene i Susanas gjeng har ingen planer om å gifte seg med det første. Det er heller ikke noe de prater mye om. *"Det har kanskje blitt tatt opp en gang eller to, men som noe fjernt, som noe langt inn i fremtiden"*. Til tross for at gjennomsnittelig giftealder for kvinner i Argentina er 24 år, er det vanlig for jenter i deres omgangskrets å gifte seg senere, nærmere 30 årene.⁶⁶ Dette er typisk; for unge kvinner fra middelklassen blir det stadig vanligere å prioritere utdanning og karriere framfor familie og barn i første omgang.⁶⁷

⁶⁶ I andre deler av landet og i andre sosiale klasser og områder innenfor Buenos Aires finnes det også mange som gifter seg eller inngår samboerskap mens de er langt yngre.

⁶⁷ Dette i motsetning til jenter som kommer fra marginaliserte områder av byen. Ei av jentene som reiste til Jujuy, forteller at nabolaget hennes er *"un barrio humilde"* ("et ydmykt nabolag"), *"for venninnene mine er det forutbestemt at de skal få barn. De har ingen utdanning, de får ingen stabil jobb, derfor får de barn. De får seg en mann når de er 16-17, de blir mødre og dermed er kravet til dem oppfylt"*. Se også fotnote side 17 i kapittel 1, for statistikk angående ekteskapsinngåelse.

Laura: ”Mødre og fedre har ulike roller”

Laura (24) er fra en overklassefamilie i en forstad utenfor Buenos Aires. Hun studerer psykologi på Universidad Catolica og ser på seg selv som troende (*creyente*) katolikk og er også den som mest eksplisitt uttrykker forestillinger om kjønn som samsvarer med den katolske kirkens. Jeg har kjent henne i lengre tid gjennom en internasjonal organisasjon, hun tilhører verken fotballmiljøet eller feministgruppene.

Laura vil gjerne gifte seg og få barn. Før dette ønsker hun å jobbe, ”realisere seg selv som psykolog”, slik at hun virkelig kan dedikere seg til barna når den tid kommer. Når barna begynner på videregående kan hun muligens begynne å jobbe noe igjen. I følge Laura har de fleste av studievenninnene hennes det å stifte en familie som førsteprioritet, og hun mener flere kvinner enn menn er opptatt av dette.

Jeg studerer psykologi og mener at morsfiguren er svært viktig for barn, derfor bør ikke moren jobbe hele dagen.⁶⁸ Faren bør også være mye tilstede. Dette er viktig, for faren tilfører noe til familien som moren ikke kan gi. Jeg er ikke enig i at mannen skal ha flere muligheter enn kvinnen, men så er det den andre siden av machismo. For noen feminister er det at man behandler kvinnen med mye respekt feil, men for meg er det ikke noe galt i dette. Det er bra at kvinnen har like muligheter, bare ikke ut i det ekstreme, fordi barn trenger en morsfigur. Kvinner bør verken være innestengt eller ute hele dagen”.

Laura vektlegger moren som en sentral figur for barnet. Ettersom hun har barnet inni seg, finnes det et helt spesielt bånd mellom mor og barn de første månedene og årene.

”Det er moren som skjønner hva som foregår med barnet, hva det trenger, hvorfor det gråter. Vi har lært mye på [psykologi]studiet om hvordan moren og faren representerer ulike roller og bilder. Barnet vil alltid lete etter to slike ulike figurer. Mens moren passer på og tar vare på barnet, i seg selv – fordi hun er kvinne, hun er moren, mannen spiller en annen rolle. Det maskuline og det feminine er forskjellig,

⁶⁸ Psykologi i Argentina (og Latin-Amerika generelt) er sterkt inspirert av Freud og psykoanalyse. I følge Bass (2006) er Buenos Aires den byen i verden som har fleste psykoanalytikere per person. Se også Sutton 2007, om hvordan psykoanalytisk vokabular brukes av informanter fra alle klasser.

begge er viktige og de kan ikke erstatte hverandre. Mann som mann og kvinne som kvinne har ulike karakteristikk”.

Jeg sier ikke at begge ikke kan gjøre det man vil, men at man vil være bedre egnet for visse ting og man bør likevel ha like rettigheter og muligheter. Kvinner er mer følsomme enn menn, menn er mer praktiske. Menn er kanskje bedre i matte – de gjør ting enklere, mens kvinner forstår seg bedre på andre [mennesker]. Jeg tror det er en blanding av det biologiske og hver enkelts personlighet”.

For Laura er det altså ”naturlig” for kvinner å være mor, det er også naturlig å være en god mor. Dette er noe hun ønsker sterkt og virkelig ser verdien i. Det å bli mor og kunne dedikere seg til barna sine forestiller hun seg som noe av det viktigste i livet. Kvinner og menn har videre ulike egenskaper som utfyller hverandre. Det er en kvalitetsmessig forskjell på mor og far, kvinne og mann, men begge er like mye verdt. Både kvinner og menn bør ha muligheten til å gjøre det de ønsker med livene sine, til tross for at man er bedre egnet for visse oppgaver på grunnlag av sitt kjønn.

Wainerman (Wainerman 1983, i Stølen 1996) identifiserer i en studie om arbeid og kvinner i Argentina fem hovedprodusenter for ideologiformidling.⁶⁹ Disse fem er den katolske kirken, det juridiske systemet, skolen, samfunnsvitenskapene og media, hvor den katolske kirken opptar den dominerende posisjonen. I alle diskursene finnes det en ”ideologiske kjerne” og disse er basert på den argentinske katolske kirkens kjønnsdoktriner.⁷⁰ Konklusjonen hennes er at menn og kvinner fremstilles som essensielt forskjellige, både fysisk og psykisk. Forskjellene blir oppfattet som å være av biologisk opprinnelse, i overensstemmelse med den guddommelige orden og derfor ugjenkallelig. Kirkens menn er hovedsakelig opptatt av å forsvare familien som den grunnleggende enheten for både kirke og samfunn (Stølen 1996:259). Morskapsdiskursen i Argentina ble særlig frontet av militæret under det siste diktaturet og var bygget på ideer om ”den gode mor” som oppstod i det 19. århundre.⁷¹ Gode morspraksiser ble fremmet i teori og i praksis av sekulære og medisinske autoriteter, i forsøk på å minske mortalitetsraten blant spedbarn (Guy 1997:157). Dette var med på å endre

⁶⁹ Dessverre har det vist seg umulig å få tak i Wainermans opprinnelige tekst. Jeg blir derfor nødt til å bruke og tolke Wainerman gjennom Stølen presentasjon.

⁷⁰ Wainermans analyse dekker perioden 1945-55, peronismens første epoke, en turbulent periode i landet. Analysen bygger på en rekke publisert materiale samlet i arkiver.

⁷¹ I 1883 ble mer enn 500 barn forlatt på Buenos Aires bys barnehjem. Seks år senere hadde nummeret fordoblet seg (Guy 1997:159).

definisjon av morskap fra et rent reproduktivt aspekt til kvalitative sider ved ”utførelsen av moderskap”.⁷²

Sammenligning med den hellige familien er eksplisitt i Lauras framstilling og hun reproducerer direkte kirkens syn på kjønnsroller som komplementære.⁷³ Videre er det svært viktig for barna i en familie at de forblir komplementære, og for å legitimere dette henter Laura kunnskap fra psykologistudiet (som hun for øvrig tar ved det katolske universitetet i byen) hvor det blir lagt stor vekt på foreldrenes ulike roller og hvor viktige disse er.⁷⁴ For øvrig er Laura også opptatt av at kvinner skal ha like muligheter som menn, - så lenge det ikke går ut over barna deres. Lauras syn skiller seg altså vesentlig fra Susanas. Laura er opptatt av likestilling gjennom likeverd, forskjell og komplementaritet, fremfor likestilling som likhet. I det følgende vil jeg vise at også jenter og gutter som ikke er troende katolikker legger vekt på forskjell og det spesielle båndet mellom mor og barn.

Lucia og Elisa: ”Både karriere og barn er veldig viktig”

I følge Lucia må kvinner ta beslutninger i livet som menn ikke behøver å ta hensyn til. *”Kjæresten min, han studerer og når han er ferdig så er han ferdig. Men, om jeg vil studere, om jeg vil gifte meg, om jeg vil få barn. Får jeg tid til alt sammen?”* Lucia er nødt til å bestemme seg for hvorvidt hun ønsker å ta en doktorgrad, i så fall vil hun være 25 når hun begynner på den og 31 når hun er ferdig. Hun bekymrer seg for når hun skal få tid til barn og karriere.

”Her om dagen sa kjæresten min at han ikke skjønner hvordan jeg kan tenke på alle disse tingene. ’Hvordan kan kvinner tenke på så mange livsbeslutninger nå? Som å gifte seg, karrieremessige, profesjonelle beslutninger. Vi tenker aldri på sånne ting! Man ser hva som skjer, man tar det som det kommer’. Han tenker kun på hva han ønsker av sitt profesjonelle liv, og alt annet sirkler rundt dette.

⁷² En ytterligere innflytelse på morskapets innhold var forestillingene fremmet av den romersk-katolske kirken; moderlighet som offer, som selvoppgivelse, som krever en holdning av passivitet og aksept fra kvinner (Goddard 2000:227) slik også Wainerman (1983) og Stølen (1996a) påpeker.

⁷³ Kirken fremmer familien som det sanne kristne samfunnet av kjærlighet og arbeid, hvor kvinnen er hjertet i hjemmet, bæreren av følelser, troskap, oppofrelse og ekte kjærlighet, mens mannen er forsørgeren, den (eneste) som arbeider, guide og beskytter av barn og kvinner (Stølen 1996:254-260).

⁷⁴ Også Gabriels far som er psykiater vektlegger dette. Han mener forskning viser at homofile menn oftere enn heterofile menn mangler eller har store problemer i relasjoner med fedrene.

Han har også sagt han 'vil ha et godt forhold til barna. Du vet allerede du kommer til å ha et nært forhold til dem, at det er den sterkeste relasjonen [mellom mor og barn], fordi du har hatt dem inni deg'. Hvis han vil ha et godt forhold til barna, må han virkelig gå inn for det, få det til å skje. Selv vil jeg gi mye i arbeidslivet, men ettersom jeg er kvinne antar jeg at jeg vil jobbe mindre senere [etter at jeg har fått barn]. Jeg kan ha den relasjonen jeg ønsker med mine barn, jeg kan dedikere mye tid, og jeg kan nyte det, og jeg vet jeg kommer til å nyte det.

Søsteren hennes, Elisa, er enig i Lucias uttalelser. Også for henne er det å nyte hjemmet og barn svært verdifullt. Dersom hun skulle gå glipp av det, ville hun gå glipp av en viktig del av livet. Utsagnene viser at søstrene er opptatt av både karriere og barn. De tenker mye på dette og er klar over at de mest sannsynlig (delvis) må oppgi ett gode til fordel for et annet. Søstrenes syn på fremtidig familieliv har trekk som ligner både Susanas og Lauras. Ideen om likhet uttales; de anser seg selv som tøffe jenter, de vil ut på arbeidsmarkedet og gjøre det bra. De har stor selvtillitt og vet de kan oppnå det de ønsker i forhold til karriere. Søstrene er for likestilling i det offentlige, de mener også at det er i arbeidslivet man finner kvinnediskriminering. Men i motsetning til for eksempel Susana er ikke dette idéer som trekkes inn i familielivet. Søstrene mener det er forskjell på kvinner og menn, og at dette blant annet befester seg gjennom det spesielle båndet som finnes mellom mor og barn. Menn og kvinner er både like, i det offentlige (*calle*), og forskjellige, innenfor familiesfæren (*casa*). Dette minner svært om "*modernitetens doble diskurs om mennesket*" – en diskurs som, på den ene siden, bygger på en grunnleggende idé om generell menneskelig likhet, og på den andre siden, en grunnleggende forestilling om absolutt kjønnsforskjell (Borchgrevink 1990, i Solheim 1998:21-22).

Lucias kjæreste mener at hun kommer til å ha et nært forhold til barna, fordi hun har båret dem inni seg, mens han som mann og far vil bli nødt til å jobbe for dette. Like fullt er dette noe han ønsker å gjøre. Dette samsvarer med Wainermans (2000, 2005) funn om at menn i Argentina i mye større grad enn forrige generasjon tar del i barneoppdragelse. Farskap begynner å bli ansett som like viktig som morskap, selv om husarbeid ansees som kvinners domene. Kjærestens ønske vitner om et savn, han ønsker å oppnå noe han mener Lucia allerede har. Hans uttalelse er det eneste mannlige spontane uttrykket for noe som har med

barn å gjøre i mitt materiale. Gabriel og vennene hans uttrykker ikke noe slikt savn, for dem dreier fremtiden seg i større grad om karrierer og eventuelle partnere.

Gabriel, "los chicos" og arbeidsfordeling i hjemmet

Gabriel og hans beste venner Nico, Jonatan og Santiago kalles "los chicos", eller "gutta". De er mellom 24 og 27 år gamle og har kjent hverandre lenge. Gabriel og Nico har studert sammen på filmskole, Jonatan er utdannet psykolog og Santiago studerer filosofi på UBA. De tilhører øvre middelklasse og bor i de beste bydelene av Buenos Aires. Ingen av dem er politisk aktive på samme måte som Susana og jentene som reiste til kvinnemøtet. De fremstår som kritiske til regjeringen, men det virker som de heller velger å trekke seg ut av politikken, fremfor å jobbe aktivt mot en politikk de ikke støtter.⁷⁵ De er interesserte i musikk, film, foto og andre kunstformer og bruker mye tid på å diskutere dette. Guttene tilbringer også mye tid sammen med venninnene Nina (som tidligere har studert med Gabriel og Nico), Alicia og Olalla, en spansk utvekslingsstudent.

En kveld diskuterer hele gjengen spørsmål knyttet til kjønn og kjønnsroller. Gabriels ideelle samboer er en yrkesaktiv uavhengig kvinne. Han vil ikke ha en kjæreste som bare er opptatt av (dame)blader, hun kan ikke sitte hjemme hele dagen, hun må tenke selv. *"I og med at hun ikke har tid til å jobbe hjemme, ansetter vi en person til det"*. Da Olalla spør hvorfor man ikke kan dele på husarbeidet framfor å ansette noen som mest sannsynlig er ei dame, svarer Gabriel at han vil prøve å vaske gulvet og lage mat, men når man jobber mye, blir det ikke tid. Nicos syn skiller seg noe fra Gabriels.

Nico: *"Jeg vil jobbe hjemmefra så selvfølgelig skal jeg gjøre husarbeid. Det eneste jeg gjør er å betale taxien [Olalla og Nico diskuterte intenst tidligere på kvelden hvorvidt det er machista at en mann spanderer på daten sin]! Ikke noe mer! Jeg skal ikke leve i et forhold som mine foreldre, som mine besteforeldre. Aldri! Faren min er en bra fyr, en man kan snakke med. Men da moren min ville begynne å studere igjen likte han det slettes ikke, da ville ikke han være den som forsørget familien. Han sa det ikke rett ut, men det var helt tydelig at det var et problem."*

⁷⁵Se Larrain (2000) hvor han peker på "manglende tro på politikk" blant ungdom, som et samtidstrekk ved flere latinamerikanske land.

I et forhold må man være uavhengige. Hvis ei jente jeg liker, som jeg er fysisk tiltrukket av, ikke viser selvstendighet, da er jeg absolutt ikke interessert.”

Olalla: *”Ser du ikke at du er fullstendig selvmotsigende? Hun må være selvstendig og samtidig ikke - som for eksempel at du må betale.”*

Diskusjonen gikk livlig mellom Nico, Gabriel og Olalla. Det er tydelig at de har svært ulike syn på menn og kvinners oppgaver. Både Gabriel og Nico ønsker seg kjærester som er selvstendige og har krevende jobber, som guttene selv har innenfor filmbransjen. Det jeg finner mest interessant, er at heller ikke disse guttene nevner barn med et ord. De tenker først på karrieren, deretter ser de for seg samlivet med en partner. Barn er fraværende i forestillingen om familieliv.

Reproduksjon av ideer om morskap

Unge argentinske kvinner møter ulike forventninger om hva det vil si å være kvinne fra flere ulike hold. Den katolske kirken er slik Wainerman viser en viktig kjønnsideologiprodusent (1983, i Stølen 1996). I skolebøker både fra 1950 og 1980-tallet presenteres jenter i situasjoner hvor de øver seg på å bli mødre, mens gutter blir framstilt mens de leker arbeidstakere (Wainerman, i Stølen 1996:260-261).⁷⁶ Presentasjoner av kvinner og menn gjennom ideologier og skolebøker samsvarer ikke alltid med den virkelige verden. Alle argentinske kvinner har ikke bestandig holdt seg innomhus. Som følge av kuppet i 1976, ble den apolitiske bevegelsen *Las Madres de Plaza de Mayo* (Mødrene av Maiplassen) grunnlagt i april 1977. Kvinner fra ulike klasser og med ulik sosial bakgrunn samlet seg på Plaza de Mayo for å få informasjon om og protestere mot bortføring av barna deres. Til tross for ydmykende og latterliggjørende kampanjer, samt bortføring av enkelte medlemmer, fortsatte mødrene sine protester, og de protesterer fortsatt hver torsdag på samme sted. Ettersom militærregjeringen identifiserte familien som det viktigste stedet for reproduksjon av moralske verdier (Gogna og Feijóo 1990, i Goddard 2000), forsøkte mødrenes *”preformance of motherhood”* (Taylor 1997:188) å bygge bro mellom den gode kvinnen og den dårlige

⁷⁶Se også Hurtig 2002 og Luykx 1988 kjønnete skolesystem i Venezuela og Bolivia.

kvinnen som ble frontet av militæret. De portretterte bevisst seg selv som jomfru Maria, den ultimate mor som tar med seg sin privathet ut i offentligheten.

Argentinske barn møter både kjønnspraksis og ideer om kjønn først innenfor familien og deretter i møte med verden utenfor, blant annet gjennom utdanning og sosial erfaring, - hva gjør mamma? Hva gjør andre voksne damer og jenter? De fleste av informantene ble født på 80-tallet og har sett Las Madres protestere åpenlyst på gatene, så for disse unge urbane jentene er det altså ikke helt uvanlig at kvinner er politisk aktive i det offentlige rom. Middelklassejentene i dette kapittelet kommer fra familier som oppfordrer dem til å utdanne seg og klare seg selv økonomisk (om enn tvetydig i Susanas tilfelle), men de fleste av jentene anser det å bli mor som et uvurderlig gode. Las Madres er politisk aktive nettopp gjennom rollen som mor og det er slik dette legitimeres.⁷⁷ De inntok det offentlige rommet og utvidet dermed det sosiale private rommet (*casa*) som tidligere hadde blitt ansett som egnet for kvinner, men de benyttet seg av en allerede eksisterende diskurs for å gjennomføre dette. Dette er en rasjonell og effektiv strategi, som utvider det sosiale handlingsrommet for kvinner, men bryter ikke med etablerte normer.

Unge middelklassekvinner i Buenos Aires i dag skal både realisere seg selv gjennom arbeid utenfor hjemmet og være en god mor. En god mor skal være tilgjengelig, varm, kjærlig og omsorgsfull. Denne forventningen møter man overalt i hverdagen – hos familie og venner, i dagspressen, magasiner og tv-serier. Forventningene fremmes gjennom kirken, gjennom statens politikk, gjennom organisasjoner som legger vekt på morsrollen som både naturlig og nødvendig. Morskapet, slik det blir formidlet via de dominerende diskursformasjonene, fungerer som en ideologisk konstruksjon som påvirker både mødrene selv og omgivelsenes forventninger til henne. De kvinnelige informantene ønsker å oppfylle disse forventningene, og dermed reproducerer de ideen om den gode mor som stiller opp for barna sine og gir dem alt hun har av tid og omsorg.

⁷⁷ I tillegg til Las Madres finnes det en rekke andre organisasjoner som befester sin eksistens og legitimitet gjennom det å være mor. Blant annet brukes "mor" som delnavn på en rekke organisasjoner, eksempelvis "Mødre mot narkotika"

Oppsummering

De fleste jentene med brødre peker på urettferdig forskjellesbehandling som går utover dem, jentene. Jenter uten brødre ser ikke ut til å tenke noe videre over dette og fremstår som fornøyde med egen situasjon. I de familiene jeg kjenner til er det kun Susana som direkte utfordrer rollen hun har fått innad i familien, dette har hun gjort gjennom diskusjoner og krangler med foreldrene sine. Alle mener likevel at forskjellsbehandling innad i familien er vanlig og anerkjenner Argentina som et *machistasamfunn*. I ulike familier både utfordres og reproduseres altså kjønnsroller, noen ganger side om side.

Susana, Laura og søstrene Lucia, Felicia og Elisa har ulike fokus når det gjelder framtiden. Susana snakker helst om forholdet sitt til kjæresten og deres framtid. Hun er svært klar på at hun ønsker å jobbe og at hun har ikke planer om å støtte seg på mannens inntekt. Søstrene derimot, bekymrer seg for framtida og ser for seg vanskeligheter når de må velge mellom barn og karriere eller sjonglere mellom disse. Hos dem blir (ekte)mennene tildelt en mindre rolle i familielivet, - eventuelle barn står i fokus. Ingen av guttene, foruten Lucias kjæreste, nevner barn og familie med egne ord. Guttene snakker hovedsakelig om arbeid, frihet og ønske om en uavhengig kone ”*slik at de begge kan leve uavhengige liv*” (Gabriel). Søstrene mener, i likhet med sine kjærester, at de (som kvinner) mest sannsynlig kommer til å ha et ”naturlig” nært forhold til barna sine, i motsetning til kjærestene, som blir nødt til jobbe for å oppnå et nært forhold. Både søstrene og Laura gleder seg til å være hjemme med barna sine og kunne vie seg fullt og helt til dem. Som jeg har vist i dette kapittelet, er det for de fleste kvinnelige informantene svært viktig å bli mor og jeg vil derfor argumentere, som Goddard (1996) om Napoli, at morskap er viktigere enn ærbarhet i Buenos Aires.⁷⁸ Det eksisterer dermed en utbredt idé, både blant kvinner og menn, om at kvinner er nærmere tilknyttet barn enn det menn er. De idealtypiske verdiene reproduseres, ettersom kvinner ansees å ha et naturlig bånd til barn som menn må jobbe for å oppnå. Flere av jentenes kjærester gir uttrykk for at de ønsker et slikt bånd, men hvordan dette blir i praksis er det vanskelig å si noe om ettersom både materielle, økonomiske og politiske forhold i stor grad spiller inn.⁷⁹ Ettersom menn som regel tjener mer enn kvinner og (særlig) flere av de mannlige informantene gir uttrykk for at karrieren er det viktigste, er det usikkert hvor mye tid de faktisk vil tilbringe med barna sine.

⁷⁸ Goddards studie (1996) er et av få om skam og ære, casa/calle i en urban setting. Den er dessuten ekstra interessant for Buenos Aires, ettersom *porteños* i stor grad er etterkommere av italienere. *Porteño*, er visstnok dialekten som er nærmest beslektet napolitansk.

⁷⁹ Dette inkluderer blant annet spørsmålstillinger som hva slags jobber paret har, hvem tjener mest, hvilke foreldrepermisjonsordninger som finnes og om barnehage eller barnepike (*niñera*) er en mulighet.

Mine informanter er alle unge voksne, og til tross for at de fleste bor med foreldrene sine, tilbringer alle informantene mesteparten av sin tid med venner og kjærester. Dette er altså en sentral sosial arena i informantenes liv. Neste kapittel handler derfor om relasjoner utenfor familien, i forhold til venner, seksualitet og flørting med det motsatte kjønn.

Kapittel 3: Vennskap, flørting og seksualitet

"Hvis for eksempel man er på en klubb, og man stopper ei jente i det hun går forbi deg og sier: "For en Gudinne!" Da går hun hjem med et smil om munnen". - Nico

Dette kapittelet tar for seg vennskaplige og romantiske relasjoner gutter og jenter seg i mellom, samt mellom gutter og jenter.⁸⁰ Flørting og kjæresteforhold kan være begynnelsen til en ny families livssyklus og er derfor interessant. Her finnes stort rom og fleksibilitet, ettersom dette er en åpen arena hvor handlingsmønstre ikke er fastsatte på samme måte som i familielivet. Det finnes derfor frihet til å eksperimentere og utfordre etablerte forestillinger om kjønn. Kan man her snakke om "revolusjon i senga"?

I dette kapittelet ser jeg nærmere på hvordan informantene håndterer *machismo* og hvordan *machismo* eventuelt uttrykkes i flørting. Gjennom kapittelet og særlig i to *cases* viser jeg hvordan "flørtespillets" regler etterkommes eller utfordres, og hvilke sanksjoner dette får når de unge ønsker å skape romantiske eller seksuelle relasjoner til andre. Jeg begynner kapittelet med å beskrive viktige kjønnskontraster i forhold til skjønnhetsidealer og vekt. Denne konteksten er viktig fordi slike kroppslige aspekter er sentrale i individers vurderinger av hverandre i flørting – altså en gjensidig utforming av attraktivitet som er kjønnnet.

Argentinske skjønnhetsidealer: "I Argentina er vi veldig light"

Flere av de kvinnelige informantene mener det finnes former for press på kvinner som ikke er det samme for menn, og blant disse er det å se bra ut. Kulick mener at kvinner opplever større press til å tilpasse seg kulturelle skjønnhetsidealer enn menn i vesten generelt og Brasil spesielt (1998).

"[...] even though attractive male bodies get quite a lot of attention and exposure in Brazil, the pressure to conform to cultural ideas of beauty there – as in most other societies – is much stronger on females than on males. In all these societies, the ones who are culturally incited to look (with all the subtexts of power and control that the action can imply) are males, and the ones who are exhorted to desire to be looked *at* are females".

⁸⁰ Venner er ikke alltid lett å skille fra familie og slektninger, ofte bruker man idiomet for slektskap også om vennskap. Man kan si at vennskap er "*a particular kind of relationship based on spontaneous sentiment*" (Carrier 1996:21) eller en måte å tenke på nære forhold.

Presset om å tilpasse seg de kulturelle skjønnhetsideene er sterkere for kvinner enn for menn, også i Argentina, selv om menn også i stor grad utsettes for slikt press. I Latin-Amerika har ”argentske kvinner” rykte på seg for å være blant Latin-Amerikas vakreste. De er visstnok høye, blonde og tynne, og muligens blåøyde som supermodeller og tv-stjerner (se Guano 2002, Sutton 2007).⁸¹ For å bli betraktet som flott, er det blant annet svært viktig å være tynn. Elisa, som jobber som modell, forteller at sjefen hennes pleier å si ”*For å bli modell må kvinnen være veldig tynn, og mannen må være veldig pen*”. I jobbannonser i ledende aviser finner man ofte at et av kravene (og av og til det eneste) er å ha ”excellent figure” (Meehan & Katzman 2001:175-158).⁸² Vektdiskriminering, som ofte er ulovlig andre steder i verden og dermed kamoufleres, vises åpenlyst i Argentina.

”I Argentina er vi veldig ”light”, alle jentene er det, mer enn i andre latinamerikanske land” forteller Felicia meg. Alle de kvinnelige informantene ga uttrykk for at ”argentske kvinner” er opptatt av hva de spiser. Også andre mennesker regner med at kvinner er opptatt av dette, eksempelvis får man ofte automatisk cola light når man som kvinne på restaurant bestiller cola. Mens Felicia forteller om lightsamfunnet, kommer en av de yngre søstrene hennes inn på kjøkkenet. Hun har akkurat kommet hjem fra trening, og forteller om alt søtstoffet hun har fått i seg i løpet av dagen. Moren deres jobber med et ernæringsprosjekt om søtningsstoffer, og søstrene forsøker derfor å finne ut av hvor mye de får i seg på en dag. Lucia mener at de i andre land i Latin-Amerika ikke bryr seg om om lightprodukter. ”I Brasil, for eksempel, drikker tynne jenter vanlig cola, og de tjukke drikker light. Og noen steder finner man ikke lightprodukter”.

Lucia: ”Kvinnene her er svært opptatte av kropp.”

Felicia: ”Ja, kropp og ”image”, det er **veldig** viktig å være tynn her.”

Rett etter denne samtalen går vi i butikken for å handle ingredienser til middagen. Den yngre søsteren er skeptisk til maten vi velger, hun nøler og tar deretter en ekstra runde i butikken for

⁸¹ Det finnes selvfølgelig en rekke kvinner som *ikke* ser slik ut, men de blir heller ikke sett på som ”typisk argentske”. En mann fra Nord-Argentina fortalte at folk, både argentinere og utlendinger, antok at han ikke var argentsk, men heller boliviansk eller peruviansk, fordi han ikke var lys i huden slik som middelklassen i Argentina (se også Guano 2003).

⁸² Meehan & Katzman gir flere eksempler, her presenterer jeg et: ”International Mobile Phone Company is looking for sale assistance ladies. Excellent figure. Send photograph and CV to office” (Meehan & Katzman 2001:175-176)

å finne en annen type saus enn den Lucia hadde valgt. Hun studerer næringsinnholdet på ulike sauser inngående og velger tilslutt en som inneholder mindre fett.

Som søsteren demonstrer er mange argentinske jenter svært opptatt av hva de spiser. Studier og dokumentasjon av spiseforstyrrelser mangler i Argentina, selv om spiseforstyrrelser anses for å være en epidemi i landet (Meehan & Katzman 2001).⁸³ Det at kvinner er opptatt av hva de spiser kom i stor grad til syne også under mitt feltarbeid. Moren til Hectór og Diego snakker mye om mat og hva man kan spise og ikke spise, moren til Gabriel har en diettliste hengende på familiens kjøleskap og hushjelpen deres forteller at hun veier for mye og derfor burde gå ned noen kilo. Ingen av disse tre kvinnene er hva jeg ville sett på som overvektig, men kommentarene deres indikerer at dette er viktig for dem. For menn er det praktisk talt motsatt, det er viktig å *ikke* være opptatt av hva man spiser. Søstrene forteller meg at menn ikke drikker cola light, for det er ikke macho, *"de trenger ikke en gang å smake, de bare sier at de ikke liker det!"* Felicia skyter inn at menn generelt ikke liker søte ting. Men på den andre siden mener Lucia at menn bruker mye sukker, bare ikke søtningsstoff: *"I en kaffe med melk, sukker, masse sukker! De spiser ikke yoghurt light, ikke cola light, ingenting. Men de spiser alt mulig, normal yoghurt, cola, fett, en sandwich med åtte etasjer [...]"*.⁸⁴

I følge jentene er det ikke macho å bry seg om kroppen sin, og menn kan derfor spise alt. Dette er et eksempel på at mat kjønner.⁸⁵ Det å spise "hva som helst" er et tegn på at man er mann. Å tenke på hva man spiser er et tegn på kvinnelighet. Når man ser på det på den måten blir kommentaren til Susana i forrige kapittel om at hun spiser mer enn brødrene og faren sin svært interessant. De sidene man ønsker å fremheve legger man vekt på, mens de sidene man ikke liker forsøker man å underkommunisere (Goffman 1992 [1969]).⁸⁶ Kanskje er Susanas kommentar og hennes vektlegging av dette, et ønske om å markere selvstendighet og at hun tar avstand fra slankhetsidealet andre kvinner er opptatt av. Dette kan videre tolkes som et

⁸³ I følge INDEC anser 79% av argentinske kvinner slankhet som "en svært viktig sak", 50 % av alle argentinske pasienter har gått på diett⁸³ og 60% av argentinske kvinner regnes som innenfor "grensene for normal kroppsvekt", men ser på seg selv som overvektige (Romer 1996, i Meehan & Katzman 2001). 1/3 av lærerstudenter har en lavere kroppsvekt enn det som er helsemessig sunt, likevel var de fleste ikke fornøyde med kroppsvekten sin og ønsket å veie mindre (Facchini & Rozensztejn 2002, i Meehan & Katzman 2001).

⁸⁴ Sett i forhold til dette er de nye reklamekampanjene (både i Norge og Argentina) til Coca Cola interessante. Coca Cola lanserer Coca Cola Zero, en ny sukkerfri Coca Cola, et alternativ til Cola Light rettet mot unge menn.

⁸⁵ I følge Døving finnes det også i Norge mat og drikke som er klart kjønnet, eksempelvis ost og vin versus øl, akevitt og spekemat (Døving 2001a).

⁸⁶ Goffmans (1992 [1959]) inntryksskontrollstrategier er viktige for konstruksjonen av identitet og dette understreker det performative aspektet ved identitet (Jenkins 2004)

ønske å fremstå som feminist, gjennom tegn som avgrenser henne fra andre ikke-feminister. Denne type grensemarkeringer kan også fremmes på andre måter, blant annet gjennom klær slik jeg viser i neste del av kapittelet.

Kjønnede klær

Klesdrakt indikerer hva slags sosial posisjon personen har i samfunnet. Ved konkretisering av kroppen gjennom klær, språk, kroppsspråk, lukt, verbale utsagn, frivillig og ufrivillig gitt informasjon, forsøker man å identifisere andre og seg selv. Ettersom klær er en direkte observerbar størrelse, kan man lære mye om hvordan et menneske ønsker å bli oppfattet. Klær er i den forstand både inkluderende og ekskluderende (Barnes & Eicher 1992). Klær er ofte kjønns spesifikke, og de er blant de mest vedvarende kjønnede aspektene ved materiell og visuell kultur (Burman & Turbin 2003), den kledde kroppen er et medium som bærer ulike meldinger. Fordi klær er kjønnet, er de følelsesmessig og moralsk ladet og derfor også ofte knyttet til seksualitet, slik jeg vil vise. Klær er samtidig både indikator for kjønn og produsent av kjønn (Morphy, i Barnes & Eicher 1992:7).

En ettermiddag under et politisk møte, kommer ei jente forbi gruppa med mennesker i gangen.⁸⁷ Hun har sko med høye stiletthæler, rosablomstrete bluse, kort skjørt og en rød plastrose i håret. Denne jenta synes godt, ettersom hun skiller seg fra de andre studentene. En ung mann hvisker: *"Se på de skoa! Man kan ikke bevege seg skikkelig, man ødelegger seg på den måten."* Både guttene og jentene som satt rundt ham var enige. Denne lille episoden tar jeg som et tegn på at det virkelig finnes en egen kode på Filo, og da særlig for kvinnelige studenter. Jenter på Filo kan ikke kle seg som de vil, det finnes koder man må benytte seg av.

Det er store variasjoner i klesstil i Argentina og Buenos Aires generelt, avhengig av klasse og omgangskrets. I det radikale politisk bevisste miljøet på universitet har både jenter og gutter på Filo og flere av de andre fakultetene ved UBA en annen stil enn man ser andre steder. På Filo går både kvinner og menn kledd i beige eller brune bukser, gjerne med sleng, jordfargede t-skjorter eller strikkede gensere, selv om andre farger som klar rødt også forekommer.⁸⁸ Studentene bruker enkle sko, gjerne lave sandaler i skinn eller tøysko, og tykkere skinnsko

⁸⁷ En gruppe som jobbet med endringer av den politiske strukturen på universitetet, ikke feministgruppa.

⁸⁸ I Norge ville man kanskje kalt stilen for "hippieaktig".

om vinteren. Klær er et av mange midler for å uttrykke smak (Bourdieu 2002), og importerte jeans og dyre merkeklær er vanlig.⁸⁹ Ved å underkommunisere sin bakgrunn gjennom klær, søker studentene å skape tilhørighet med sine politiske kollegaer. Klærne fungerer dermed som effektive grensemarkører ovenfor andre grupper av unge *porteños*, for eksempel studenter fra Universidad Catolica, hvor man finner en mer ”klassisk stil” med mørke skjørt, bluser og blazer, eventuelt jeans/langbukser og t-skjorte/skjorte.

Om vinteren fremstår klærne på Filo som relativt ”kjønnsnøytrale”, de kan brukes av begge kjønn, mens forskjellene kommer tydeligere fram i sommerhalvåret når jentene bruker kjoler eller singlet og skjørt. I Argentina, som i Norge, er kvinneklær annerledes enn herreklær. Kvinneklærne er gjerne mer tettsittende enn herreklær, for eksempel singleten, som er vanlig blant kvinnelige studenter på UBA. Kvinnesingleten har tynne eller brede stropper og ofte en utringning som går lengre ned på brystet enn en mannlig singlet. Ofte har kvinneklærne mønster som skiller seg fra mønstre på såkalte herreklær. Videre ser man at bruk av flerfargede skjerf (gjerne med innvevd sølvtråd), hårbånd, store øredobber, armbånd og halskjeder er svært vanlig blant jentene. Dette er akseptable former for dekorasjon og pynt på Filo. Med andre ord, selv om de ikke bruker blomster i håret og høyhælede sko, som betraktes som bevegelseshemmende og skadelige, uttrykker jentene definitivt en form for femininitet gjennom klærne og tilbehøret sitt. Flere av feministene og aktive i politikken kler seg på denne måten. De bruker utringede topper, kjoler og relativt korte skjørt, men de gjør det på en ”akseptabel” måte.

Sjekking med miniskjørt – et moralsk ladet plagg

Alicia (24), ei av Gabriels venninner, er oppgitt fordi hun føler hun stadig har tatt initiativ i forhold til en mann på jobben hun er interessert i.⁹⁰ Hun føler at hun har gjort mye for å fange hans interesse, men at han ikke tar hintene, og hun vet ikke hvordan hun skal gå fram videre. Han er fra Europa, og hun er usikker på om dette er grunnen til at han ikke forstår hva hun

⁸⁹ Bourdieu viser hvordan smaken og dermed forståelsen av virkeligheten er forskjellig innenfor ulike samfunnsklasser (2002 [1977]). Bourdieu mener at disse forskjellene er med på å reprodusere de eksisterende maktforholdene og slik fremme sosial stratifisering. Gjennom selvpresentasjon i sosiale rom, gjennom ens *smak*, legges det vekt på egen status og slik distanserer man seg samtidig fra lavere grupper og klasser. Slike disposisjoner internaliseres i tidlig alder og hjelper slik unge mennesker til å finne ”riktige” sosiale posisjoner, gjennom passende oppførsel og stil.

⁹⁰ Jeg kjenner ikke til Alicias bakgrunn, men hun er i likhet med guttene fra middelklasse/ øvre middelklasse. Hun jobber i et finansfirma i sentrum. Det er ingenting som tyder på at hun er politisk aktiv.

mener eller om han rett og slett ikke er interessert. De har en avtale om å treffes, men også dette er på hennes initiativ. Guttene kaster seg ivrig inn i diskusjonen og gir Alicia gode råd om hvordan hun kan forføre kollegaen. *"Du må ha på deg et kort skjørt"* mener Nico. *"Ja, også bør du spise en liten is eller eventuelt en kjærlighet på pinne, det kan virke"* tilføyer Gabriel, *" - det trekker jo oppmerksomheten mot munnen"*.

Alicia er bekymret fordi kollegaen er nyskilt, *"kanskje det er derfor han ikke er interessert"*. *"Det er sant"*, sier Gabriel seg enig i, *"det er ikke bra å ha sex med noen som nettopp har avsluttet et forhold, da begynner de bare å tenke på den andre personen"*. Nico derimot mener at hun ikke trenger å bekymre seg, *"menn blir lett tente og er alltid klare for sex, selv om de nettopp har kommet ut av et forhold"*.

Nicos poeng stemmer overens med Nencels (1996) undersøkelse av *"sexual talk"* i Peru, hvilke ord og begreper middelklassemenn i Lima bruker om sex. Ordbruken fremmer en diskurs hvor menn fremstår som den aktive parten og kvinner som den passive når det gjelder sex. Menns seksualitet blir fremstilt som ukontrollbar og instinktiv, ettersom menn alltid ønsker å ha sex.⁹¹ Gabriel ser ikke ut til å tenke slik, men begge er enige om at Alicias klær vil ha innvirkning på hvordan kollegaen forholder seg til henne. Gjennom klær, holdning og oppførsel (ved for eksempel å spise is eller kjærlighet på pinne) vil kollegaen forstå hva hun vil, og de vil mest sannsynlig ha sex. Referansen til det korte skjørtet er interessant, ettersom også Nencel (2005) undersøker miniskjørtets moralske karakter i en studie av sekretærers yrkesidentitet i offentlig administrasjon i Lima.

I 1998 forsøkte to av Perus kongressmenn, medlemmer av det regjerende partiet, å fremme et lovforslag kalt *"The Use of Uniforms in Public and Private Centres of Work, no. 3376"* (Nencel 2005:49). Pressen omdøpte straks forslaget til *"loven mot miniskjørt"* (2005:49). Bakgrunnen for lovforslaget er at mannlige sjefer, kolleger og kunder krenker kvinners verdighet gjennom seksuell trakassering. En av grunnene til dette problemet er bruken av små klesplagg, deriblant miniskjørt. Kongressmennene foreslår at løsningen ikke er sanksjoner, men å fremme normer som skaper et formelt arbeidsmiljø der man bruker anstendige klær. Kongressmedlemmene foreslår uniformer som en løsning på problemet ettersom *"det er lettere å kontrollere dette aspektet enn menns mentaliteter"* (Nencel 2005:50). Fra dette

⁹¹ Blant annet viser Nencel (1996) hvordan menn her snakker om sin seksualitet som den var en maskin. Man kan varmes opp, lades opp seksuelt, deretter må man ha en utladning, ellers vil man eksplodere.

perspektivet er det altså kvinner som forårsaker menns seksuelle urolighet, og kvinner må derfor kontrolleres ettersom de provoserer menn til å "slippe løs" sin seksualitet på arbeidsplassen.

Sekretærene anser "skikkelig" utseende og bekledning som en viktig del av det å utføre jobben ordentlig. Det å trekke oppmerksomhet mot eget utseende gjennom bruk av miniskjørt, trange busker og mye sminke er dermed uakseptabelt. Noen av kvinnene mener derfor at loven mot miniskjørt er en god idé og slik anerkjenner også sekretærene den seksuelle makten disse klærne rommer (Nencel 2005).⁹² Både Nico, Gabriel og Alicia anerkjenner miniskjørtets seksuelle makt, miniskjørtet er altså et moralsk ladet plagg, også i Argentina. Dette viser seg gjennom Nico og Gabriels forslag om at Alicia bør bruke miniskjørt for å forføre mannen hun er interessert i. Bruk av miniskjørt kan vris til å bli et effektivt "kvinnetriks" for å få den mannen man vil ha. Miniskjørtet symboliserer kvinners ukontrollerte seksualitet, mens offisielle kleskoder begrenser denne. Dette gjøres også på Universidad Catolica i Buenos Aires hvor verken miniskjørt eller singlet med tynne stropper er lov. Det å bruke miniskjørt er i denne konteksten det samme som å aktivt konstruere egen seksualitet. Miniskjørtet blir dermed et symbol, et symbol som virker inn i lokale kjønns- og seksualitetsrelasjoner. Det at sekretærene kroppsliggjør anstendighet og avviser uanstendighet er et uttrykk for den eksisterende kjønnsorden, som består av to motsatte kjønnsmodeller (Nencel 2005).

Slike diskurser om kvinner og klær finner man også igjen i Argentina. Stobbe (2005a) skriver om forholdet mellom machismo og implisitte maktprosesser i argentinske bedrifter som produserer bildeler (*auto component industry*) på 90-tallet.⁹³ Flere kvinner i disse selskapene påpeker at den uoffisielle kleskoden på jobben innebærer å ikke se for sexy ut. Det vil si at ingen bruker trange jeans, selv om arbeidsfrakkene skjuler det meste av kroppen. Et pilotprosjekt for å utdanne kvinner til skiftledere (*supervisors*) ble stoppet. Til dels fordi kvinnene ikke gjennomførte kursene, - skiftjobbing går dårlig overens med familieliv. En annen viktig grunn var uniformene skiftlederne måtte bruke. Uniformene gjorde kvinnene til kjønnsløse skapninger og kvinnene "mistet" dermed sin femininitet. Kvinnene gjorde det klart

⁹² Dette minner om metroen og busser i Mexico City. På metroen i Mexico City har man lenge hatt egne vogner for kvinner og barn i skolealder, - dette som en løsning på fysisk seksuell trakassering på metroen (Gutmann 1996). Januar 2008 satt byen også opp egne kvinnebusser. Disse er rosa og er ikke tillatt for menn. Kvinnene som tok bussen var svært fornøyde med tilbudet ("Lei av å bli tafset på", Dagbladet 22.01.2008, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/01/22/524614.html>).

⁹³ Med implisitte maktprosesser mener hun "*taken-for-granted ways in which organizational members reproduce sexual divisions in their organizations*" (Stobbe 2005a:106)

at det ikke går an og manageren avbrøt derfor prosjektet (Stobbe 2005a).⁹⁴ Verken sekretærene i Lima, kvinnene i bildelbedriftene eller mine kvinnelige informanter kan deseksualiseres. Klær er dermed det materielle uttrykket for den doble diskursen som eksisterer om kjønn. Miniskjørt som seksuelt symbol bidrar til den seksualiserende prosessen, mens en anstendighetskode begrenser kvinnes seksualitet, samtidig som den bidrar positivt til deres yrkesidentitet (Nencel 2005:55).

Alicia utfordrer normene om at hun ikke kan være seksuelt aktiv når hun er interessert i menn. Hun snakker med kameratene om sitt seksualliv. Selv om hun ler litt småflau når hun snakker om det, er det å snakke om sex akseptabel oppførsel i vennegjengen. Heller ikke fotballjentene har problemer med å fortelle om one-night-stands foran sine mannlige kamerater. I alle de ulike vennegjengene, bestående av både gutter og jenter, er det altså ikke unormalt å diskutere sex, både på et seriøst nivå og å vitse om det. Sex-snakket skaper ikke særdeles flau eller problematiske situasjoner. Generelt er det altså en tendens til åpenhet rundt seksualitet i disse omgangskretsene. Dette er svært viktig for det vitner om at ærbarhet, gjennom avhold fra sex ikke er påkrevet, slik det er i Stølen (1996a, 1996b) og Nencels (1996, 2005) studier.

Alicia er aktiv, både gjennom å ta opp temaet og diskutere det med kameratene, og ved å planlegge hvordan hun kan få mannen hun er interessert i. Hun bruker miniskjørtets symbolske mening til sin fordel. Da anerkjenner hun, som sekretærene, skjørtets seksuelle makt og reproducerer samtidig seksualiseringsprosesser av kvinner. I Buenos Aires er det slik Nencel beskriver Peru; kvinners valg i forhold til identitetskonstruksjon er smalt definerte og i stor grad påvirket av kjønnsdiskurser hvor kvinners seksualitet er svært synlig (Nencel 2005:55). Derfor har heller ikke Alicia mange valgmuligheter. Den beste måten å forføre kollegaen på er ved å bruke antatt effektive metoder, som miniskjørt og kjærlighet på pinne.

⁹⁴ Se også Young (1992) om hvordan britiske politikvinner blir utsatt for stygge episoder og kommentarer som alle fokuserer på deres manglende seksualitet og deres uhindrede overflod av den.

Mannlighet og tvetydig machismo

Som tidligere nevnt finnes det en rekke studier som omtaler og omhandler *machismo* i Latin-Amerika, spesielt i Mexico.⁹⁵ Disse studiene utgjør grunnlaget for interessant komperasjon, men *machismos* implikasjoner må undersøkes lokalt. I likhet med det meksikanske samfunnet, er Argentina preget av at menn dominerer i regjeringen, i næringslivet, i kunst, på universitetene og i media. Når det kommer til hvem som styrer landet og dets sentrale institusjoner, er det like tydelig som i Mexico at det dreier seg om et klassisk eksempel på hegemonisk tatt-for-gitt kontroll (Gutmann 1996), altså kontroll knyttet til ideologiske og legitimerende aspekter ved klassesdominans og klasseherredømme (Solheim 2002). Dette bildet er i ferd med å forandre seg, i regjeringen er flere kvinner sentrale ministre og et år senere velges Cristina Kirchner til president, dette kommer jeg tilbake til i siste kapittel. Alle informantene refererte til Argentina som et *machista* eller delvis *machista* land. Jeg brukte derfor en del tid på å undersøke hva informantene mener med *machismo*. Hva betyr *machismo* og mannlighet i denne konteksten?

Gabriel: *"En skikkelig mann er macho, han arbeider [”arbeider” har konnotasjoner til arbeiderklassen og ufaglært arbeid, manuelt fysisk arbeid], han er sterk, han er streng, han er ofte homofobisk, han er veldig religiøs og tradisjonell. Han er familiens overhode og sitter ved enden av bordet. Det å sitte ved enden av bordet, er en tradisjon man finner i alle familier. Det gjør også faren min, og vi er en veldig liberal familie. En maskulin mann, han går på bordell, han banner og han drikker. Dette er stereotypien av en mann. En kvinne derimot, er delikat,⁹⁶ hun kler seg pent, hun tar vare på seg selv og på barn, hun driver ikke med sport, hun banner ikke. I motsetning til mannen, kan ikke en kvinne banne eller drikke.*

Machismo er en mann med stereotypiene vi snakket om, - sammen med misbruk av makt. Machismo er å utføre machista handlinger. Den som krever ting, for eksempel i huse og at kvinner har færre rettigheter enn menn. Machismo er måten å tenke dette på. Machismo ønsker å markere forskjellene på kvinner og menn, mens feminisme er det motsatte”.

⁹⁵ Se Gutmann 1996, Melhuus 1996, Prieur 1996. Se også kapittel 1 s.

⁹⁶ *Delicada* - fin, hensynsfull, varsom, tander, skjør, lekker, innbydende (Spansk Blå Ordbok, Kunnskapsforlaget, 2002)

Slik beskriver Gabriel *machismo* og en stereotypisk mann, en stereotypi som mange vil være enig i. Gutmann (1996) påpeker at *machismo* har blitt knyttet sammen med fattige, usofistikerte, ukosmopolitiske og ikke-nordamerikanske menn (ikke-europeiske i Argentinas tilfelle). Også Gabriel og flere av de andre informantene tillegger arbeiderfolk, innlandsfolk og den lavere klassen flere *machistatrekk* enn seg selv og sine venner, dessuten er Argentina ”verre” enn mange andre land. De fleste, både kvinner og menn, er enige om at kvinner hadde det ”verre” før og at Argentina er i ferd med å utvikle seg i riktig retning. ”*Det er jo ikke som i Europa, men situasjonen for kvinner blir stadig bedre*” forteller Gabriel i likhet med Gutmanns.

I Colonia Santo Domingo, Mexico (Gutmann 1996) skiller eldre menn andre menn og hverandre i to kategorier, *mandilones* og *machos*. *Mandilones* vil si kvinnedominerte menn, egentlig ”menn med forklær”. Det å være *macho* vil si å være en mann som forsørger familien sin, både økonomisk og på andre måter. For eldre menn betyr det å være *macho* ”å være en mann av ære” (Gutmann 1996:221). For yngre menn er det vanligere å definere seg selv innenfor en tredje gruppe ”verken *macho* eller *mandilón*” (”*ni macho, ni mandilón*”). Enkelte definerer en venn som ”den typiske *macho*”, men denne mannen vil ofte avvise dette ved å påpeke alle tingene han gjør for å hjelpe kona si hjemme, dessuten slår han henne ikke.⁹⁷ Det vil sjelden være enighet om en mann karakteriseres som *macho* eller *mandilón*. Han vil antakeligvis tenke på seg selv på en rekke måter, som ikke nødvendigvis samsvarer med hvordan hans familie og venner betrakter ham. Jeg observerte flere episoder som tyder på at dette også er utbredt i Argentina.

Hilde forteller meg om utdrikningslaget til en av kameratene til Hector, der de hadde leid inn strippere, og det hele gikk visstnok ”vilt” for seg. Hector, på den andre siden, vil ikke snakke om utdrikningslaget, i stedet fleiper han det bort. Det er tydelig han synes det er ubehagelig og forsøker å skjule og bortforklare kameratenes holdninger. Nærmest det motsatte skjer når Gabriel omtaler kameraten sin, Nico, som *halv-machista* og som ”mest *machista*” i vennegjengen. Ved å fremstille det slik fremstår Gabriel selv som ikke-*machista*. Nico, på den andre siden er ikke enig i Gabriels karakteristikk av ham.

⁹⁷ Det å slå kona si, er en av de få karakteristikkene folk er enige om at er *machismo* (Gutmann 1996). Det samme gjelder blant mine informanter i Buenos Aires.

Nico: *"Jeg føler meg litt mindre mann om jeg ikke får spandere på ei jente jeg tar med ut, det er svært vanskelig for meg å la være. Før betalte mannen for alt mulig, han forsørget kona si. Jeg sier ikke at dette er min holdning, men det sitter igjen som et spøkelse. Men jeg er slettes ikke machista, ikke i det hele tatt. For meg er det ikke noe galt i å betale, det er en hyggelig gentlemanaktig ting man gjør".*

En annen informant, Veronica, forteller at hun heller gir kjæresten penger enn å spandere direkte på ham. Dermed er det han som betaler for drinken eller middagen og altså utfører den konkrete handlingen. Veronica er politisk aktiv på venstresiden og selverklært feminist. Likevel lar hun kjæresten sin betale når de er ute, slik at han ikke skal føle seg "mindre som mann". Heller ikke hun ønsker at andre skal se på kjæresten hennes som *mandilón*, i likhet med en av Gutmanns unge kvinnelige informanter. Hun er bekymret for ektemannen en kveld han ikke har kommet hjem etter en fotballkamp, men hun vil ikke lete etter ham selv (1996:233). Dette er både for å ikke la ektemannen tape ansikt, men også fordi mange kvinner ikke ønsker *mandilones* til menn. Både menn og kvinner, både blant mine og Gutmanns informanter, må forholde seg til og håndtere slike situasjoner hvor motstridende verdier virker inn.

I motsetning til for eksempel Nico, gir ikke Gabriel uttrykk for at det er nødvendig å betale for en date, men i praksis gjør han det ofte likevel. På en konsert hvor han har med seg jenta han har datet en stund, kommer det tydelig fram at det er viktig for ham å vise at han er en gentleman. Da jenta og hennes venninne skal hjem, går de alle en relativt lang vei hjem til Gabriel, slik han kan kjøre dem hjem, i stedet for å hjelpe dem med å finne en taxi.

Gabriel forteller meg at han ikke er like opptatt av eventuelle kjæresters utseende som han var da han var yngre. *"Hvor viktig utseendet er, kommer an på relasjonen. Det er personligheten som avgjør en relasjon"* forteller han. På den andre siden er han svært opptatt av at *"hun er sensuell, at hun vet hva hun har og er som kvinne"*. Når jeg møter jentene Gabriel går ut med, viser det seg at dette er svært viktig for ham. Jentene han dater er svært "feminine", i følge hans beskrivelse av femininitet. Jentene har korte skjørt, utringede topper, høyhælte sko, smykker, de sminker seg og de fører seg som kvinner. Så selv om venninnene hans ikke nødvendigvis er "kvinnelige" på samme måte, virker det som om dette er svært viktig for ham når han ser etter en potensiell kjæreste. Mannlighet er likeledes et omstridt og viktig tema for Gabriel og hans venner, dette kommer fram blant annet i denne samtalen:

Jonatan: "*Jeg tenkte nylig at her, i dette rommet [Olalla sin stue], ser jeg ikke mange gutter*"
[Alle ler]

Gabriel: "*Joo, jeg mener det* [at det finnes gutter i rommet] ”.

Jonatan: "*Nei, ingen typisk macho*".

Santiago: "*Men den typiske machoen er en idiot (boludo)*"

Jonatan: "*Ja, den typiske machoen er et esel. Jeg vil ikke si at noen her er det*".

MK: "*Hvordan er den typiske machoen?*"

Santiago: "*Han er sånn "eeerh" [viser frem musklene i armene sine og "knurrer"]*".

Nico: "*Han har hår på brystet*".

Jonatan: "*Halvspeidersk*".

Jonatan hevder at han og kameratene hans ikke kan sees på som "skikkelige" eller "ekte" gutter. Videre understreker både Santiago og Jonatan at de betrakter *machos* som idiotiske og tåpelige, samtidig som liker fysisk jobbing utendørs, som speidere. Gabriel forsøker her å få frem at selv om de ikke er macho, er de likevel gutter. Ingen av guttene jeg snakker med forteller at de opplever press om skjønnhet og slankhet på samme måte som flere av jentene gjør, slik heller ingen opplever ansvaret som økonomisk forsørger som et urimelig krav. Gabriel derimot mener at flere av de mannlige kameratene ikke er svært maskuline og at mange venninner ikke er spesielt feminine. Han trekker fram det at venninnene blir fulle og at man kan snakke med dem om sex som eksempler på dette.

De fire guttene i denne gjengen, Gabriel, Nico, Jonatan og Sebastian, kjenner hverandre svært godt, de er åpne overfor hverandre og snakker om alt. Ofte dreier samtalen inn på "det motsatte" kjønn, forhold, problemer i forhold, dating, sex og forskjeller mellom gutter og jenter, det er alltid noe på gang som kan diskuteres. Det at guttene snakker sammen i den grad de gjør og deler det meste med hverandre, er kanskje en av grunnene til at verken Gabriel eller Jonatan ser på seg selv eller de andre som stereotypiske menn. Dessuten gjør Gabriels venner "som de vil", med dette mener Gabriel at de ikke bryr seg om å oppfylle mannlighetsidealene. Han tror andre ser på hans gjeng som rar. Eksempelvis hilser guttene i Gabriels gjeng på hverandre med en klem og et kyss på kinnet. I Buenos Aires er det vanlig at jenter kysser hverandre på kinnet og at gutter kysser jenter på kinnet. Det at gutter kysser hverandre er derimot mindre vanlig, men foregår i enkelte radikale og kunstneriske miljøer, for eksempel blant disse guttene og på Filo.

Blant disse guttene er det å være "stereotypisk mann" ikke sett på som positivt, men det er likevel viktig å anerkjennes som gutt. Dette kommer til syne i enkelte situasjoner hvor guttene føler det nødvendig å opptre mer maskulin enn de egentlig føler seg. Gabriel sitter ofte med beina kryssset, med det ene låret hvilende på det andre. *"En gang spurte kjæresten til kusina mi meg "og du, hva gjør du? "Jeg jobber med film". "Du er kunster, ikke sant?" "Ja". "Ja, det hadde jeg allerede skjønt". "Hvordan da?" "På grunn av måten du sitter".* Måten Gabriel sitter på, anses som feminin, ettersom "vanlige" menn ikke sitter på denne måten, - med mindre de kan kategoriseres som en spesiell type menn, deriblant kunstnere og homofile. Som kunstner er det akseptabelt å utføre (*perform*) en alternativ form for maskulinitet, som i andre sammenhenger kan oppfattes som negativ.⁹⁸

"Hvis jeg kjenner ei jente og skal hjem til henne for første gang, og faren hennes for eksempel er advokat, så kommer jeg til å oppføre meg mer maskulint enn jeg egentlig er".

Her sikter Gabriel fortsatt til kroppsspråk. Han viser meg hvordan han ville forsøke å breie skuldrene, gå og sitte annerledes enn han vanligvis gjør. Han forteller videre at han også ville ha valgt andre samtaleemner, enn de som til vanlig opptar ham.

Gabriel og kameratene hans bruker gjerne jeans og t-skjorte, også når de skal gå ut. Selv om de gjerne kjøper klærne sine i dyre foretninger i Palermo Viejo, er stilen deres bevisst "casual". Det å ikke være opptatt av klær er et maskulint trekk på samme måte som det å ikke bry seg om hva man spiser. Det finnes likevel et unntak blant disse guttene, Jonatan. Han forteller meg at han gjerne vil kle seg mer feminint. Når han ser hvordan en genser eller et skjørt sitter på ei jente, hender det at han liker det så godt at han ønsker å reproducere det samme hos seg selv. Jonatan forteller at han ikke anser sin egen anatomi som spesielt maskulin, han er lav og tynn. Han forteller at for ham er det snakk om estetikk. *"For meg er skjønnhet svært assosiert med femininitet".*

"Jeg liker så godt det feminine at jeg gjerne vil ha det. Jeg kan få til noe tilfredsstillende med enkelte mannlige klær, en slags mellomting, som ikke skaper like

⁹⁸ I følge Prieur (1996) er den feminine homofile mannen negativt innskrevet i den meksikanske forestillingen (*imagery*) om mannlighet. Homofile menn representerer det motsatte av *machomenn*. Den homofile mannen som penetreres (*puto*), har en rekke ting til felles med kvinner (Kulick 1997, Melhuus 1998), de er derfor lavere i hierarkiet enn andre menn (*machos*).

stor dissonans i samfunnet... Hvis jeg bodde i Europa, ville jeg kanskje i blant gått ut med skjørt. Men ikke her, man kan bli banket opp og det kan få konsekvenser i arbeidslivet... Dette hendte meg mer i tenårene. Det er ikke noe jeg undertrykte, men noe jeg sluttet med, ettersom det ikke har noen verdi i dette samfunnet, det var ingen positiv stimulering som fikk meg til å fortsette.”

Jonatan bruker som regel mørke dressbukser og hvite eller lyse skjorter. Det er disse klærne han refererer til når han snakker om mannlige klær, det vil si, klær som er laget for at menn. Denne stilen skiller seg fra kameratens mer uformelle stil, men det sentrale er at Jonatan egentlig ønsker å kle seg i kvinneklær ettersom han liker det estetiske aspektet ved dette. Samtidig ser han på dette som noe ”ikke helt normalt”, han er redd det ikke vil bli akseptert. Jeg mener at det er derfor ønskene hans gradvis endres, ”*det er ikke så viktig for meg, nå lenger*”. Likevel har han funnet et alternativ, gjennom visse mannsklær klarer han omtrentlig å uttrykke det han ønsker. Han har altså funnet en uttrykksform han er fornøyd med, samtidig som han ikke direkte utfordrer det som er anstendig og akseptabel mannlig oppførsel.

For Gabriel og Nico er begrepet *machismo* nedsettende og ikke noe man ønsker å identifisere seg med, slik det også er blant arbeiderklassens unge menn i Mexico City (Gutmann 1996). Som de unge mennene i Mexico, befinner Gabriel og kameratene hans midt i mellom tilskrevet kulturelle posisjoner (Gutmann 1996). De eksisterende kategoriene er utilstrekkelige, ettersom de er verken *machos* eller *mandilónes*. Guttene, og da særlig Jonatan, befinner seg i en tredje udefinerbar kategori, som ikke-*machos*. Dette kan være en vanskelig posisjon å befinne seg i, ettersom mulige handlingsrepertoar ikke er avklarte på forhånd. De krever alltid tilpasning og forhandling om hva som er passende og akseptabel oppførsel.

I det følgende vil jeg vise at hva som er passende handlemåte når det flørtes med det motsatte kjønn er variabelt og kanskje i ferd med å endres. *Machismo* er nemlig også knyttet til en manns forhold til kvinnekropper (Gutmann 1996). Sammen med menns fysiske mishandling av kvinner er menns seksuelle erobring av kvinner essensen av *machismo* for mange (Gutmann 1996). Eksempelvis mener både Nico og Gabriel at virkelig *machistas* ikke liker at kvinner er ”aktive i senga”, altså tar seksuelt initiativ.

Histéricas og conquistadores: Reglene for kvinnelighet og mannlighet i flørtespillet

Flere av informantene snakker om flørting som et slags spill og som *histeriqueo*.⁹⁹ Dette er et argentinsk uttrykk som i følge Pia vil si ”*at man forfører eller utfordrer, men etterpå gjør man ingenting med det, det skjer ingenting. Dette er gjensidig, både menn og kvinner histeriqueran, du spiller vanskelig [å få], du hentyder ting og så videre*”.

I følge Pia driver både kvinnelige og mannlig *porteños* et sjekke- og flørtespill, som ikke trenger være noe annet enn flørtende samtaler. Flørtingen og *histeriqueo* trenger absolutt ikke å lede til sex, dating eller kjæresteforhold. Det er mer en form for underholdning enn noe annet. Héctor mener det ligger mer i *histeriqueo*-begrepet enn det Pia hevder; det er et klart kjønnet begrep. Uttrykket peker på Freuds hysteri og er hovedsakelige knyttet til kvinner. Menn bør ikke *histeriquear*, det betraktes som feminint og dermed negativt. Begrepet også er sterkt negativt ladet om kvinner. *Histéricas* leker med menn og de er slitsomme. På den andre siden påpeker Héctor at kvinner likevel må *histeriquear* for å ikke dømmes som tilgjengelige kvinner, - horer (*putas*). Balansegang er viktig, slik Manuel uttrykker nedenfor.¹⁰⁰

*”Mannen må alltid ta initiativ, kvinnen kan ikke gjøre det, for eksempel den første gangen man snakker sammen. Det er egentlig ikke noe galt om en pen jente kommer opp til deg og sier at hun liker deg... Meeen, jeg liker å være conquistador [erobrer], da blir det en utfordring: Henne vil jeg snakke med, henne vil jeg ha. Av og til går det bra, av og til ikke, her er alt et spill. Jentene tar mange omveier,¹⁰¹ av og til for mange. Kvinnen er mer hysterisk her, men de er veldig vakre. De snurrer hodet ditt rundt. Men selv om de er vanskelige, så liker man det jo også på en måte. Hun kan ikke være ’for lett’, man må jobbe litt for å få henne. Det er en utfordring. Hun kan heller ikke være **for** ’hysterisk’ eller gå **for** mange runder...”*

For Manuel finnes det altså klart definerte roller for menn og kvinner når det gjelder flørting. Mannen må ta initiativ og kvinnen bør besvare tilnærmingene, men ikke for ivrig. Gabriel og

⁹⁹ *Histeriqueo* er substantivet, mens verbet er *histeriquear*. Det er ikke det samme som hysteri (*histeria*) eller hysterisk (*histerica*), men har nok den samme opprinnelsen.

¹⁰⁰ Manuel bor i et stort hus med familien sin i et av de ”fineste” områdene av Buenos Aires. Han har alltid gått på privat skole og er i ferd med å bli økonom, venner av familien omtaler dem som svært konservative. Manuel er ikke politisk aktiv og ser på seg selv som overklasse.

¹⁰¹ *Vueltas* - snurre rundt, dreie, gå omkring, gjøre runder, lete etter noe, tenke frem og tilbake, vende og dreie på et problem (Spansk Blå Ordbok, Kunnskapsforlaget 2002).

Nico kjenner også til dette spillet som Manuel forteller om. Disse guttene snakker om det som mer frustrerende og irriterende, enn egentlig ”utfordrende” og ”pirrende” slik Manuel fremstiller det. Hans syn ligner middelklassemenns ideer om kjønn og seksualitet i Lima, Peru.¹⁰² Menns maskulinitet defineres til dels gjennom deres seksualitet, seksualiteten blir videre fremstilt som aggressiv, ukontrollbar og nærmest instinktiv (Nencel 1996). Kvinners seksualitet ansees som en motsetning til menns seksualitet, fra tidlig alder lærer jenter å kontrollere seksuelle uttrykk, fordi slike uttrykk vil plassere dem i en uønsket kategori av femininitet (Nencel 2005). Ideelt sett manifesteres mannlig seksualitet gjennom at det uttrykkes, mens kvinnelig seksualitet tilbakeholdes. Jeg hevder at det ikke nødvendigvis fungerer slik i det radikale studentmiljøet jeg har undersøkt, slik som Nina illustrerer nedenfor.

En kveld på byen: Ninas erobring

”Det å kommentere ei fin jente er ikke machismo” - Nico

En kveld inviterer Gabriel og vennene hans meg med for å spise pizza og deretter til å gå ut på en klubb. Det ”å gå ut” eller ”*salir*” vil si å tilbringe tid på en offentlig bar, en klubb eller et diskotek i byen, et ”utested”, hvor man møter venner og treffer nye mennesker. Dette skjer som regel på kvelds- og nattestid, og alkohol er ofte involvert for de fleste deltagerne. Informantene mine gikk for det mest ut i Palermo, Recoleta og San Telmo – de bedre delene av byen, hvor klubbene er dyrere og nabolaget ansett som tryggere.

På pizzarestauranten tar en ung kvinnelig kelner bestillingen vår, og i det hun går fra bordet, sier Nico: ”*Qué buena que está esa mina*” henvendt til oss andre. Direkte oversatt betyr setningen ”*Så fin denne jenta er*”. Likevel innehar den også dypere mening, for selv om ”buena” kan bety ”god”, ”snill”, ”pen” og ”bra” betyr det ikke dette i denne sammenheng. Héctor forteller at man bruker *buena* ”når man er interessert i å ligge med henne.”

”*Mina*” er også et problematisk ord. I følge Spansk Blå Ordbok (2002:376) betyr *mina* i Latin-Amerika ”kvinnemenneske” og i Argentina ”prostituert” eller ”hore”. Selv oppfattet

¹⁰² Til tross for at Nencels informanter er fra Lima, Peru, mener jeg at urban middelklassens opplevelser og erfaringer mest sannsynlig er likere i urbane middelklassemiljøer i ulike land, enn mellom ulike klasser innad i et land.

jeg ikke bruken av *mina* på denne måten. Héctor forteller at ordet oppstod i tangomiljøet, som han mener er svært *machista*, og at det opprinnelig hadde en seksuell betydning, men at dette er i ferd med å endres. Det er vanlig blant både kvinnelige og mannelige informanter å snakke om *minas* når de snakker om jenter generelt. *Mina* har derfor ulik betydning avhengig av situasjonen. Nico legger merke til at jeg reagerer på utsagnet hans og ønsker straks å snakke om det. ”*Det å kommentere ei fin jente er ikke machismo, det er noe alle gjør, noe hyggelig.*” Det er tydelig at det er viktig for ham å avklare hva som er machismo og hva som ikke er det. Dette vitner om at machismo er et problematisk begrep for ham, som for Gutmanns informanter (1996).

Utestedet vi skal til ligger i Palermo Hollywood, et av de beste områdene for ”kvelder på byen” og planen er å møte Nina og noen av hennes venner. Klubben er helt full og består av en bar inne og en større bakgård. For å komme til bakgården, må man gå gjennom en gang med bord langs den ene vegg. Vi får plass ved et av disse bordene, og det viser seg at det er et fint sted for å se og bli sett. Guttene følger med og kikker på alle jentene som går forbi. På et tidspunkt følger alle guttene ei jente med blikket, hele veien fra bakgården til baren. De er alle fullstendig oppslukt. Nico utbryter etter en slik seanse: ”*Men de **liker** det. De liker å bli sett på. Hvis for eksempel man er på en klubb, og man stopper ei jente i det hun går forbi deg og sier: ”**For en Gudinne!**” Da går hun hjem med et smil om munnen*”. Juan ler. ”*Det er det du ønsker å tro det! Det **er** ikke sånn!*”.

Etter en stund dukker Nina opp, hun er sammen med noen venner samt en fyr hun flørter med. Alle guttene i gjengen er fasinerte av Nina, og de ser ikke ut til å like at hun flørter med denne nye mannen. Nina studerer på samme filmskole som Gabriel og Nico gikk på tidligere. Hun har på seg en stor svart posete kjole, i motsetning til flere andre jenter på klubben som har små tettsittende kjoler eller singlet og skjørt. Kjolen gjør at hun ser ennå mindre ut enn hun egentlig er. Guttene utviser bekymring fordi hun er full, og både Nico og Juan forsøker å snakke med henne, de liker ikke at hun kliner med en ukjent mann. Ett par dager senere møtes alle igjen, og guttene er svært interessert i hvordan kvelden utartet seg.

Nina: ”*Vi dro på ”telo”. Jeg tok ham på ”telo”.*”

Nico: ”*Gjorde du?! Hvem betalte?*”

Nina: ”*Det gjorde jeg.*”

Nico: "Du?!"

Telos er en type billige hoteller som leier ut rom på timebasis.¹⁰³ Her trenger man ikke å stå ansikt til ansikt med resepsjonisten ettersom resepsjonen har grått vindu. Man trenger ikke registrere seg og man betaler for rommet umiddelbart. I følge Veronica er *telos* for alle, for kjærestepar som fortsatt bor hjemme, for samboere eller ektepar som skal ha en romantisk helg eller for elskere i lunsjpausen (derfor finnes det alltid hårføner). "*Det er alltid mannen som betaler for el telo, spesielt i begynnelsen av et forhold*", forteller Veronica meg.

Nina overskrider altså en utbredt norm om *telo*-besøk. Det blir dermed en del snakk om at Nina inviterte med seg mannen på *telo* og at hun betalte for rommet. Noen av guttene ble overrasket og det førte til at det ble erting og vitsing ut av episoden. Nina underkaster seg ikke reglene om å bli spandert på. Hun utviser heller ikke passivitet når det gjelder sex og blir dermed sanksjonert av guttene. Guttenes vitsing er et mildt forsøk på å kontrollere hennes seksualliv, samtidig som det kanskje også utviser en form for anerkjennelse ettersom hun utviser "selvstendighet" slik guttene hevder de ønsker i en kvinne. Ettersom Nina er høyt respektert av guttene, er det kanskje nettopp derfor hun i det hele tatt kan utfordre normene. Hun forteller at hun ikke vet om hun skal møte gutten igjen, men at han hadde fått telefonnummeret hennes. "*Man blir jo påvirket av andre jenter og miljøet rundt deg Jeg forventer egentlig at denne gutten jeg traff på lørdag skal ringe meg, selv om jeg egentlig ikke er interessert...*". Med andre ord er det tydelig at også Nina påvirkes av "reglene" som finnes, selv om hun handler stikk i strid med disse. Selv om man utfordrer normer betyr ikke dette at man er upåvirket av dem, for normene eksisterer like fullt og man er nødt til å forholde seg til dem. Nina har uansett utvidet sin tildelte rolle i sjekkespillet.

Nina er spesiell, men hun er ikke den eneste som utfordrer ideer om kjønnsroller i forhold til flørting. Også Pia (24), ei av fotballjentene, utfordrer etablerte ideer om hva som er passende sjekkeoppførsel. Pia studerer medisin og er ikke aktiv i partiene på universitetet, men i flere av diskusjonene vi har hatt om kjønn, fremstår hun som den mest radikale av fotballjentene. Hun opplever i likhet med Susana forskjellsbehandling i familien, hun føler lillebroren blir skjemt bort. Dessuten er søsteren hennes lesbisk og hun har opplevd en rekke ubehagelige ting, innenfor egen nær familie og i forhold til andre mennesker. Pia hisser seg opp når hun snakker om dette og har altså et personlig og nært forhold til spørsmål knyttet til kjønn og seksualitet.

¹⁰³ "*Telo*" er et typisk eksempel på *lunfargo*. *Lunfargo* er Buenos Aires' slang som (mest sannsynlig) oppstod blant fengselsbefolkningen rundt 1900.

”Jeg har en ”man-eater-holdning” når det gjelder menn, maskuline holdninger når det gjelder disse tingene, aggressive. Jeg liker ikke å vente på at mannen ringer meg, jeg ringer han og ferdig med det. Men det finnes ting man kan gjøre for å få menns oppmerksomhet.

Pia forteller at hun liker å bli sett på når hun er ute, og slik fremstår det også i praksis. En kveld vi er ute, begynner en ung mann å snakke med henne på gata. Hun har et avslappet forhold til at unge menn tar kontakt med henne og snakker lett med dem, før hun går videre.

”Når jeg går ut så liker jeg å bli sett på. Når jeg kler på meg, når jeg sminker meg, så tenker jeg at man kommer til å se mer eller mindre på meg avhengig av hva jeg har på meg. Jeg liker når jeg får fine piropos, men jeg liker ikke de grove [latter]. Jeg liker å vite at jeg vekker en manns oppmerksomhet og at jeg kan ’bruke’ ham. For meg virker det som om det handler om makt, når han liker meg, så har jeg makt over ham [latter]. Dessuten handler det også om konkurranse mellom kvinner, man ser hvem som får mest oppmerksomhet. Det er alltid underliggende, selv om man ikke er avhengig av det”.

Piropos er en viktig del av flørtespillet, *piropos* er en kompliment, eller en sjekkelinje. Stobbe (2005a) hever *piropos* er et aspekt ved *machismodiskursen* i Argentina, hvor virilitet fremvises gjennom galant oppførsel og sensuelle vitser. Jonatan mener at *piropos* var mer poetiske før, nå er de stadig mer *guarangos*, grovere og vulgære. Informantene mener at det tidligere kun var gutter og menn som ropte *piropos* etter jentene på gata, men i dag kan like gjerne kvinner gi menn åpenlys oppmerksomhet. Flere hevder at dette blir vanligere og vanligere, men dette observerte jeg aldri. Til gjengjeld opplevde jeg til stadighet at menn snudde seg etter og kommenterte kvinner de gikk forbi.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett at kvinner opplever press for å se bra ut, noe som blant annet innebærer at man bør være tynn. Klær er ikke bare kjønnede, de kjønner samtidig. Enkelte klesplagg er moralsk ladete, og kvinner er alltid nødt til å ta stilling til dette når de kler seg, for de lever i et samfunn hvor slike moralske koder gjelder. Likevel har de valgfrihet når det gjelder å ta hensyn til normene eller ikke. Flere av de kvinnelige informantene utfordrer åpent rådende forestillinger om mannen som initiativtager, i tale, og ennå viktigere, i praksis. Alicia tar initiativ ved å spille på sin feminine seksualitet, mens Nina tar et annet grep, - hun betaler for natta på hotellet med partneren. Denne formen for agency som jentene, særlig Nina, utviser gjør at man faktisk kan snakke om ”revolusjon i senga”. Samtidig gir Nico uttrykk for at det ikke er helt greit at Nina kliner med mannen hun er ute sammen med, dette tolker jeg som et forsøk på å kontrollere hennes seksualitet.

Den stereotypiske argentinske mannen tar initiativ når det gjelder flørting og han har alltid lyst på sex (*conquistador*), mens stereotypiske kvinner er passive og avvisende (*histeriqueua*). Uavhengig av om macho-menn blir sett på som bra eller dårlig, som trussel eller en idiot, så har menn mulighet til å la seg kontrollere av kroppene sine (Gutmann 1996, Nencel 1996), og dette er vanskelig å håndtere for Gabriel og vennene hans. De befinner seg, i likhet med Gutmanns informanter i Mexico, i en mellomposisjon, hvor det verken er positivt å være *macho*, men heller ikke å ikke være det. Jonatan balanserer uttrykket han gir av seg selv, mellom noe han er fornøyd med og noe han anser som ’kulturelt akseptabelt’.

I dette kapitlet har jeg særlig fokusert på vennskap, flørting, seksualitet og *machismo*. *Machismo* fungerer som et system som opererer etter, og produserer sin egen logikk. Det er vanskelig å bestride denne logikken, fordi den er overveldende (Lancaster 1992:20). Likedan er det vanskelig å bestride *machismos* makt, ettersom systemet allerede har formet produkter som definerer, kroppsliggjør og måler verdi. Kjønn, seksualiteter og kropper reproducerer dermed systemets logikk – selv når det stilles spørsmål til de åpenbare ulikhetene som eksisterer (Lancaster 1992:20). Dette ser jeg nærmer på i neste kapittel fra en annen synsvinkel. I kapittel 4 viser jeg hvordan jenter som spiller fotball utfordrer kjønnspraksis, uten at dette var intensjonen i utgangspunktet.

Kapittel 4: *La Copa de Las Pibas* – jentecupen: Jentefotball i et mannsdominert miljø

”Ærlig talt, det er ikke herrefotball dette her!” - Carla

Hele det argentinske fotballandskapet og fotballdiskursen i Argentina er en mannsdominert arena (Archetti 1996, 1999). Som Archetti påpeker representerer sport “[...] *a complex space for the display of identities as well as an arena for challenging dominant social and moral codes*” (Archetti 2002:14914). Jeg mener dette særlig gjelder for kvinner som inntar en arena som i så stor grad er mannlig dominert. Det at jenter spiller fotball er derfor i seg selv en form for utfordring i praksis. Jentene utfordrer dominerende sosiale og moralske koder og jentefotball er derfor en arena som er særlig relevant for min problemstilling.

Jeg begynner kapittelet med å presentere fotballens betydning i Argentina og Buenos Aires, før jeg viser hvordan laget Rojo utfordrer kjønnspraksis og ideer om kjønn i cupen *La Copa de las Pibas*. Jeg sammenligner jentene og deres erfaringer med brasilianske fotballspillere i Votre og Mourãos artikkel (2004), den eneste tilgjengelige litteraturen om kvinnefotball i Latin-Amerika.¹⁰⁴ Jeg ser derfor på dette kapitelet som et nytt empirisk bidrag. Jeg tar for meg hvordan jentene opplever det å spille fotball, hvordan jentefotballen utføres, hvilke reaksjoner jentene møter og hvorvidt man kan se på jentene som *normbrytere*.¹⁰⁵

Fotball i Argentina

Fotball er Argentinas viktigste sport. Spillet genererer et sosialt felt hvor sosiale og individuelle identiteter kroppsliggjøres, hevder Ronsbo (2003:161). Gjennom praksiser som bevegelser, gester, kontakt og verbal kommunikasjon blir relasjoner skapt mellom deltakerne, spillerne og tilskuerne. Deltakerne tolker slike kroppslige praksiser innenfor bredere diskurser om sosial identitet, eksempelvis maskulinitet, etnisitet, religion og klasse (Archetti 1999).

¹⁰⁴ Med kvinnefotball refererer jeg til fotballspillere på profesjonelt nivå, som kvinnene i Brasil. Jentefotball refererer til *las pibas* – jentene i cupen.

¹⁰⁵ Hjelm & Olofsson (2004) benytter seg av dette i begrepet i forbindelse med de første fotballspillende kvinnene i Sverige på 1970-tallet.

Kropper blir derfor objekter for tolkning og på denne måten blir en fotballkamp et rom hvor personlige og sosiale identiteter blir skapt og organisert (Ronsbo 2003:161).

Fotball kom til Argentina med engelskmennene på 1800-tallet og mot slutten av århundret hadde fotball utviklet seg til å bli den mest populære sporten i Buenos Aires. Det er en idrett for alle, uansett hvilket sosialt lag man kommer fra, og de fleste menn i Argentina spiller fotball på amatørnivå i lange perioder av livet (Archetti 2003:10).¹⁰⁶ Den organiserte fotballen som drives av klubber er privat og økonomisk avhengig av medlemmer og spillersalg. Klubbene representerer et mulig rom for berømmelse og økonomisk trygghet, slik det gjorde for idealspilleren Maradona, og er derfor viktige for unge gutter fra fattige kår. En rekke andre idretter, som polo og tennis, krever ressurser som treningsanlegg, trenere og eksperter. Adgang til polo- og tennisklubber er regulert av medlemskap og avgifter, og på den måten ekskluderes både barn og voksne fra slike sportsaktiviteter. I motsetning til andre idrettsaktiviteter anses fotballen som åpen for alle, men i virkeligheten ekskluderes kvinner fra nasjonalidretten (Archetti 2003).

De siste årene har flere viktige antropologiske arbeider omhandlet fotball, ofte med særlig fokus på Argentina og mannlige spillere.¹⁰⁷ Fotball har ofte blitt analysert som et spill eller en lek, som drama, ritual og *performance*, blant annet i Brasil av Da Matta (1982, i Archetti 1999). Fotball er samtidig både en lek og et ritual (Archetti 2002). I alle ritual finner man ulike former for deltakelse; sentrale deltakere (spillerne) og perifere deltakere (tilskuere). Dramaet har ikke bare å gjøre med hvem som vinner og taper, men også med oppbygging av et "fellesskap" rundt laget (Archetti 1985:144). Det kan være i forhold til nasjonen og landslaget, den lokale klubben eller et "tilfeldig" lag man heier på.

I Argentina utgjør fotball en mannlig sosial arena, det vil si at de signifikante andre er menn. Slike arenaer blir konstruert både som komplementære til og i motsetning til det feminine, men også i kontekster som er avgjort maskuline (Archetti 1996:34). Fotball i Argentina har en mytisk karakter, som reproducerer en flertydig og kompleks maskulin verden, hvor gutter får være gutter. I fotballens verden finnes ikke plass til familie, arbeid og farskap. Forestillinger

¹⁰⁶Se også Bourdieu 1991 "*Sport and Social Class*" om rekruttering til ulike idretter avhengig av klasse.

¹⁰⁷ Se Oregon Universitetets pensumliste for faget "Soccer and Society in Modern Latin America" – her finner man enorm vektlegging på Argentina, og så vidt jeg kan se, ikke én artikkel om kvinnefotball. http://darkwing.uoregon.edu/~caguirre/hist199_fall07_syl.html. Men se Votre og Mourão 2004 i "*Women, Soccer and Sexual Liberation – Kicking off a new era*" (red. Mangan & Hong 2004) for Latin-Amerika og resten av samlingen for kvinnefotball i andre land.

(*images*) om menn, trenger forestillinger om kvinner og andre menn for å eksistere som effektive forestillinger. Archetti (1999) viser at den argentinske lekende fotballspilleren trenger den disiplinerte engelske ”andre”, på samme måte som de trenger forestillingen om en lokal *femme fatale* (*la milonguita*) i tangoens verden, for å fremstå som romantiske og trofaste menn.

Fotball i Argentina tillater offentlige *performancer* om mannlighet. Mannlighet er knyttet til spillestilene og de maskuline kvalitetene assosiert med disse. Archetti mener derfor at det å forstå mannlige ulikheter gjennom fotball, er en måte å forstå (mentale) forestillinger om mannlighet i et konkret samfunn (Archetti 1996:34-35). Det at jenter spiller fotball i et land hvor fotball i stor grad er knyttet til menn og mannlighet er et interessant utgangspunkt for studier. Kan fotball også si noe om kvinnelighet? Handler fotball fortsatt om mannlighet når kvinner spiller? Hva skjer når jenter begynner å okkupere dette rommet?

Kvinnefotball i Argentina

På Asociación de Fútbol Argentino (Det Argentinske Fotballforbundet, AFA) sine internettsider, kan man gå inn på flere underkategorier.¹⁰⁸ Under kategorien ”*Landslaget*”(*selección nacional*) finner man landslag for ulike aldersgrupper, men ikke for kvinner. Det finner man derimot lengre ned på siden under kategorien ”*fútbol femenino*”. Kvinnelandslagene hører dermed til i kategorien ”kvinner” fremfor nasjonale representanter for Argentina.¹⁰⁹ Dette er typisk; statsborgerskap er nesten alltid kjønnnet, og utformingen av nasjonalstaten er et mannlige prosjekt ettersom menn representerer nasjonen (Gutmann 1996, Archetti 1999). Hos Archetti (1996, 1999) får nasjonsbyggingen direkte uttrykk gjennom sport og da særlig fotball. Fotballen skaper nasjonalfølelse i en postkolonial stat med mange tvetydige tilknytninger til England og Europa, men dette er ikke et prosjekt kvinner er en del av.

Det finnes landslag og en nasjonal liga for kvinner hvor de beste argentinske klubbene stiller med kvinnelag, men likevel er ikke kvinnefotball utbredt i Argentina. Videre får kvinnefotballen lite mediedekning; ikke én gang i løpet av feltarbeidet opplevde jeg at

¹⁰⁸ <http://www.afa.org.ar/>

¹⁰⁹ For øvrig påpeker Fasting 2004 at ”landslaget” i Norge refererer til herrelandslaget, mens ”kvinnelandslaget” må spesifiseres, selv om begge defineres som landslag på NFF sine offentlige internettsider (www.fotball.no).

kvinnefotball ble presentert i nyheter eller sportsreportasjer.¹¹⁰ Kvinnefotball er med andre ord svært usynlig. Ingen kunne fortelle meg hvor eller hvordan jeg kunne finne et kvinnefotballag og det var kun tilfeldigheter som gjorde at jeg kom i kontakt med laget Rojo.

Laget Rojo og turneringen La Copa de Las Pibas

Cupen som Rojo spilte i, ble kalt for *La Copa de Las Pibas*, altså jentenes cup. Selv om begrepene "*pibe*" og "*piba*" brukes i dagligtalen, brukes det spesielt i fotballsammenheng. *Pibe* eller *piba* betyr ung gutt eller ung jente. En *pibe* er en ung lekende gutt, som uten trening finner opp en "*criollostil*" på "*el potrero*" (løkka). *Criollo* er en lekende, fantasifull stil full av improvisasjon.¹¹¹ *Potrer*os framstilles som åpne, frie og maskuline rom, uten kvinner og uten fedre. Slik er de et rom for frihet og kreativitet som ekskluderer familieliv og regler påtvunget av eksperter og pedagoger. Idealspilleren er en *pibe*; den autentiske argentinske spilleren som aldri vil slutte å være et barn slik som Maradona (Archetti 1998).¹¹²

Rent teknisk sett spiller ikke jentene fotball, men *fútsal* som er svært populær i Latin-Amerika.¹¹³ Banene er små, i likhet med fotballen på *el potrero* og fokuset her ligger på improvisasjon, teknikk og kreativitet. Futsal er en innendørsversjon av fotball og blir spilt mellom to lag, bestående av fem spillere, inkludert keeper. Fútbol skiller seg fra andre former for innefotball ved at banen har sidelinjer og påfølgende innspark. I *la copa* foregår spillet med en keeper og fire-fem spillere på banen i to ganger 15 minutter. Som regel stiller en tilfeldig tilskuer eller en kamerat opp som dommer. Alle kampene ble spilt på et anlegg i bydelen Villa Crespo. Stedet består av et klubbhus med café, tv og resepsjon, åtte små fotballbaner, samt en kvinnegarderobe og en herregarderobe.

¹¹⁰ Dette kan selvfølgelig ha forekommet, men får altså ikke mye plass i sportssendinger eller aviser. Til sammenligning er fotball i Norge den største idretten både blant unge jenter og unge gutter. Kvinnelandslaget til Norge har gjort det svært bra internasjonalt de siste 15-20 årene. Likevel viser fotballdekningen på de to største norske kanalene at kvinnelige fotball er på henholdsvis 4 % (NRK) og 7 % (tv2) i 2006 (Lippe 2007:87).

¹¹¹ *Criollo*stilen vil si spillestilen til de italienske og spanske etterkommerne som "oppstod" på Rio de la Plata. Denne er rask, elegant og individuell, i motsetning til engelsk og europeisk spillestil som er treg, solid og kollektiv.

¹¹² Se også Martín 2004 for en diskusjon om hvordan den emiske kategorien "pibes" i stadig større grad knyttes til en ny definisjon av maskulinitet fremfor en idé om ungdommelig lekenhet hos arbeiderklassen.

¹¹³ Det internasjonale navnet på aktiviteten er også futsal, og oppstod fra det portugisiske "*futebol de salão*" og det spanske *fútbol sala/de salón*, som kan oversettes som innendørsfotball.

Cupen startet opp i 2006 med ti lag og har vokst siden den gang. I dag deltar 16 lag med omkring 100 jenter, og cupen blir stadig mer organisert. Alle lag spiller kamp én gang i uka. På slutten av hver sesong arrangeres en avslutningsfest med underholdning, gjerne en film fra sesongen som har gått. I begynnelsen startet alle på nesten samme nivå, det var mange som ikke kunne spille, men etter hvert har cupen utviklet seg til å bli mer og mer ”seriøs”. Selv om kvaliteten på turneringen har økt jevnlig, er det store forskjeller i kvaliteten på de ulike lagene. Noen trener ofte og er svært gode, mens andre (som Rojo) trener aldri. Laget består hovedsakelig av en venninnegjeng som gikk på videregående skole sammen. De fleste studerer på ulike fakultet ved Universidad de Buenos Aires, og alle er i alderen 20-24. Ingen av jentene er politisk aktive (annet enn det som er forventet av studenter ved UBA), men flere driver med annen sport og fritidsaktiviteter, som capoeira – en brasiliansk kampsport og dans, og sirkusaktiviteter. Rojo er svært løst organisert og består av en kjerne på seks spillere og tre-fire andre som var innom og spilte kamper i løpet av sesongen. Lucia og Felicia, Maru og Pia er hovedinformantene fra fotballaget, men Carina, Carla og Diana spilte også flere kamper. Disse jentene, samt Hilde (norsk) og jeg utgjorde laget Rojo våren 2006.

Fotballens kjønnede sosiale organisering

Når man går gjennom inngangen på klubben hvor kampene i *la Copa* spilles, føler man blikkene på seg. Dette gjelder særlig dersom man kommer alene, for klubbens område er dominert av menn. I *La Copa de las Pibas* finnes det, som innenfor brasiliansk første divisjonsfotball, svært få kvinner til stede *utenfor* fotballbanen. I Brasil er trenere, managere, leger og dommere alle menn (Votre og Mourão 2004). Slik er det også i *la copa*, om enn på et litt mer amatørmessig nivå, ettersom det verken finnes managere eller leger. Likevel dømmes alle kampene av mannlige dommere og alle trenerne er også menn. Det faktum at menn ser ut til å styre kvinnefotball på alle nivå ser ut til å være normalt i svært mange ulike land verden over (Hong & Mangan 2004).¹¹⁴

Menns ubestridte signifikante rolle illustreres godt under den andre kampen jeg spiller for Rojo, da Memo dukker opp. Memo er en kamerat av Pia, en av spillerne på laget. Memo har selv spilt en del fotball og tar fra første øyeblikk på seg trenerrollen, han roper instruksjoner til jentene på laget, bytter spillere ut og inn og bestemmer hvor jentene skal spille, uten at noen

¹¹⁴ Et av målene for det internasjonale fotballforbundet er å utdanne flere kvinnelige trenere og dommere.

har bedt ham om dette. Memo bruker pausen på å forklare ytterligere hvordan vi bør spille og etter kampen takker alle jentene Memo overstrømmende for den store hjelpen. De stiller ikke spørsmål til at han kommer inn, kommanderer spillere og bestemmer hvem som får spille. Tvert i mot setter jentene enorm pris på hjelp fra (mannlige) kamerater og kjærester, det vil si de med kunnskapen og definisjonsmakten.

På amatørnivå, som profesjonelle argentinske lag (Archetti 1985,1996, 1999, 2003) og i Brasil, er *la cancha* (fotballbanen) og de umiddelbare områdene rundt, eksklusivt maskuline. Enhver kulturell orden skapes gjennom distinksjoner, i følge Mary Douglas (1991 [1966]). Det vil si symbolske grenser som klassifiserer ting som hører sammen og adskiller ting som fremmede ting som faller utenfor. Klassifiseringen innebærer produksjon og vedlikehold av de samme symbolske grensene. Dette påkaller forestillinger om renhet og urenhet. Det urene flyter over grenser, mens det rene er ubesmittet av kontakt med det urene. Slike grenseoverskridelser er uklare og tvetydige, og dermed potensielt farlig. De er farlige fordi de truer med kaos og oppløsning. Jeg hevder at på fotballbanen forstås kvinner som "*matter out of place*" (1966, 1975).

Vanligvis krever urenhet ritualer for å gjenopprette distinksjonene og ordne meningsuniverset. I kvinnefotballens tilfelle finnes ikke slike ritualer, men kvinnene får en rekke reaksjoner på at de er på feil sted. Under fotballkampene i Brasil opplevde spillerne ofte hånende og fornærmende kommentarer som "du burde vært på kjøkkenet", "dra hjem og vask klær". Votre og Mourão hevder at disse søker å sensurere kvinnene fordi de opptar et rom, som vanligvis er reservert for menn. Nelson hevder (for USA) at når kvinner oppnår mer styrke, ikke bare fysisk, men også økonomisk, politisk og intellektuelt, klamrer menn seg til "mannlige idretter", som et symbol på "naturlig" mannlig dominans. "*The stronger women get, the more enthusiastically male fans, players, coaches, and owners seem to be embracing a particular form of masculinity: toughness, aggression, denial of emotion, and a persistent denigration of all that's considered female*" (1994:6). Jeg tolker dette videre som et forsøk på å opprettholde distinksjonen mellom *casa* og *calle*. Selv om kvinner i Latin-Amerika har større bevegelsesfrihet og handlingsmuligheter, og ikke er forvist til huset, er det likevel noen områder av *calle* som er forbeholdt menn og dette gjelder særlig fotball.

På den andre siden kan kvinner kan i aller høyeste grad være tilstedeværende som supportere og fan av de berømte fotballklubbene på nasjonalt nivå. De aller fleste jentene jeg møtte heiet på et bestemt lag, også på de som ikke er fotballspillere. Gil (2002) påpeker for eksempel hvordan onkler (morsbrødre) spiller en viktig rolle for hvordan lagtilhørighet og lojalitet skapes hos argentinske unge menn. I mangel av nevøer, kan nieser ta deres plass og onklene tar jentene med på kamper og oppmuntrer dem i å heie på et bestemt lag. Som supportere er kvinner perifere deltakere, de er ikke sentrale. Kvinner ekskluderes derfor fra menns fotball som *relevante* andre.

I *la copa* er det jenter som spiller fotball. Alle lag har en valgt kaptein, som tar seg av de rent praktiske tingene ved cupen, som avtaler med de andre lagene og betaling for banen. Menn er trenere og dommere, de som kommer med gode råd, kritikk og nedverdiggende kommentarer. De dømmer kampene og jentenes ferdigheter både bokstavelig og symbolsk, for på fotballbanen har menn uansett definisjonsmakten ettersom menn innehar kunnskapen.

Hvorfor argentinske jenter ikke spiller fotball

”Her om dagen så jeg en mor og en liten datter som satt på en benk og så på faren og sønnen. Han var knapt to år, men faren skulle absolutt ha ham til å spille fotball. Men han fikk det ikke til, jeg tror ikke han skjønnte hva han skulle, stakkar. Faren ropte til ham og kjeftet! ”Spark ballen da, spark ballen! Nei nei! Ikke med hendene! Ikke med hendene! Med foten!” - Stakkars liten!”

Pia ler litt når hun forteller, men hun høres også oppgitt ut. Historien illustrerer hvordan jenter ikke lærer å spille fotball, mens gutter gjør det (om de vil eller ikke). Gutter introduseres for sport i svært ung alder, mens jenter lærer å se på. Dette skjer på fritiden, men er heller ikke uvanlig i gymnastikktimer på skolen, forteller flere informanter meg. Barn imiterer ikke modeller, men andre menneskers handlinger (Bourdieu 2002). Når små jenter imiterer moren og ser på fra benken, heller enn faren, lærer de ikke å kaste eller sparke ball slik broren ofte gjør. Heller ikke jentene på Rojo har spilt fotball tidligere. I en pause under en av kampene forklarer treneren Memo at det er viktig å dekke opp motspillere, man må følge dem slik at de ikke får ballen. Deretter viser han blant annet Carina hvordan man kan sentre ballen med

innsiden av foten for å få større kontroll over den. Både Carina og Lucia blir veldig ivrige og synes Memos tips høres veldig bra og fornuftige ut. *”Jeg har aldri tenkt på at jeg må dekke opp spillere!”* utbryter Carina. Praktisk mestring læres gjennom praksis (Bourdieu 2002) og tidlig sosial pregning nedfeller seg i *habitus* – i persepsjonsmåter, kroppsoppfatning, faktorer og smak, hvordan det finnes et kunnskapsrepertoar som ikke er formidlet gjennom begreper. Den praktiske kunnskapen etableres gjennom tidlige erfaringer og gjør oss i stand til å forstå og handle i verden på en tilfredsstillende måte – også i nye situasjoner – uten å nødvendigvis kunne redegjøre for prinsippene bak. Det finnes dermed før-refleksive nivåer for sansing og læring og det finnes handlingsrepertoarer som ikke nødvendigvis kan forklares med ord. Jeg opplevde selv gjennom spillet med Rojo hvor kroppsliggjort fotballerfaringen er. Når jeg spilte var det umulig for meg å snakke spansk, alle ord kom på norsk, selv når jeg konsentrerte meg for å uttrykke meg på spansk.

”Throwing Like a Girl”

Young undersøker kroppslig mestring gjennom å fokusere på hvordan jenter og gutter kaster ball i Nord-Amerika (2005).¹¹⁵ Hun anvender Merleau-Pontys kroppsfenomenologi på jentesosialisering og ser på kvinnelig kroppsholdninger og relasjoner til rom.¹¹⁶

Gutter og jenter møter sportslige og fysiske aktiviteter på helt ulike måter. En ung gutt lærer hvordan man skal kaste ballen ved å bruke store deler av kroppen ved å observere andre gutter og menn. Man plasserer beina et stykke fra hverandre for å stå stødig, man lener seg bakover og bruker rommet rundt seg for å få kraft i kastet. De kaster med ryggen og skulderen, mens unge jenter ofte svinger armen fremover og ballen slippes når pendelbevegelsen er på det høyeste punktet. Hun bruker kun armen. Young mener at unge jenter og kvinner tror armen og kroppen må overtales og lures til å gjøre som personen vil at den skal gjøre. Hun viser hvordan jentesosialisering bidrar til å begrense jenter og kvinners fysiske kapasitet, utfoldelsesmulighet og dermed også utvikling av subjektivitet. Hun knytter dette til at kvinner i større grad enn menn tillegges (og tilegner) seg det å være objekt for andres blikk som en hovedkilde til selvreferanse. Opprinnelsen til denne tilstanden er ikke biologisk, men den

¹¹⁵Young (første gang utgitt 1978) skriver om samtidige, industrialiserte urbane og kommersielle samfunn, spesielt nordamerikanske kvinner. Jeg vil likevel hevde at til tross for tid og geografiske ulikheter er den relevant for mine informanter i Buenos Aires.

¹¹⁶Ettersom hun fokuserer på hvordan man utfører en bestemt handling, er det tilsvarende mange aspekter ved kroppen hun utelater, kroppen som et seksuelt vesen og strukturert kroppslig bevegelse som ikke har et bestemt mål, for eksempel dansing.

situasjonen kvinner befinner seg i, i kjønnsdiskriminerende samfunn. Kilden til dette er til dels jentesosialisering som ikke oppfordrer jenter til å utforske kroppslige aktiviteter, samt internalisering av ”kvinnelige bevegelser” som innebærer for eksempel at jenter skal være forsiktige for ikke å bli skitne. Jenter arver en kroppslig forsiktighet.¹¹⁷ Til tross for at Youngs beskrivelse er satt på spissen – mange jenter opplever ikke idrett slik og mange gutter ”kaster som ei jente” – så treffer Young noe i essayet sitt. Under feltarbeidet observerte jeg en situasjon som er bemerkelsesverdig lik den Young beskriver.

Under en aktivitet med den frivillige organisasjonen jeg jobbet for, finner ei av jentene [ca 8 år] fram racketer og spør om jeg vil spille med henne. Jeg finner en tennisball, som hun straks bytter i en mindre [som en bordtennisball]. Jeg spør om hun ikke heller ville ha tennisballen, siden det blåser mye for de små og lette ballene. ”*Nei, de store ballene er for tunge for meg*”. Vi forsøker å spille, men det er vanskelig med den lille ballen. Hun er opptatt av noen gutter som sitter på en benk i nærheten. Hun kikker på dem hver gang før hun skulle slå ballen. Hun bommer nesten hver gang, da ler hun nervøst og kikker på guttene igjen. Guttene gliser og kommenterer. Da ballen havner borte hos dem, fanger de den, tar den opp og later som om de skal kaste den hardt på henne, hun snur seg vekk og krøker seg sammen og i stedet kaster de ballen lett og elegant til meg. Da hun oppdager det, ser hun lettet ut og avslutter spillet raskt.

Her bruker guttene hersketeknikker som både skremsel og ydmykelse og er på ingen måter oppmuntrende overfor ei jente som vil spille ball. Dersom unge jenter blir ignorert eller ertet av jevnaldrende gutter og ikke har rollemodeller (verken nasjonale heltinner eller søstre, mødre, naboer), som oppmuntrer dem til å drive med sportslige aktiviteter, er det ikke merkelig at de ikke utfører slike aktiviteter med letthet.

Med den frivillige organisasjonen spilte vi fotball en gang i uka i en av bydelene i utkanten av Buenos Aires. Som regel deltok omkring 20 gutter og en gang ville også ei jente i 11 årsalderen være med å spille. Archettis beskrivelse (1999) av *el pibe* på *el potero*, stemmer overens med erfaringen min fra fotballbanen i denne *barrioen*. Det er trangt på banen og skal man utrette noe, må man få tak i ballen selv. Guttene sentret til hverandre i ny og ne og spilte til en viss grad sammen. Jenta forsøkte å drible guttene, hun var svært aktiv og løp over hele banen og ropte på ballen når hun var ledig. Hun ble ignorert og fikk ikke ballen med mindre hun tok den selv. Det var ingen som så jenta, heller ikke de voksne lederne. Hun var usynlig

¹¹⁷ Strandbu (2006) kritiserer Young for fokuset på kasting av ball, - slike eksempler gjør gutters væremåter til normen for jenters fysiske aktivitet vurderes opp mot. Strandbu stiller spørsmål til hvordan fremstillingen ville sett ut, dersom hun tok for seg for eksempel dans. Hun har et godt poeng, men i denne oppgaven, med fotball som en nær eksklusivt mannlig arena hvor jenter søker å etterligne menn, blir Youngs artikkel svært aktuell.

og ble på ingen måte oppmuntret til å spille. Tvert i mot virker det som om hun ikke har rett til å være på banen i utgangspunktet og hun har derfor heller ikke rett til å få ballen. Med andre ord: Få jenter lærer i utgangspunktet hvordan de skal bruke kroppen for å spille fotball og når de gjør det er de ofte usynlige.

I følge Bourdieu er ulike sportsaktiviteter fordelt ulikt mellom klasser (og aldersgrupper) i befolkningen.¹¹⁸ Dette hanger blant annet sammen med ”*skjulte betingelser for inntreden*”, som tidlig trening og familietradisjoner, obligatoriske klær, hvordan man fører seg og sosiabilitetsteknikker som holder portene lukket for arbeiderklassen og til dels middelklassen (1991:370). Selv om fotball ikke har vært lukket for den mannlige arbeiderklassen, mener jeg slike skjulte betingelser for inntreden gjelder for kvinner i denne konteksten. Disse portene lukker seg tidlig for svært mange jenter i Argentina. Det er ikke økonomiske restriksjoner som hindrer jenter i å spille fotball, det er ”de skjulte (eller ikke så skjulte) betingelsene for inntreden”. Jenter spiller ikke fotball som småbarn, mest sannsynlig finnes det ikke andre kvinner i familien som spiller fotball, jenter bruker ikke fotballdrakter, men skjørt og sandaler, kort sagt passer det seg ikke for jenter å spille fotball og de verken bør eller får delta i gutters fotball.

Svakelige kvinnekropper

Kropper er viktige når man snakker om en idrett fordi de er idrettsaktiviteters middel og uttrykk.¹¹⁹ Jenter og kvinners kropper har ulike steder og til ulike tider blitt sett på som ”ikke passende” for idrett, eksempelvis innledes beskrivelsen av kvinnefotball på denne måten på AFAs internettsider:

”Helt siden begynnelsen, har fotballen blitt betegnet som en rent mannlig sport, på grunn av det bryske vesenet ved spillet og de fysiske kravene for en god dynamikk. Imidlertid har kvinner vunnet fram, gradvis og fremadskridende, sin (lille) grunn i dette terrenget og man kan med sikkerhet bekrefte at de

¹¹⁸ Dette mener han er fordi noen sportsaktiviteter, som polo og tennis, er avhengige av økonomisk og kulturell kapital, men også fordi ulike grupper mennesker ikke har like mye fritid.

¹¹⁹ Som Strandbu ser jeg på kroppen ”som ikke innebærer en streng dualistisk forståelse av kropp og bevissthet, men en forståelse der kroppen alltid er til stede, men i varierende grad i forgrunnen” (Strandbu 2006:26).

siste 20 årene har de begynt å bli anerkjent og inkorporert i fotballmiljøet. I dag, er kvinnefotballen en urokkelig del av ethvert sportsarrangement [...].”¹²⁰

AFA forsøker altså å kommunisere at fotball er en legitim kvinnelig sport, selv om den ikke alltid har blitt betraktet som dette. De motsetter seg den gjeldende ”mannlige” forståelsen av sporten og det er bemerkelsesverdig at en sentral organisasjon som AFA inntar en forholdsvis progressiv kjønnsdiskurs. Det internasjonale fotballforbundet oppfordrer medlemsorganisasjonene sine til å fremme og utvikle jente- og kvinnefotball,¹²¹ men de argentinske internettsidene om kvinnefotball blir sjelden oppdatert.

I Argentina er det enighet om at fotball har blitt betegnet som en mannlig sport på grunn av dets bryske vesen. Til sammenligning er det ikke slik at fotball over hele verden har blitt sett på som ”mannlig”. Blant annet på New Zealand var fotball lenge underlegen rugby, som her assosieres med nasjonalidentitet og maskulinitet (Cox & Thompson 2004). Her ble menn som spilte fotball ansett som ”pyser” og ”småjenter”, mens det å spille rugby var mannlig. Også i USA konnoterer amerikansk fotball mannlige egenskaper og verdier, mens fotball blir betraktet som en sport med få barrierer for kvinnelig deltakelse.¹²² Foreldre forklarer at døtrene deres liker fotball fordi *”sporten ikke er ufeminin”, ” det ikke er en kontaktsport”* og fordi *”den ikke er voldelig”* (Andrews *et al.* i Feixa 2000:205). Dette er svært forskjellig fra AFAs beskrivelse av sporten. Hvordan fotball oppfattes er dermed kontekstavhengig.

Det har vært knyttet en rekke myter til kvinnefotball og skader på ulike steder og til ulike tider. I Brasil har referanser til helserisikoer vært et gjennomgående tema i avisartikler om kvinnefotball på 80-tallet (Votre og Mourão 2004). En brasiliansk kvinnelig lege, spesialisert i kvinner og sport, uttrykte blant annet at kvinner bør unngå skudd mot brystene (Votre og Mourão 2004). En artikkel på FIFA og AFAs sider forsøker å avlive myten om at kvinner skader seg mer i fotball enn menn, ettersom menn statistisk sett skader seg mer, og mer alvorlig enn kvinner.¹²³ Både det internasjonale og det argentinske fotballforbundet mener altså det er et behov for å avlive disse mytene.¹²⁴

¹²⁰ <http://www.afa.org.ar/?m=news&n=1880&idm=19>

¹²¹ <http://www.fifa.com/aboutfifa/developing/women/womenmissions.html>

¹²² Kvinner utgjør mer enn 40 % av fotballspillere i USA (Andrews *et al.* i Feixa 2002)

¹²³ http://www.afa.org.ar/?m=all_news&c=102&idm=19, lastet ned 28.04.2008. Artikkelen ble først publisert på FIFA sine internettsider under VM i Kina på www.fifa.com

¹²⁴ Se også Fasting & Lippe 1988 for det samme i Norge

Myten om kvinnen – Da Hilde skadet foten sin

Under en fotballkamp ble Hilde skadet og hun må gå med krykker i flere uker. En ettermiddag hun jobber frivillig på et suppekjøkken får hun spørsmål om hva hun har gjort foten sin, fra en av de 10 år gamle guttene i nabolaget. *"Jeg skadet den mens jeg spilte fotball"* forklarer Hilde ham. *"Men jeg har jo spilt fotball hele livet og jeg har aldri måttet gå med krykker"* sier gutten. Ana, lederen på communitysenteret overhører ham og sier *"Men du er jo gutt, Manuel"*, sier hun *"jentes kropp er annerledes bygget de, vet du"*.

Lignende forestillinger finnes også innad i Rojo-laget. Den nest siste kampen oppdager jeg at Maru lenge har stått på sidelinja som innbytter, så jeg spør om hun ikke vil bytte. *"Nei, det går fint"*, sier hun. Den siste kampen før sommerferien velger Maru å ikke spille i det hele tatt. Jeg spør om det er fordi hun fikk spille så lite, men nei, hun avslører at hun skal på en lengre ferie og at hun er bekymret for å skade seg *"Jeg vet det er litt tåpelig"* sier hun, men velger likefullt å ikke spille.

Episoden med Hildes fot, kommentarene hun fikk samt Marus bekymring, artiklene om skader og avsnittet fra kvinnefotballens historie, illustrerer hvordan forestillinger om kvinnekroppen er mer sårbar enn mannskroppen er signifikant. Jenter er svakere enn gutter, de kan ikke delta på lik linje og det er dessuten større fare for at jenter skader seg ettersom deres kropp er annerledes bygget. *"We can hypothesize as a general law that a sport is more likely to be adopted by a social class if it does not contradict that class's relation to the body at its deepest and most unconscious level, i.e., the body schema"* skriver Bourdieu (1978:826). Dette gjelder ikke bare klassespesifikk habitus, men også kroppslige pregninger som følger andre sosiale skillelinjer, som kjønn. Det er dermed ikke sannsynlig at jenter spiller fotball, ettersom dette går i mot den grunnleggende ideen om at kvinnekroppen er for svak og ikke laget for idrett. Det er ikke bare kvinnekroppens svaklighet som blir vektlagt når kvinner spiller fotball, også andre former for kroppsfokus blir framtrεδene.

Tvetydig oppmerksomhet og seksualisering av spillere

I løpet av sesongen opplevde jentene på Rojo en rekke forskjellige reaksjoner på fotballspillingen. Det at cupen er noe eksepsjonelt bekreftes av et innslag på en nasjonal tv-kanal. La Copa de Las Pibas hadde vært på Canal 13 og jeg fikk tilsendt en link til en videosnutt på YouTube.¹²⁵ Innslaget går under navnet *"Fotball – jentenes nye hobby"* og varer i 5 og et halvt minutt. Det introduseres på denne måten:

"Disse jentene liker ikke å danse,¹²⁶ slettes ikke. Derimot ringer de og reserverer baner, - som enhver ung mann gjør, de møter opp en halvtime før kamp, de skifter, de sminker seg ikke, de knytter skoene og de går ut på banen for å spille fotball, - en skikk som pleide å være forbundet med menn. Jentene er i alle aldre og turneringen er skikkelig organisert".

Det at cupen fikk tid på en nasjonal tv-stasjon, sier noe om hvor spesielt det faktisk er at kvinner spiller fotball. *"De vinner altså stadig grunn"*, som det ble uttalt på AFA sine internettsider. Innslaget er positivt vinklet, men også tvetydig. Tittelen *"Jentenes nye hobby"* røper at produsentene ikke tar jentene helt på alvor – det er en hobby, en sidebeskjeftigelse og ikke virkelig en lidenskap slik fotballen er for mannlige spillere. Videre avslører introduksjonen at det er sensasjonelt når jenter er så organiserte, og de presenteres som eksotiske som ikke sminker seg, men gjør de samme tingene som unge menn.

Innslaget ligner medieinnslagene i Brasil som Votre og Mourão (2004) analyserer.¹²⁷ I Brasil fantes det en rekke lokale kvinnelag på 1970 og 80-tallet. På grunn av mangel på økonomisk og annen støtte fra de største fotballklubbene, ble første divisjon hindret i profesjonalisering (Votre og Mourão 2004), men kvinnefotballen fortsatte likevel å vokse på amatørnivå. Til tross for veksten var kvinnefotballen lite synlig, slik den er i Argentina i dag. Herrefotballen i Brasil fikk langt mer medieoppmerksomhet, men mediene gav kvinnelagene noe synlighet og støtte. Dette kan sees på som både en samarbeidsvillig og en paternalistisk gest (Votre og Mourão 2004). Kvinnefotballen ble assosiert med maskulinisering av kvinner og lesbiskhet. Samtidig som media understreket de eksotiske, erotiske og sensuelle aspektene ved at kvinner

¹²⁵ <http://youtube.com/watch?v=SbnreDsyMss>, 28.04.2008. Innslaget ble lastet opp på YouTube i mai 2006, når innslaget gikk på tv er uvisst.

¹²⁶ -En referanse til det forrige innslaget på TV-kanalen.

¹²⁷ Votre og Mourão (2004) undersøker utvikling og problemer kvinnefotballen i Brasil har støtt på i møte med media og autoriteter. Dataen er hentet fra reportasjer og nyhetsartikler om fotballspillere før 1980.

spiller fotball, eksempelvis *"They are also good at playing football"*, jentene ble beskrevet som *"Drops to refresh your eyes"* og *"Pussy-cat"* (Votre og Mourão 2004:262).

Jentene på Rojo opplever både vantro og mye positiv oppmerksomhet, både fra tilskuere, venner og ukjente.

Lucia: *"Det er kjempesært at jenter spiller fotball. Når jeg forteller at jeg spiller, tror folk jeg tuller. Men når de forstår at vi spiller i en turnering med 12 lag, som er organisert og fungerer, så synes de det er helt utrolig. Alle kvinnene jeg snakker med sier de har veldig lyst til å være med å spille!"*

Jeg fikk flere ganger høre at jeg spilte bra og en gang at en særdeles god motspiller *"spiller som en mann"*. Hvorvidt dette er et kompliment eller ikke er usikkert, det kan tolkes som et kompliment ettersom menn er normalen på fotballbanen, de ansees som sterkere, raskere og mer talentfulle, i kraft av sin fysiske kropp. Kommentaren *"hun spiller som en mann"* kan være et ønske om å fortelle spilleren at hun virkelig er god. På den andre siden er det ikke et udelt kompliment for ei jente å sammenlignes med en mann. Hvorvidt jentene ser på seg selv som gode eller dårlige spillere og hvorvidt dette er et kompliment, er avhengig av hvorvidt jentene deler samme blick som mennene som betrakter og kommenterer dem. *"Det sosiale blikket"* er en sosial makt hvis virkning delvis er avhengig av at den som dette blikket anvendes på, anerkjenner de samme persepsjons- og verdsettingskategoriene som den som anvender blikket bruker", påpeker Bourdieu (1990:5). Som jeg har demonstrert tidligere er det for mange viktig å oppfylle kravene som stilles til femininitet og maskulinitet. Selv om kravene løses opp vil likevel noen ha problemer med å bli sammenlignet med eller kategorisert som en av det motsatte kjønn. Dette gjelder også for argentinske menn i fotballmiljøet, ettersom det mest nedverdiggende man kan kalle motspillere er kjerringer og homser (Archetti 1985, se også Lippe 2006 for Norge).

Når det ble knuffing på banen hendte det mannlige tilskuere *"bjeffet"* som hunder. Hva dette betyr og hva de mannlige tilskuerne forsøker å signalisere med dette er usikkert, men informantenes tolkninger er at dette har et seksuelt budskap. Dersom spillerne på banen fikk med seg bjeffingen, overså de den fullstendig, slik også kvinnene i Brasil overser nedlatende og nedverdiggende kommentarer (Votre og Mourão 2004). Like etter sier Memo til en av disse mennene at han *"gjærne skulle hatt henne [om en motspiller] på mitt lag"*. Det kommer

tydelig fram at denne kommentaren ikke er motivert av at spilleren spiller bra (selv om hun for øvrig også gjorde det), men fordi hun er en fin kvinne (*una mina buena*). Memo forteller at kameratene hans tror han trener kvinnelige fotballspillere ”bare for å få seg noe”. Ved å være trener for et kvinnelig fotballag er han plassert i en vanskelig situasjon; han er kamerat med flere av jentene på laget, én de stoler på, samtidig som han må forholde seg til de mannlige tilfeldige tilskuerne på kampen og må bekrefte sin maskulinitet gjennom kommentarer om spillerne. Det er akseptabelt og trygt å snakke om jenter. Dette er et godt emne for å starte en samtale mellom ukjente gutter og menn, alle menn både bør kunne gjøre dette.

Det å knytte seksualitet til kvinnefotball er ikke uvanlig. En kvinnelig journalist beskrev spillerne i Brasil Cupen 1988 som dansere på en sambaskole under karneval. Hun vektla den røde neglelakken, den skinnende lepestiften og hårfrisuren deres. Slik kombinerte hun fotball med ”feminine” frivole aktiviteter og vaner i brasiliansk kultur (Votre og Mourão 2004:262). I de brasilianske turneringene på 80-tallet finner Votre og Mourão (2004) at kvinnene fremstilles på to måter i brasiliansk media, enten som talentfulle eller som vakre. Cenira, toppscorer for Radar, ble fremstilt som svært teknisk god. Hun snakker selv om hvor talentfull hun er og at hun scorer hver gang hun har mulighet. Votre og Mourão hevder at Ceniras skjønnhet ligger i hennes tekniske ferdigheter (2004:260), mens andre spillere, som Bel, blir framhevet på grunn av fysisk skjønnhet. Bel spiller på Internacional fra Porto Alegre og er også modell. I 1985 ble hun valgt til ”vakreste spiller” i den brasilianske cupen. Bel møter en rekke fordommer, folk forstår ikke hvorfor hun som er så pen vil spille fotball. Bel er et ikon for sensuell femininitet i fotball, hennes ”beauty” er ikke teknisk, men seksuell, hevder Votre og Mourão. Cenira og Bel representerer to ulike aspekter ved kvinnefotball, ferdighet og kvinnelig sensualitet og seksualitet. Votre og Mourão mener at disse ennå ikke har blitt kombinert en kvinnelig spiller. I forhold til dette er et av lagene i *la copa* interessant.

Laget kaller seg for las P.U.T.A.S, en forkortelse, men alle, inkludert spillerne selv, kaller laget for ”Las Putas” altså ”Horene”. Dette er et svært interessant navnevalg. *Puto* – den mannlige formen av ordet refererer ikke til mannlig prostituerte, men til homofile. Begge ”statusene” er former av forvrengt seksualitet som fortjener det samme skjellsordet (Gutmann 1996). Gabriel og kameratene hans omtalte vennene sine som *puto* - ”i en kjærlig form” som Gabriel uttrykte det. Han mener man kan kalle kompiser for *puto*, men man kan aldri kalle ei

kvinne *puta*.¹²⁸ Horer er kvinner som *ikke* kontrollerer seksuelle uttrykk og de plasseres derfor i en uønsket kategori av femininitet (Nencel 2005), de er feil type kvinner. Men *puta* har også andre nivåer av betydning og kan referere til det engelske "*bitch*", som peker på deres aggressivitet og manglende vennlighet. Las P.U.T.A.S. er helt riktig blant turneringens beste og råeste lag. Laget har rosa drakter og fremstår dermed samtidig som søte, ungpikaktige og feminine, selv om de kaller seg for *bitcher* og horer.

Las P.U.T.A.S. spiller på femininitet og forvrengt seksualitet. Noe lignende finner man ikke hos jentene på Rojo. De spiller kampene med t-skjorter, joggebukser og joggesko, mens på andre lag spiller alle med singlet. Bare ei av jentene på Rojo spiller som regel i singlet og med "jazzbukse", en mer tettsittende form for joggebukse. Noen av Rojo-jentene spiller med smykker og alle har langt hår og spiller gjerne med hestehale. Flere steder i verden (se Hong og Mangan 2004) opplever kvinner som spiller fotball å bli sett på som gutte-jenter og ofte som lesbiske. Blant annet på New Zealand (Cox & Thompson 2004) var hår viktig på 70-tallet, praktisk talt alle spillerne hadde langt hår og brukte sjelden hestehale. Dette tolker Cox og Thompson (2004) som et forsøk på å stå i mot en slik kategorisering. Foreløpig ser det ikke ut som om maskulinisering og "anklager" om lesbiskhet gjør seg gjeldene for jentene på Rojo og de andre jentene i turneringen. Forøvrig har de aller fleste langt hår og det er ikke uvanlig at jenter løper inn i garderoben for å ta på deodorant etter en kamp, før de forlater området. Selv om det fremheves at de ikke bruker sminke i tv-reportasjen, ønsker jentene altså heller ikke å lukte svette. Young (2005:5) anser "det feminine" som påtvunget normative forventninger som disiplinerer kvinnelige kroppar i et mannsdominert samfunn. Denne formen for disiplin søker å skjule og undertrykke de "rå" aspektene ved kroppen. Disiplineringen skjer gjennom å skjule organiske lukter med parfyme og gjøre kroppen "pen" ved bruk av leppestift, sminke og hårfarge.

Presentasjon av kroppen, som jeg snakket om i forrige kapittel, gjør seg altså også på fotballbanen gjeldene på en annen måte enn den gjør for mannlige argentinske spillere. For menn framstår selve spillet som viktigere enn mannens kropp (Archetti 1996, 1999).¹²⁹

¹²⁸ Et annet interessant aspekt ved dette som Maru og Héctor påpeker er forskjellen mellom "en offentlig mann" og "en offentlig kvinne". "*Un hombre público*" betyr en mann som jobber for staten, mens en kvinne, "*una mujer pública*" er ei hore.

¹²⁹ Archetti (1999) hevder at selve spillet og teknikken er viktigere i argentinsk herrefotball, mens kropp og disiplinering av denne er viktigere aspekter i europeisk fotball.

Utover dette finnes det også en rekke andre sentrale forskjeller mellom kvinne- og herrefotball, deriblant spilleregler.

Ulike spilleregler for kvinner og menn

I Sverige, da kvinnefotballen ble en del av fotballforbundet, var både spillere og fotballforeningen enige om at reglene for kvinnefotball skulle være de samme som herrefotballens og at reglene skulle tolkes og anvendes på samme måte (Hjelm & Olofsson 2004). Den fundamentale ideen ved fotball, som annen konkurransesport, er at spillerne tilpasser seg spillets regler, de som ønsker å spille ekte fotball må tilpasse seg reglene som ble utviklet i herrefotball. Ved å velge de samme reglene, ble mannlige normer anvendt for kvinnefotball, noe som fører til at kvinnefotball direkte kan sammenlignes med herrefotball. Slik er det ikke i *la copa*. Før den andre kampen går Carla (Rojospiller) opp til det andre lagets banehalvdel og ber dem spille fair, motstanderne er nemlig kjent for å spille tøft. Hun ber også dommeren om å stoppe spillet hver gang noen faller. Noen av jentene på det andre laget ymter om at dette kanskje ikke vil være så lett og dommeren sier seg enig. Carla sier til dommeren: *"Det er tross alt ikke herrefotball, dette her. Du må huske på at vi er kvinner!"* Til tross for dommerens svar, ser det ut til at han tok hensyn til Carlas ønsker, ettersom han flere ganger i løpet av kampen dømte frispark for spill det ikke burde blitt dømt frispark for.¹³⁰

Noen få uker senere skjer det noe lignende da en dommer flere ganger i løpet av en kamp ikke dømmer for *hands*. Mot slutten av kampen, da stillingen er uavgjort og det hele er svært spennende, var det en tydelig *hands* innenfor motstandernes straffeområde. Dommeren blåste ikke. Flere, både tilskuere og spillere ble svært oppbrakte. *"Mano, mano"* (*hånd, hånd!*) ble det ropt. *"Ærlig talt, vet dere hvor mange hands det har vært i løpet av kampen?"* utbryter dommeren irritert. Implisitt i denne kommentaren ligger det at man ikke kan regne med at han skal dømme for hands, når så mange hands forekommer. Han kan derfor ikke ta hensyn til internasjonale fotballregler når han dømmer en jentefotballkamp. Pia forsøker å forklare dommeren at det er forskjell på å veive med hendene, slik motspilleren gjorde, og på å beskytte seg mot ballen. Hun er svært frustrert.

¹³⁰Jeg har spilt fotball siden 6-7års alderen og kjenner derfor fotballreglene godt.

Strandbu & Hegna (2006) hevder at unge norske jenter som spiller basketball anerkjenner at gutter som spiller basket har fordeler når det gjelder hurtighet og styrke, men guttens fordeler kan forminskes på flere måter. De beste mannlige spillerne er hensynsfulle når de spiller, de blokkerer ikke og de spiller ikke for hardt. Dette er passende oppførsel, mener informanten Kristine (Strandbu & Hegna 2006:180). Alle Rojo-jentene anerkjenner at det finnes betydelige forskjeller når det gjelder mannlige og kvinnelige kropp. For noen av spillerne innebærer dette at man bør være mer forsiktig når man spiller ("*dette er ikke herrefotball*") og også at det er hensiktsmessig å spille med andre regler enn de som gjelder for herrefotball. Man kan derfor snakke om jentefotball som noe faktisk forskjellig fra herrefotball.

Det finnes eksempler også i Argentina på kvinnelige fotballspillere som spiller med en helt annen holdning enn dette. Mot slutten av året deltok jeg i en fotballturnering på en piknik et av de venstreradikale politiske partiene arrangerte for partimedlemmene sine.¹³¹ Turneringen hvor partigrupper fra ulike *barrios* (nabolag eller bydeler) konkurrerer mot hverandre er et av piknikens høydepunkt. Lagspillerne kvalifiseres gjennom lokale turneringer gjennom året, med andre ord er de godt forberedt. Motstanderne var svært gode, de beveget seg på måter som gir assosiasjoner til mannlig fysikk. De er over gjennomsnittet raskere enn de andre spillerne, de løper raskere, er sterkere og har et annet akselerasjonsnivå enn de fleste andre kvinnene. I tillegg er de svært teknisk gode. Dersom de har spilt slik som den lille jenta fra bydelen jeg jobbet i, er det ikke overraskende de har blitt dyktige. Disse kvinnene har slåss for å stille opp mot guttene på banen. Flere titalls tilskuere heiet på sine lag og det var tydelig at særlig de ekstra gode spillerne ble sett på som gode representanter for den enkelte *barrio*. De vet at disse kvinnene spiller eksepsjonelt god fotball og det er derfor knyttet mye stolthet til disse spillerne.¹³²

Rojo og jentene i *la Copa* kan velge å følge de internasjonale reglene, *eller ikke*. Gjennom det å *ikke* være normen, kan kvinner vri sin underlegenhet til å skaffe seg andre fordeler enn det mannlige fotballspillere har. Nettopp fordi jentene ikke er menn, kan de tillate seg ting menn ikke kan. Det er derfor gjerne verre for en ung mann enn det er for ei jente å ikke spille, eller å spille dårlig fotball fordi man møter helt ulike reaksjoner og sanksjoner.

¹³¹ Ingen av jentene jeg vanligvis spiller fotball med deltok i disse turneringene, se neste kapittel for mer utførlig beskrivelse av piknikene.

¹³² Jeg fikk dessverre ikke snakket med noen av disse fotballspillerne, det var en stor piknik med nærmere tusendeltagere og fikk ikke undersøkt dette nærmere.

Fotballglede og normbrytere – opplevelsen av å spille fotball

Den andre metoden for å minske forskjeller mellom gutter og jenter på basketballbanen, er i følge de norske basketjentene å fokusere på å ha det gøy mens man spiller mot menn, og ikke sammenligne seg selv med dem (Strandbu & Hegna 2006:180). Det er akkurat dette Rojo-jentene gjør. Flere av jentene bommer ofte på ballen, de vet ikke at man bør slå pasninger med innsiden av foten og at man bør dekke opp motspillere, men de har det gøy. For det andre sammenligner de ikke seg selv med menn. De ler godt av seg selv og hverandre og hevder at de "ikke er veldig gode" eller "ubrukelige". Denne ubrukeligheten la jentene mye vekt på, men det virker ikke som det er noe problem for jentene å være klønete, de spiller like fullt og ettersom de ikke er gutter, er det heller ingen som forventer at de skal være flinke.

"Vi spiller for å ha det gøy og for å gjøre noe sammen" sier Rojo-jentene. Ballspill gir tilfredsstillelse gjennom konkurranse og slik blir fotballen en glede i seg selv. For mange folk er deltakelse i sportsaktiviteter motivert nettopp av disse to faktorene, glede og samvær (Engström, i Hjelm & Olofsson 2004). Man deltar ikke for å oppnå noe spesifikt, men fordi aktiviteten er verdifull i seg selv gjennom det å ha det gøy, oppleve spenning og avveksling fra hverdagen. Videre er deltakelse i sport en investering for framtida, gjennom bedret helse og fysisk status (Engström i Hjelm & Olofsson 2004). Bourdieu (1991) mener at man oppnår tilfredsstillelse gjennom distingverende aktiviteter (for eksempel klatring). Dette fordi ideen om at fysisk aktiviteter er bra for helsa kombineres med tilfredshet, ettersom aktiviteten regnes som distingverende i seg selv. I begge tilfeller gir idrettsdeltakelse deltakeren en spesiell status i relasjon til andre mennesker. Som Hjelm og Olofsson finner for kvinnelig fotballpionerene i Sverige, er investering i egen helse av mindre betydning for jentene på Rojo, men likevel mener jeg at fotballen vil endre jentenes syn på egen kropp, ettersom de får til noe distingverende. *"This gives to the highest degree the sense of mastery of one's own body [...],* hevder Bourdieu (1991:371-72). De kontrollerer kroppene sine på en måte ikke mange andre jenter gjør, og de lærer seg å bruke rommet rundt seg slik Young (2005) mener jenter vanligvis ikke lærer. På denne måten opplever jentene en positiv mestringsfølelse som kvinnene i Sverige også gjorde. Det at ikke mange andre jenter spiller fotball er med på å gjøre det hele til en "distingverende aktivitet" som de for det meste opplever oppmuntrende reaksjoner på.

De svenske kvinnene følte ikke at fotball i seg selv ga dem en høyere status i samfunnet, men at deres sosiale status ble positivt påvirket fordi de brøt normene for hva kvinner kan gjøre (Hjelm & Olofsson 2004). De fleste jentene på laget Rojo anser ikke seg selv som feminister og gir ikke uttrykk for at de ser på fotballspillingen som et feministisk prosjekt, men de er, som de svenske (og brasilianske) kvinnene, *normbrytere* (Hjelm & Olofsson 2004:197) som gjennom praksis utfordrer kjønnsordenen som eksisterer innenfor fotballbevegelsen selv om dette ikke er målet deres; jentene ”har det bare gøy”.

Oppsummering

Fotball er en nasjonalsport i Argentina. Som Archetti påpeker gjennom alle sine studier av fotball, er idretten enormt viktig for enkeltpersoner, men også for en nasjonal diskurs om argentinsk moderne maskulinitet. Fotball skaper samtidig et mannlig rom hvor kvinner i stor grad ekskluderes fra deltakelse i selve spillet. Det å etablere og, fremfor alt, administrere ulikheter og eksklusjoner er en funksjon av makten. Selv om kvinner ekskluderes fra menns fotball, har menn likevel en signifikant rolle i kvinners fotball. Menn er trenere og dommere, de kommer med råd, kritikk, de dømmer kampene og jentenes ferdigheter både bokstavelig og symbolsk, for på fotballbanen har menn uansett kunnskapen og definisjonsmakten.

Kvinnelige fotballspillere er svært usynlige både i media og i det argentinske fotballforbundet. Tilsynelatende finnes det ikke kvinner som spiller fotball, og når de gjør det spilles det ofte fotball med et fokus på kropp. Fokuset ligger både på forskjeller mellom kvinne- og mannskropper (hvor mannskroppen er normen), og på hva slags egenskaper og kompetanse de ulike kroppene har. Seksualisering av kvinnelige fotballspillere, er et gjennomgående tema både for de profesjonelle fotballspillerne i Brasil og i forhold til jentene på Rojo. Både tilskuere og til dels spillerne selv gjør dette. Det fremstår som en ”nødvendighet” for at jenter skal kunne spille fotball.

Likevel hevder jeg at jentene setter spørsmålstegn ved et mannlig hegemoni gjennom fotballen. På denne sosiale arenaen utfordrer jentene i praksis rådende forestillinger om hva jenter kan gjøre. De utvider kvinners handlingsmuligheter ved å gjøre noe nytt. Som Hjelm & Olofsson (2004) påpeker kan normbryteres oppførsel sørge for at oppførselen blir mer allment

akseptert. Fotballspillingen kan tolkes som ”revolusjon på *la plaza*”, (eller *calle*), i det offentlige rom, selv om fotballspillerne selv ikke tenker på denne praksisen som revolusjonerende. I neste kapittel undersøker jeg et annet offentlig rom hvor kjønn eksplisitt utfordres, - politisk aktivisme. Her reflekteres det i stor grad over kjønn og kjønnsroller, og målet er ”revolusjon på *la plaza*, i hjemmet og i senga”.

Kapittel 5: Politiske aktivisme ved Universidad de Buenos Aires

Dette kapittelet handler om politiske aktiviteter blant studenter på Universidad de Buenos Aires (UBA) og om hvordan kjønnsroller utfordres og reproduseres i disse aktivitetene. Universitetsmiljøet på UBA er svært politisert og venstreradikalt, særlig på fakultetet for filosofi og litteratur ("Filo"), hvor jeg holdt til. Større endringer i verdier og samfunnsstrukturer kan man ofte spore hos utdannet middelklasse, en fremtidig elite. Eliten går foran, og deretter endrer ofte den generelle opinionen seg (Bergh 2006). Ettersom jeg ønsker å se på endringer i kjønnspraksis og ideer om kjønn, er radikal politikk hos denne akademiske sektoren av middelklassen et svært interessant utgangspunkt for studier av endringer. Man kan anta at konservative ideer om kjønnsroller her vil utfordres både i teori og i praksis. Finner slik utfordring sted?

Universidad de Buenos Aires, Filo og politiske grupperinger

Universidad de Buenos Aires, Argentinas største universitet, ble grunnlagt i 1821. Universitetet er økonomisk avhengig av staten, men er likevel autonomt, verdslig og gratis. UBA har siden universitetsreformen i 1918 hatt sin egen ledelse som består av representanter for professorene, studentene og uteksaminerte. Alle som ønsker kan begynne på universitetet, men man er nødt til å bestå forberedende eksamener etter det første året for å komme inn på det enkelte fakultet.¹³³

Det jeg kaller politiske aktiviteter foregår på en rekke ulike steder rundt i byen. Møtene jeg deltok på ble som regel holdt på Filo. I blant ble det arrangert demonstrasjoner i sentrum av Buenos Aires, disse startet på Plaza de Hussay og passerte kongressen på vei til avslutningspunktet på Plaza de Mayo, foran presidentpalasset.¹³⁴

Politiske parti har grener på alle de ulike fakultetene og stemmegivning ved studentvalget er obligatorisk for alle studenter. De politisk aktive menneskene jeg kom i kontakt med, tilhører

¹³³ Ciclo Básico Común - CBC

¹³⁴ Plaza de Hussay er en plaza som ligger mellom tre av fakultetene ved universitetet og har vært et viktig sted for studentens motstand staten, særlig under det siste militærdiktaturet, også i dag er det et viktig samlepunkt for studenter.

ulike politiske parti på venstresiden.¹³⁵ Langt de fleste partiene er marxist-leninistiske, hvorav noen maoister og andre trotskister. Partiene går sammen i koalisjoner til det årlige valget av fakultetsstyret. Valget foregår i november med ivrig valgkamp som innebærer stands, utdeling av flyers og avbrytelse av forelesninger for informasjon om deres parti. Fakultetet er dekket av plakater og informasjon fra gulv til tak.

Trappeoppgang på Facultad de Filosofía y Letras

Partiene som vinner valget, har flest studenter i fakultetsstyret og former studentsenteret. De er blant annet ansvarlig for kopiering av pensum og pengene fra dette går til fakultetsstyret og partiene.¹³⁶ Flere studenter stemmer blankt ved valget ettersom de mener fakultetsstyret ikke fungerer og at partiene er korrupte. Blant annet *La Coordinadora*, som jobber for å bedre fakultetet, i forhold til undervisning, rettigheter og det politiske systemet som de mener ikke fungerer, er skeptiske til politikken de ledende partiene fører. De mener det finnes en rekke

¹³⁵ Selv om ingen jeg kom i kontakt med var medlemmer av høyrevridde partier, finnes det noen mer konservative partier ved andre fakultet og ett-to på slike partier på Filo.

¹³⁶ Fakultetsstyret kopierer opp pensum til studentene, men betaler ikke copyright-avgift og dette har vært en storsak.

utfordringer på fakultetet. Hvor går penger fra parkering til? Biblioteket har nesten ikke bøker, de ønsker seg barnehage og matsal, muligens med gratis mat. Kopieringen fakultetsstyret driver koster penger og de mener at universitetet ikke skal koste noe, det skal være gratis slik at alle kan studere.

Folk samarbeider ofte på tvers av partiene i forhold til enkeltsaker, som demonstrasjoner og markeringer av spesielle dager. Eksempelvis ønsker alle at regjeringen tar ansvar for bortføring av Jorge Julio López og at de finner ham i live.¹³⁷ Videre ønsker alle partiene en demokratisering av universitetet, de er i mot en ny utdanningslov, for høyere lønninger for universitetsansatte og for flere fag på fakultetet. *La Secretaria de Mujeres*, kvinnesekretariatet, ble opprettet 2005 av en gruppe jenter som ønsket å reise til Det Nasjonale Kvinnemøtet (*Encuentro Nacional de Mujeres, ENM*). Også i år (2006) ønsker de å koordinere reisen til møtet, slik at flere jenter fra universitet har mulighet til å reise. Sekretariatet samarbeider med jenter fra andre fakultet for å arrangere dette. Sekretariatet er nyopprettet og foreløpig tar de seg kun av reisen til møtet. De ønsker å bli mer aktive på fakultetsnivå og snakker om opprettelse av en barnehage knyttet til fakultetet. Selv om jentene kommer fra en rekke ulike partier og noen av jentene ikke er knyttet til noe parti er de fleste jentene likevel enige om hva som er viktige kvinnesaker. Først og fremst dreier det seg om lovlig, gratis og trygg abort, ettersom de mener det er en basisrettighet å ha kontroll over egen kropp. "*Slik det er nå kontrollerer staten kvinnelige kropp*". "*Hva slags rettigheter har vi om vi ikke har kontroll over egen kropp? Ingen!*" En av de mest politisk aktive jentene i denne gruppa, som sitter i en lederposisjon i sitt parti, mener at det eksisterer en spesiell motstand til abort innenfor enkelte institusjoner, som for eksempel rettssystemet. Hun overbevist om at regjeringen i dag har flertall for *legalisering* av abort, men at de bevisst velger å *ikke* holde en slik avstemning.¹³⁸

Feministene ønsker ikke kirkens og statens innblanding i deres seksualliv, som de mener skjer gjennom abortlovgivningen og mangel på seksualundervisning og informasjon om prevensjonsmidler. En av de mest konkrete sakene jentene jobber for er løslatelse av Romina Tejerina. Tejerina ble voldtatt 17 år gammel, hun ble gravid og voldtektsmannen truet henne

¹³⁷ Jorge Julio López (77) er at av hovedvitnene mot Miguel Etchecolatz, tidligere "Director de Investigaciones de la Policía Bonaerense", tidligere medlem av sikkerhetsstyrken og anklaget for grove brudd på menneskerettighetene. Etchecolatz ble identifisert av som en av mennene som torturerte López i 1976, da han ble holdt på politistasjoen i byen La Plata. 17.09.2006, dagen før Etchecolatz ble dømt til livstidsfengsel forsvant López fra nabolaget sitt.

¹³⁸ Dette synet kan støttes av Human Rights Watch-rapporten (2005) hvor de forteller om fullt opprør da en dommer pro-abort ble valgt inn i høyesterett, Argentinas president "måtte" da forsikre (Vatikanet) om at det ikke var noen fare for at abort ville bli lovlig i Argentina.

til å ikke fortelle det til foreldrene. Tejerina forsøkte å abortere, men fødte, og kvalte barnet, - i sjokk hevder forsvaret hennes. Hun ble dømt til 14 års fengsel, mens voldtektsmannen ikke er stevnet eller fengslet.¹³⁹

Videre er de fleste enige i at man må kjempe (*luchar*) for kvinners rettigheter, både reproduktive og i forhold til frihet fra vold. Feministene mener de fleste kvinner i Argentina er dobbelt og trippel undertrykket (*encadenadas*¹⁴⁰), ettersom kvinner opplever begrensinger og diskriminering fra flere hold, - økonomisk (som slaver for kapitalisme), som kvinner og i noen tilfeller av etnisitet. Feministene jobber for at kvinner skal få de samme reelle mulighetene som menn, i forhold til utdanning og karriere, på jobben, i organisasjonslivet og i politikken. Ratifiseringen av CEDAW-konvensjonen i 2006 ble sett på som en stor seier for flere av feministgruppene som lenge har drevet lobbyvirksomhet for dette.

Jeg deltok på flere møter sammen med disse jentene for å forberede reisen til kvinnemøtet, samt tre dager i Jujuy og noen møter i etterkant.. I tillegg fikk jeg delta på flere møter med La Coordinadora. Gjennom bekjentskapene jeg gjorde meg på kvinnemøtet, fikk jeg rett før sommerferien mulighet til å delta på to pikniker sammen med et av partiene, en piknik for partikolleger fra andre fakultet ved universitetet og deretter en for partiet regionalt.

Opprør mot staten og kirken: Encuentro Nacional de Mujeres XXI - Det 21. nasjonale kvinnemøtet

Siden 1985 har kvinner fra hele Argentina møttes i ulike byer for å diskutere på det nasjonale kvinnemøtet (ENM). Hvert år samles flere og flere kvinner fra likesinnede organisasjoner, politiske partier, studenter, fagforeninger og organisasjoner for arbeidsløse. I 2006 deltok rundt 16 000 kvinner på møtet, mens oppmøtet året før var på nærmere 30 000 kvinner.

Møtet jeg deltok på ble holdt over tre dager i oktober 2006. Det finnes over 48 ulike tema åpne for diskusjon; kvinne og miljøvern, kvinne og helse, kvinne og utdanning, kvinne og seksualitet, kvinne og jobb, kvinne og familie, kvinne og homofili, kvinne og vold, og kvinne og abort, blant mange andre. Kveldene består av underholdning og fester mens det på søndagen, etter workshopene, er tid for den årlige demonstrasjonen. Tusenvis av kvinner

¹³⁹ La Nación 10.06.2005, <http://www.lanacion.com.ar/711765>, lastet ned 29.05.2008

¹⁴⁰ *Encadenadas* betyr egentlig "lenket".

marsjerer sammen for kvinners rettigheter og hovedparolen er i år, som tidligere, krav om rett på **”prevensjonsmidler for å ikke abortere og lovlig abort for å ikke dø”**.¹⁴¹ Møtet består altså ikke bare av workshoper, men *”er også en stor politisk aksjon”* som Cristina forteller meg.

Jeg deltok på to workshoper, først på ”kvinne og kjønnsstudier” og deretter ”kvinne og identitet”. Deltagerne består av tre ulike grupperinger kvinner. Den største gruppa er unge universitetsjenter med akademiske syn på hva det vil si å være kvinne. De er av europeisk opprinnelse og kommer fra Buenos Aires eller andre større byer i landet. Universitetsjentene definerer det å være kvinne som: *”sosialt konstruert i stadig endring”*. De fremmer et forslag om å endre navnet på alle workshopene til **kvinner**, og ikke kvinne, for *”som det finnes diversitet, finnes det ikke en kvinneidentitet, men identiteter”*.

Den andre grupperingen består av fire kvinner av urfolksopprinnelse. Hvorvidt de er lokale eller kommer fra andre deler av landet er det vanskelig å si noe om. Disse kvinnene skiller seg fra universitetsjentene på flere måter, tre av dem er i 40-årene og ei er i slutten av tenårene. Disse damene er ikke enige i akademikernes definisjon av kvinner. De mener derimot *”det finnes en kvinnelig essens og denne består blant annet av det å være mor”*. Urfolkskvinnene snakker lite, det er ikke disse kvinnene som formulerer denne definisjonen, men de viser at de er enige i denne gjennom håndsopprekning. Definisjonen konstrueres av tre andre kvinner, to i 40-årene og ei i slutten av tenårene. Disse kvinnene blir kalt for ”sabotører” (*saboteadoras*) av flere av de andre deltakerne. De er tilstedeværende for å fremme sitt kristne syn. Særlig etter 2003, da erkebiskopen i Rosario sendte ut et brev hvor han oppfordret alle sogn om å *”sende minst 10 kvinner fra deres menighet som er lojale mot sin tro og har dyp kjærlighet til kirken, som ønsker å medvirke”*¹⁴² på nevnte møte, for å forsvare kvinnens og livets rettigheter ut i fra et kristent perspektiv” (Tarducci og Tagliaferro 2004:197), har religiøse aktivister deltatt på møtene.¹⁴³

En av disse kvinnene holder en lang monolog om hvordan abort er det samme som drap, at kvinner som aborterer får store psykiske lidelser, at man derfor må avstå fra sex før ekteskapet og avslutter med å påpeke *”[...] jenter, dere må huske at nytelse ikke må forveksles med lykke”*. Flere av jentene blir svært provoserte, man kan praktisk talt høre et

¹⁴¹ “Anticonceptivos para no abortar, aborto legal para no morir”

¹⁴² Ordet som brukes er *intervenir* – kan også oversettes som ”å tre imellom”, blande seg, gripe inn.

¹⁴³ De religiøse aktivistene hevder at seksualundervisning er det samme som å oppfordre barn og unge til å ha sex, at kondomer ikke forhindrer HIV-smitte og at abort er å drepe.

knurr stige fra forsamlingen. Susana er blant dem som blir provosert og henvender seg til den religiøse aktivisten: *”grunnen til å at kvinner får psykiske skader etter abort er ikke kun det traumatiske aspektet ved aborten, men på grunn av kvinner som deg, som deler ut skyld og skam til unge kvinner”*. Avslutningsvis legger hun til: *”Jeg vet ikke hvordan det er med deg, men jeg synes det er fantastisk å pule, - hvis du ikke gjør det, bør du kanskje gå hjem og ta en prat med mannen din”*.

De akademiske jentene mener monologer som den katolske aktivistens gjør det umulig å diskutere det tema de ønsker på workshopen, så etter dette blir både de religiøse aktivistene og urfolkskvinnene i stor grad ignorert. Da deres definisjon ikke blir hørt reiser en av aktivistene seg opp og begynner å skrive sin egen definisjon på tavla. En student fra Buenos Aires hadde da allerede reist seg i frustrasjon, tatt krittet fra gruppelederen og begynte å skrive selv, ettersom gruppelederen var usikker på hvordan hun skulle håndtere situasjonen med flere som ropte ulike ”definisjoner av kvinner” i munnen på hverandre. Jenta fra Buenos Aires henvender seg til den katolske aktivisten og utbryter *”Du kan ikke bare reise deg og ta over! Det går ikke an å overstyre gruppelederen på denne måten!”* I det hun sier dette forstår hun at hun hadde gjort akkurat det samme selv, så hun setter seg.

Gruppelederen forsøker å konkludere på tavla, mens deltagerne forteller henne hva hun skal skrive. Det er mye bråk og det er vanskelig for henne å få med seg alt som blir sagt.¹⁴⁴ Kort oppsummert ender hele diskusjonen i et vell av konflikter. Det er høylydte diskusjoner og krancling, noen er sinte for at de ikke blir hørt, andre er skuffet for at det som i utgangspunktet skulle være en diskusjon om ”kvinne og identitet” blir en heftig diskusjon om morskap og abort. Urfolksdamene forlater diskusjonen, hvorvidt det er fordi de finner det uinteressant, ubehagelig eller noe annet er usikkert. Den forsiktige gruppelederen blir fullstendig overkjørt, både av noen av akademikerne og av to katolske aktivister. En professor undergraver både lederen og flere av de andre deltakerne gjennom å hevde at *”mange her har ikke erfaring med slike diskusjonsgrupper som dette”*. Gruppelederen hever tilslutt stemmen og ber gruppa roe seg ned, men det virker kun for en kort stund. Det hele ender med at en gruppeleder fra naborommet kommer inn for å roe ned stemningen.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Gruppelederen er ei lokal aymara-jente. Jeg henvender meg til henne da jeg ønsker å observere på gruppa; hun sier hun ikke kan slippe inn flere for da ville jentene på gruppa bli irriterte på henne. Hun snakker lavt og framstår som en forsiktig person.

¹⁴⁵ Gruppelederen som hentes inn er tydelig av europisk opprinnelse og ser også ut til være akademiker.

Kvinnemøtet blir fremmet som et møte for alle kvinner, men noen grupper kvinner ekskluderes fra diskusjonene på møtet. Hvilke grupper som utgjør flertallet varierer avhengig av workshopenes tema. I akkurat denne gruppa utvikler det seg til å bli et hardnakket oppgjør mellom radikale akademikere og katolske abortmotstandere, mens urfolkskvinnene ikke sier noe som helst. De har ikke plass i diskusjonen og det ender med at de forlater rommet, mens gruppelederen blir overkjørt i den grad at hun må hente inn en annen leder for å roe gemyttene. I denne episoden blir det tydelig hvem som har rett til å snakke på vegne av andre kvinner; hvite middel- og overklasse kvinner med høyere utdanning. Noen kvinner har makt over andre kvinner. Argentina er et enormt land, med et stort mangfold når det gjelder etnisitet, religiøse, politiske og klassemessige forskjeller og disse forskjellene kommer til uttrykk i denne episoden og på møtet generelt.

Det årlige nasjonale kvinnemøtet viser at tusenvis av argentinske kvinner er villige til og i stand til å kjempe for kvinners rettigheter i Argentina. De blir møtt av plakater og bannere som kaller jentene for mordere og ber dem forlate byen, de blir møtt av motdemonstranter og væpnet politi. Dette ser likevel ikke ut til å stoppe kvinnene som marsjerer i timevis og ender opp foran kirken og kommunehuset hvor de roper om tilgang til prevensjon og legalisert abort. Kirken og de katolske aktivistene har ingen makt over møtets hovedparole. Jentene mener at retten til å bestemme over egen kropp og eget liv er sentral og de utfordrer altså åpent kirken og staten som mener dette ikke er rettigheter kvinner bør ha. Gjennom å utfordre kirken på denne måten setter de 30 000 kvinnene samtidig spørsmålstegn til både hva det vil si å være kvinne og til hvordan man kan være det. De jobber for flere rettigheter og større frihet for kvinner. Jentene fra Secretaria de Mujeres er svært aktive i dette arbeidet. Mange av dem er også aktive i ulike politiske partier på UBA. Ettersom disse jentene har et reflektert og tematisert forhold til kjønn er det særdeles interessant å se på hvordan jentenes roller utspiller seg innad i partiene. Ser man endringer her som ikke finnes på de sosiale arenaene jeg allerede har undersøkt?

Reproduksjon av kjønnsroller på politiske pikniker

På de politiske møtene på universitetet kommer det til syne et klart mønster som viser at langt flere menn enn kvinner er aktive deltakere i diskusjonene. I en gruppe bestående av 10 kvinner og 10 menn, er omtrent 2 av kvinnene og 8 av mennene svært aktive i diskusjonen.

Når jentene (foruten de som er svært aktive) uttaler seg dreier det seg ofte om praktisk informasjon i forhold til det aktuelle temaet som diskuteres, fremfor å hevde egne synspunkt. Når noen blir avbrutt, er det som regel ei jente som spør hva den avbrutte skulle til å si. Dette kan tolkes på minst to måter. For det første har jenter omsorgsroller også i politiske situasjoner, jenter passer på at alle som ønsker det får snakke. På den andre siden kan det være et uttrykk for at hun ser hva som skjer, det er en kritikk av de som avbryter andre.

Det arrangeres jevnlig politiske møter gjennom hele semesteret og mot slutten av året er det tid for sommeravslutning. Jeg fikk delta på pikniker med et av de maoistisk-leninistiske partiene. Studentvalget hadde gått bra og de har fått representanter inn i flere fakultetsstyrer og dette skulle nå feires med en piknik. Den arrangeres med omtrent 70-80 partimedlemmer fra alle fakultet i "Studentparken" hvor flere av UBAs fakulteter ligger. Den andre pikniken, med medlemmer fra hele Buenos Aires og området rundt, arrangeres noen uker senere av partiet regionalt. Flere hundre mennesker, barnefamilier, unge og gamle møtes i en stor park utenfor Buenos Aires. Studentgrenen av partiet skiller seg ut på denne pikniken, de er høyere og lysere i huden enn de fleste andre medlemmene av partiet. Dessuten har mange av studentene dyre merkeklær. Det foregår noe, men ikke mye, samhandling mellom medlemmer av studentpartiene og andre deltakere, det ser ut til at de fleste holder sammen med partigrenen, det vil si, bydelen man hører til. På begge disse piknikene skjer noe interessant. De aller fleste av jentene "synes" ikke på samme måte som tidligere. Dette kommer særlig tydelig fram på studentpikniken og på vei til den regionale pikniken.

Likhets-fotball

Det er omtrent like mange kvinner og menn til stede på studentpikniken. Den begynner med fotballspilling, de øver til den regionale pikniken. Det ligger stor glede og prestisje i fotballturneringene som arrangeres på den regionale pikniken. Lagene består vanligvis av partigrenene fra ulike barrios, samt studentpartiet. Både gutter og jenter spiller, men de spiller hver for seg.¹⁴⁶ Langt flere gutter enn jenter spiller, og de som ikke gjør det, sitter i skyggen og ser på. En av de få guttene kommenterer jentene som spiller *"det ser ut som om de spiller basket, - alle løper etter ballen"*.

¹⁴⁶ Som nevnt deltok ingen av jentene jeg til vanlig spiller fotball med på disse piknikene.

Den største forskjellen mellom guttelaget og jentelaget består i at jentene ser ut til å ta det hele mer seriøst. Etter treningen avtaler de tidspunkt for en ny trening, diskuterer hvordan man kan gjøre ting annerledes, hvem som spilte bra og hvem som skal spille hvor. Guttelaget spiller uten å avklare noe som helst før selve dagen for turneringen. For guttene er det å spille fotball noe vanlig, noe man ikke trenger å snakke om ettersom man gjør det hele tiden, mens for jentene virker det viktigere å gjøre det bra. Dette kan henge sammen med en følelse Maru uttrykker:

”Det ligger en overbelastning på kvinner. De må yte mer, fordi man ikke er helt (fullstendig) mann, man mangler noe, så man må overkompensere. Kvinner har en form for perfeksjonisme som menn ikke trenger. En gutt aksepteres om han er tjukk eller litt dum, hvis han er morsom. Men det gjelder ikke for jenter.”

Hvis disse politisk aktive jentene først skal spille fotball, så er de nødt til å gjøre det godt, i motsetning til fotballjentene i forrige kapittel. Jentene deler en politisk ideologi om *likhet*, på samme måte som Susana og de danske speiderjentene som Nielsen (2004) skriver om, de konkurrerer på likt grunnlag som menn. Ettersom disse jentene ikke er vant til å spille fotball, er de nødt til å forberede seg så godt som mulig, så de kan yte mer slik Maru mener er nødvendig.

Etter fotballen og spillet er det grillingen som står for tur. Også her, som i andre sammenhenger, er det guttene som er grillmestere, de forbereder alt kjøttet. Kjøtt og grill er knyttet til menn (jfr. Døving 2001a), mens jentene dekker på bordet og tilbereder brød, salat og saft. Guttene deler ut kjøttstykker, mens jentene passer på at det ikke er noen problemer ved bordet og tilbehøret.

Kjønnede arbeidsoppgaver – underholdning, opprydding og mat

Etter at middagen er ferdig begynner fire-fem gutter å spille gitar og trommer, mens en annen gutt danser til rytmene. Store deler av deltakerne står rundt og klapper og synger med, slik at det danner seg en sirkel av mennesker rundt guttene som spiller. Nesten alle i den innerste sirkelen er menn, mens de fleste jentene sitter eller står utenfor sirkelen. ”Underholderne”

vitser og tuller og får hele folkemengden til å le, de befinner seg bokstavelig talt i sentrum av situasjonen. Deretter trekkes fire av de seks (mannlige) nyvalgte partilederne frem i midten av sirkelen, det applauderes for dem og guttene smiler bredt. De danser, slenger ben og armer rundt seg og bruker god plass.

Noen av jentene som befinner seg i utkanten av underholdningen begynner å rydde opp etter måltidet, de kaster overflødig mat og samler sammen papptallerkener og begre. To-tre gutter begynner da å slå sammen og rydde vekk bord, slik at det skal bli bedre plass inne i grillhuset, til mer musikk og dansing. Jeg spør Cristina hvordan pikniken er arrangert og hvem som har ansvaret for ryddingen? Hun forteller at partiet har en relativt flat struktur og at alle gruppene innad i partiet har ulike organisatoriske oppgaver. Jeg finner det likevel påfallende at jentene begynner oppryddingen som er direkte knyttet til mat. De kaster og pakker sammen rester, slik som det viser seg at arbeidsfordelingen innenfor familielivet ofte er organisert, mens guttene som blir med å rydde, tar ”de tunge løftene” som bordene, fordi mannlige kropper antas å være sterkere (se forrige kapittel). I dagligdagse oppgaver tar jentene seg av mat og rydding, selv om de er opptatt av likhet. De forsøker å være like gode som sine mannlige partikolleger på fotballbanen, for gjennom å spille god fotball utfordrer de ideene om hva det vil si å være kvinne.

På den regionale pikniken utspiller en annen versjon av lignende arbeidsfordeling seg. Det er studentenes oppgave å rigge ned etter den regionale pikniken. Det er et stort område som skal ryddes, det hele tar lang tid og var krevende fysisk arbeid, scenen (hvor det ble holdt appeller), alle fotballmålene, bodene, både for salg og informasjon skal rigges ned og løftes på lastebiler og søppel ryddes opp. Guttene, og halvparten av jentene, det vil si de som deltok på kvinnemøtet og som er aktive i fotballspillingen, er med å rydde, mens den andre halvparten av jentene blir sittende i skyggen under et tre. Det ser ikke ut til at noen tenker over at flere av jentene ikke hjelper til og dermed så det heller ikke ut som om dette ble forventet av dem. Det er mest sannsynlig på grunn av oppryddingens karakter. Mot slutten av oppryddingen begynner en ”viktig” fotballkamp, og flere av guttene samler seg rundt en bilradio for å høre på kampen. Den siste halvtimen er det i orden at guttene ikke sjauer materialet opp på lastebiler. Da er det i hovedsak feministjentene og noen få gutter som står for den siste innsatsen og også dette er akseptabelt. Dette aksepteres både av gutter og av de andre jentene, uten å skape åpen konflikt. Unge menn kan unnsnippe og delta i arbeidet gjennom fotball, - som i Norge (Lippe 2007), ser det ut til å finnes en enorm toleranse for menn og fotball.

På studentpikniken ser vi at det er de unge mennene som er i sentrum for underholdningen og slik er det også på den regionale pikniken. På vei til parken fyller studentpolitikerne to busser. To-tre jenter har ansvaret for bussene og organiseringen av hvem som skal hvor. Det er en del kaos, folk snakker i munnen på hverandre og går om bord på bussene uten å få med seg hva som skjer. En gjeng, hovedsakelig bestående av gutter som kjenner hverandre godt, setter seg bakerst i den ene bussen og begynner å synge og spille trommer og gitar. Ei av jentene med bussansvar forsøker å gi beskjeder til alle på bussen, men det er ingen som hører henne. Jenta blir både overhørt og oversett, mens ingen av lederne for partiet tar ansvar for at beskjedene blir gitt. De tar heller del i morsomhetene bakerst i bussen, de er med i showingen og gjøgleriet, de er morsomme, skaper god stemning og alle ler.

Guttenes dansing på studentpikniken og lydnivået til guttene på bussen illustrerer hvordan gutter og menn ikke begrenser sin fysiske kapasitet. Menn arver ikke kroppslig forsiktighet på samme måte som kvinner, tvert i mot lærer de å bruke rommet rundt seg (Young 2005). Samtidig som dette skjer blir jentene stående igjen som ”tapere” ettersom de ikke kontrollerer situasjonen. Jentene er oversett og overhørte – usynliggjorte. Berit Ås (1981) identifiserte usynliggjøring som en av fem sentrale hersketeknikker. Hun hevder hersketeknikker som usynliggjøring minner den utsatte om at hun eller han er mindreverdig og ubetydelig.

Jentene får først kontakt når de brøler høyt og er sinte. I det de blir sinte har de også tapt, selv om det er eneste måten å bli hørt på. Nå er de definert som de som ødelegger morsomhetene, som mødre, mens guttene er festlige, om enn litt uansvarlige. Jentene taper altså uansett; enten blir de overhørt, ansett som ubetydelig og som noen som ikke kan ta ansvar, eller de blir stående igjen som grinete og masete mødre. Guttene derimot har ingenting å tape, de har det gøy og kommer godt ut av situasjonen. Utfallet av situasjonen minner om da arkitektkontoret til Susanas bror ble ranet. Sebastian blir sett på som et lite barn, som egentlig ikke kan holdes ansvarlig for det som har skjedd. Strategien til disse guttene (om enn ubevisst) minner også om Sebastians. Susana mener at til tross for at broren ikke gjør noe for å hjelpe til hjemme, verken hos dem eller med samboeren i egen leilighet, er det ingen som virkelig kan bli sinte på ham, fordi *”han tar et slikt sympatisk uttrykk, som en liten gutt, han tøyser og tuller”*.

Under valgkampen var det minst like mange kvinner som menn som drev aktiv valgkampanje, men partiets nyvalgte ledere er alle menn. Disse lederne og andre unge menn ser ut til å kunne

ta seg friheter og friperioder hvor de slipper alt ansvar. De legger dette på jentene, samtidig som de motarbeider jentenes oppgaver. Likevel viser det seg at jenter ikke er like privilegerte som menn i partiet. Susana mener at partiene ”*har svært patriarkalske strukturer*” og at ”*de er svært machista*”. Hun har kranglet mye om feminisme og likestilling med flere kamerater som er partimedlemmer. Mange av de andre feministene er også enige i dette og flere av dem uttrykte glede over at jeg skulle se på kjønnsroller i partiene. Veronica forteller at de nylig har hatt en stor sak om kvinners deltakelse i partiet og at guttene slettes ikke likte at dette ble tatt opp. Veronicas parti har omtrent 3000 medlemmer, men i hovedstyret finnes det kun 3 kvinner og hele 22 menn. En av kvinnene, mot 18 av mennene, har barn. Dette ligner Kays (1987) beskrivelse av politisk aktive chilenerne, under Salvador Allendes Unidad Popular-regjering på 1970-tallet. Stadige flere kvinner ble politisk aktive under Allendes regjeringstid, men kvinnene var likevel underordnet sine mannlige partikamerater. Kvinner var synlig fraværende i høyere politiske verv og stillinger, både i partiene, i fagforeninger, studentpolitikk (Bambirra 1971, 1972, i Kay 1987:125), som i studentpolitikken på UBA. Videre påpekes det at de få betydningsfulle kvinnelige nasjonale politikerne, som regel hadde nær tilknytning til viktige mannlige politikere, - en bemerkelsesverdig likhet med Cristina Kirchner. Veronica forteller videre om forholdet til samboeren sin, som også er politisk aktiv:

”Det var alltid jeg som vasket opp og lagde mat, ganske typisk, selv om de liksom er for likestilling. Men det er mer i teorien enn i praksis, hvis et par innenfor partiet får barn, så er det utenkelig at mannen skal gi opp partiaktivitetene, det er alltid dama som må det”.

Veronicas framstilling, både av partiet og arbeidsfordelingen i hjemmet, er helt i tråd med Kays funn, selv om noe arbeid ble delegert til hushjelper. Kvinnene i Chile hadde på grunn av forpliktelser ovenfor barn og hus, ikke mulighet til å involvere seg i like stor grad som sine menn, slik som også Veronica beretter. Den totale forpliktelsen, det å stille opp når som helst i døgnet, slik som var idealet for politisk aktivisme, var for de chilenske kvinnene helt umulig. Selv om middelklassekvinner frigjorde mye tid gjennom hushjelper, biler og lignende, hadde de aldri samme mulighet til å overgi seg til politikken på samme måte som sine menn. ”Doris” forteller hvordan hun skyndte seg fra jobb, etter avtaler med venninner om henting av barn på skolen, barnepike og middag, til partimøter, men likevel måtte gå tidligere fra møtet enn sin ektemann. Hun og flere andre kvinner følte seg derfor utilstrekkelige ovenfor partikammeratene. Deres arbeid i hjemmet, teller ikke på samme måte som menns offentlige

arbeid i partiet (Kay 1987:125-128). I Veronicas parti, ble kvinners deltakelse i partiet og den patriarkalske strukturen tema for et møte, og til tross for mange protester og mye misnøye, vant jentene diskusjonen. Det ble vedtatt at det må det gjøres noe med dette. Gjennom ideologien om likhet kunne kvinnene likevel fremme moralske vedtak.

Enrique, bekrefter den misnøyen jentene uttrykker om at gutter ikke er opptatt med dette problemet:

”Jeg er ikke interessert i kvinnespørsmålet, for meg handler det først og fremst om klassekampen. Likestilling er ikke så viktig, for det kommer som en følge av revolusjonen. Vi har en gruppe for kvinnespørsmål i partiet, men denne har blitt opprettet ganske nylig”.

Enrique mener altså at ettersom kvinner er så ulike har ikke kvinnesaken noen styrke og den vil derfor ikke vinne fram før etter revolusjonen.

Oppsummering

Til tross for at mange unge utdannede, politisk radikale og aktive jenter i Argentina utfordrer det de kaller patriarkatet og viser enormt med engasjement og vilje, opplever de altså å komme i andre rekke innenfor egne parti. Det finnes en rekke skjevheter når det gjelder maktforhold blant politiske aktive studenter og på universitetet generelt. Jentene har ikke lederroller og overkjøres ofte av sine mannlige kolleger. I etablerte dagligdagse situasjoner som matlaging og grilling reproducerer jentene sine mødres roller, mens gutter griller slik også voksne menn gjør. På den andre siden gir ikke jentene opp, de forsøker å stille opp på like linje med menn og gir alt de kan. I praksis finner man noen former for endringer, jentene bærer tungt og de gir av seg selv for å spille fotball. I forbindelse med kvinnemøtet utfordrer jentene modig og åpent kirkens og statens diskurser om kjønn. Det man finner av endringer mener jeg skjer på et ”viljeplan” – feministjentene *ønsker* å være likestilte menn og gjør det de kan for å oppnå dette, i motsetning til fotballjentene som mener at de aldri kan bli like menn fordi det finnes en grunnleggende forskjell mellom kjønnene i utgangspunktet. Sier feministenes utfordringer noe om hvilke endringer som finner sted i det argentinske samfunnet? Dette ønsker jeg å se nærmere på i det neste og avsluttende kapitlet.

Kapittel 6: Revolusjon på *la plaza*, i hjemmet og i senga?

Kjønn kan analyseres som en diskursiv kontekst, som strukturell bakgrunn eller som erfaring og praksis. Både kjønnskultur og diskurser om kjønn reproduseres og omdannes gjennom folks praksis, og denne praksisen er videre med på å reprodusere og endre de samme kjønnskulturene. Jeg har søkt etter perspektiver som både rommer kjønn som refleksivt prosjekt og kjønn som naturaliserte, kroppsliggjorte disposisjoner: altså erfaringer og praksiser. Derfor har jeg undersøkt ulike sosiale felt hvor kjønn særlig utfordres og som en følge av dette, muligens endres.

Reproduksjon, utfordring og endring av kjønnspraksis

I denne oppgaven har jeg, i litt overført betydning, undersøkt slagordet “revolusjon på torget, i hjemmet og i senga”, som blir brukt av feministene. Alle mine kvinnelige informantene tar høyere utdanning og jobber hardt for å oppnå det de betegner som gode karrierer. Svært mange fremmer en likestillingsideologi (som likhet) i *teorien*, men i praksis viser det seg ofte at forestillinger om grunnleggende forskjeller mellom kjønnene eksisterer side om side. I nesten alle familiene jeg kjenner til, jobber begge foreldrene utenfor hjemmet. Likevel ser man at mødrene og ofte døtrene i familien tar seg av barn, matlaging og annet husarbeid. Kvinner skal både realisere seg selv gjennom arbeid utenfor hjemmet og være en tilgjengelig og kjærlig mor.

Når det gjelder flørting og seksualitet finnes det klare forestillinger om hva som er kvinnelig og hva som er mannlig og hvilke regler man har å forholde seg til. Til tross for at det finnes normer og regler, som blir sanksjonert på ulike måter når de brytes, finnes det også stort rom for å overskride eller endre normene på dette sosiale feltet. Som i familien reproduseres også praksis her, fordi dette er nyttig og effektivt i enkelte situasjoner, som for eksempel når Alicia oppfordres til å bruke miniskjørt. Det er i forhold til vennskap og seksualitet at de mest uforutsette og overskridende endringene skjer; her har jenter klart *agency* og en ny form for *agency*. Flere av disse jentene er ikke redde for å snakke om sex, de er ikke redde for å erkjenne at de har sex og at de liker det. De er ikke tilbakeholdne slik kvinnene i Santa Cecilia (Stølen 1996a, 1996 b) og middelklassekvinner i Lima er (Nencel 1996, 2005). Det er likevel

viktig å huske på at informantene fortsatt opererer innenfor en spesiell subkultur, i mange andre omgangskretser er slik handlemåte være utenkelig.

På fotballbanen finner man både mønstre av utfordring og reproduksjon. Det har vært og fortsetter å være vanskelig for jenter ”å komme inn på banen”, en mannlig dominert arena. Fotballaget Rojo og de andre jentene i turneringen åpner opp en relativt ubrukt arena for argentinske jenter – de viser at jenter kan spille fotball og dette har et frigjørende potensial (Hong & Mangan 2004). Som jeg har vist, finnes det flere måter å spille fotball på og jentene har det gøy, et svært viktig aspekt. På den andre siden dreier det seg virkelig om ”jentefotball” og ikke en umarkert og nøytral sport. Jentefotballen har andre regler, og når jentene spiller fotball er de i aller høyeste grad jenter og fotball er ”egentlig” en mannlig arena.

Innenfor den politiske aktivismen utfordrer jentene åpent det såkalte ”*machistasystemet*” i Argentina, den patriarkalske strukturen i partiet, staten og kirken, gjennom det nasjonale kvinnemøtet. De fleste deltakerne har et svært bevisst og reflektert forhold til kjønn og jobber for å endre kvinners situasjoner i Argentina. Til tross for at jentene er svært bevisste kjønnsrelasjoner og maktforhold mellom kjønnene, dominerer menn samhandlingene på de to piknikene, og man finner en form for reproduksjon og kontinuitet av arbeidsoppgaver som ligner de man finner i familien. Dette vitner om at til tross for utfordringene, reproduseres kjønnsroller også her.

Det er særlig på områdene fotball og seksualitet jeg ser nytt og meningsfullt endringspotensial. Innenfor familien reproduseres strukturer i stor grad, og det er vanskelig å si noe om hvordan mine informanternes fremtidige familieliv vil utvikle seg ettersom både materielle, økonomiske og politiske forhold i stor grad vil spille inn. På et mer generelt nivå vil jeg hevde at feltarbeidet og denne oppgaven viser at kjønnsroller hovedsakelig reproduseres i Buenos Aires. I stor grad handler det om ”*dominance based on complicity*” (Melhuus & Stølen 1996:20). En slik deltakelse oppnås gjennom hegemoni, det vil si delte verdier og delt mening, heller enn tvang og makt (Stølen 1996a). Ettersom mange kvinner og menn i stor grad er enige om hvilke verdier som gjelder, framstår maktrelasjonene mellom kvinner og menn som relativt stabile, det er neppe snakk om revolusjon på dette området. Ettersom middelklassejentene er privilegerte på en rekke områder, opplever de at mestringsstrategiene deres fungerer. På den andre siden er det ikke bare reproduksjon som finner sted. Det at endring er mulig og faktisk skjer, kommer fram når man kobler diskursene sammen med hva

folk faktisk gjør, - disse samsvarer ikke alltid med forestillingene om hva menn og kvinner gjør. En del av mine informanter utfordrer aktivt etablerte kjønnsrollemønstre. Dette gjør de både ved å reflektere over kjønn og kjønnsroller og ved å gjøre nye ting, ting som ikke faller inn i rekken av rutinemessige mønstre. Dette dreier seg om ny kroppslig praksis, fotballspilling, som utfordrer mannlig enevelde på fullstendig mannlig dominerte arenaer. Endringene man ser når det gjelder seksualitet er en klar indikator på kjønn og agency og er derfor svært viktig. I forhold til annen kvinnelig seksualitet i Latin-Amerika (eksempelvis Nencel 1996, 2005, Stølen 1996a, 1996b), kan man på dette området faktisk snakke om ”revolusjon i senga”.

Cristina Kirchner – flere reelle muligheter for argentinske kvinner?

Endringer finner også sted på det nasjonale nivået i Argentina. 28. oktober 2007 ble det klart at Cristina Fernandez de Kirchner hadde vunnet presidentvalget i Argentina og dermed at Argentina for første gang har valgt en kvinnelig president.¹⁴⁷ Juristen og den tidligere senatoren Cristina Kirchner tok dermed over presidentjobben etter sin mann, Nestor Kirchner som allerede har sittet i to perioder.

Argentinske kvinner har i dag formell likestilling på de fleste områder, men dette innebærer ikke nødvendigvis reelle like muligheter for menn og kvinner, ettersom uformelle diskrimineringsformer og maktstrategier virker inn. Det at Argentina har valgt en kvinnelig president, ansees som et tegn på at *”kvinner er på lik linje med menn”* i flere av landets ledende aviser. Dette er *”noe bra” (algo bueno)* for alle kvinner i landet, i følge artikkelen. *”Jeg regner med at man nå kan endre mange ting, for eksempel kvinneskredning”* utdyper en annen kvinne.¹⁴⁸ Gjennom en kvinnelig president regner man med at det vil bli mindre kvinneskredning og at Cristina Kirchner åpner opp rom og muligheter for andre kvinner.

Den symbolske verdien av elitens sosiale karakteristikk er svært viktig, folk føler seg bedre når de ser autoriteter med samme sosiale karakteristikk som kjønn, hudfarge og etnisitet

¹⁴⁷ Visepresident Isabela Perón ble president som følge av Juan Peróns død, hun ble altså ikke valgt.

¹⁴⁸ *”Con una presidenta, se consolida el poder femenino en la Argentina”*, publisert og nedlastet 29.10.2007 http://www.lanacion.com.ar/politica/nota.asp?nota_id=957409

(Ogmundson 2005).¹⁴⁹ Land med høy kvinneandel i politikken er de landene der folk er mest positive til kvinnelige politikere, hevder Bergh (2006).¹⁵⁰ Endringer begynner omtrent samtidig som kvinnebevegelsen vokser seg sterk og likestillingsforkjempere har tatt opp kampen innad i partiene for å få kvinner nominert. Først etter at kvinnene er valgt inn, endrer den generelle opinionen seg, realitetene påvirker altså holdninger mer enn omvendt. Dersom det fungerer slik i Argentina, som Ogmundson og Bergh skisserer for Nord-Amerika og Europa, ser det ut til at en kvinnelig president og kvinnelige ministre vil ha positive ringvirkninger for Argentina generelt og argentinske kvinner spesielt. Cristina Kirchner er dermed et viktig element i kvinnekampen. Hun åpner opp nye rom, viser argentinske kvinner og menn at det er mulig, med kvinnelige presidenter og med kvinnelige representanter i regjeringen.¹⁵¹ Men representerer Cristina Kirchner kvinner generelt eller representerer hun den argentinske overklassen og eliten?

Cristina Kirchners kjønn, deriblant hennes utseendet og ”kvinnelige karakter” ble vektlagt under valgkampen.

“Omtanken hennes [Cristinas] for utseendet sitt er et av hennes mest bemerkelsesverdige karaktertrekk. Man ser henne aldri i uorden. Klærne like omstendelige som alltid. Med berømmelse som en vakker kvinne, har hun tatt vare på utseendet sitt helt siden hun gikk på universitetet”.¹⁵²

Fokus på kvinners utseende framfor politikken innhold er svært vanlig i følge Ås (1979). Cristina Kirchner anses videre som kald, intellektuell og rasjonell, karakteristikk flere av mine informanter betrakter som ”typisk maskuline”. Med andre ord er hun i motsetning til de mannlige partipolitiske lederne på piknikene, ikke med på moro og lek og er dermed er ansvarlig, hun er ingen *pibe*. Slik jeg ser det kan Cristina Kirchners seier neppe kan tas til inntekt for feminismen, selv om det kan få positive ringvirkninger for kvinner generelt.

¹⁴⁹ Videre mener han (slik også Bergh 2006 og Heath et al (2005) hevder) at kvinner som regel er mer liberale. Kvinner i den lovgivende forsamlingen vil som regel ha en signifikant innvirkning på den generelle politikken som føres.

¹⁵⁰ Berg (2006) undersøker sammenhengen mellom kvinners representasjon og folks holdninger til likestilling og kvinner i politikk, i USA og i åtte europeiske land.

¹⁵¹ Argentina er rangert som nummer fem på ”Inter-Parliamentary Unions” liste over land med prosentmessig fleste kvinnelige representanter i Underhuset (<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> , lastet ned 14.05.08). I ”Cámara de Diputados”, det vil si i Underhuset, det lovgivende kammeret, har andelen kvinner økt fra 5 % i 1983 til 34 % i 2003 (Heath et al 2005:421), og 40 % i 2008 (IPU 2008). Dette er en følge av Ley de Cupo som ble vedtatt i 1991 og som krever at man må minst ha 30 % kvinnelige kandidater til seter det er sannsynlig at partiet vil vinne.

¹⁵² “Una mujer que no se resignó al segundo plano”, publisert og nedlastet i La Nación, 29.10.2007. http://www.lanacion.com.ar/politica/nota.asp?nota_id=957471&origen=relacionadas

Cristinas triumf er like mye Nestór Kirchners triumf, ettersom en president ikke kan velges i mer enn to etterfølgende perioder etter argentinsk lov. Cristina Kirchners politikk skiller seg ikke nevneverdig fra mannens, og hun lover å følge opp hans politikk på alle måter, en økonomisk politikk som det hevdes har fått landet på rett kjøl etter krisa i 2001.¹⁵³ Dersom de har velgernes og partiets støtte, kan Kirchner-dynastiet nå i teorien sitte med makten så lenge de ønsker.

Hvordan berører dette mine informanter og argentinske kvinner generelt? Er dette et prosjekt informantene støtter eller ansees det for å være for eliten?

Kirken, staten og abort

Feministene blant mine informanter er sannsynligvis skeptiske til Cristina Kirchner, på samme måte som de var ovenfor hennes mann, Nestor Kirchner. Feministene, som ofte er sosialister, marxister, trotskister er generelt skeptiske til politikken Kirchnerene fører, økonomisk, ideologisk og i forhold til kvinner og kjønn. Cristina Kirchner er i mot abort. Nettopp abort, retten til prevensjonsmidler og seksualundervisning er blant de største og viktigste kampsakene for unge feminister i Buenos Aires og Argentina i dag.

I følge helsedepartementet blir omtrent en halv million illegale aborter utført hvert år i Argentina, det tilsvarer omtrent 40 % av alle graviditeter. Alle kjenner noen som har tatt abort, og flere vet også om kvinner som dør som følge av illegale og risikofylte aborter. Feministen Veronica, peker på urettferdigheten i abortforbudet. Hun tok selv abort få måneder før jeg snakket med henne. Hun mener hun er heldig fordi hun vet hvor og hvordan hun skaffer seg informasjon, derfor visste Veronica hvilke muligheter som finnes og ikke minst har hun anledning til å betale for et relativt trygt alternativ.¹⁵⁴ Risikofylte aborter har vært landets dødsårsak nummer én blant unge kvinner i flere tiår (Humans Rights Watch, 2005:1). Årlig

¹⁵³ I skrivende stund hevder Gabriel at det argentinske folket står i lange køer for å ta ut innskuddene sine fra deargentinske bankene, ettersom de ikke stoler på dem. De er urolige for en ny økonomisk krise, som den i 2001.

¹⁵⁴ Veronica brukte oxaprost, en medisin for leddgikt. Et enkelt søk på "oxaprost" på www.google.no og tusenvis av sider kommer opp med forum, spørsmål og svar, fra både kvinner og menn, om hvordan fremkalle abort ved bruk av oxaprost (eksempelvis www.indymedia.org eller www.kolgados.com.ar). Man finner også sider som er i mot bruken av slike piller som abortmidler. Veronica forteller at tablettene koster 180 pesos, og 600 om man må til lege. Hun fikk tre piller og gikk til lege for sjekk, først etter en måned, deretter etter 2 ½ måned for å sjekke at alt kommer ut, ettersom det mangel på dette kan føre til infeksjoner og andre komplikasjoner.

dør anslagsvis mellom 100 og 500 kvinner som følge av aborter som har gått galt (avhengig av kilden). Dødsfallene finner man som regel blant den fattigere delen av befolkningen, middel- og overklassen har mulighet til å betale mer for rene og trygge steder å utføre abort på (HRW 2005).

Nasjonale media var, som nevnt i innledningen, svært opptatt av abort i min feltarbeidsperiode. Det finnes et klart flertall for abort i nasjonen, også blant mennesker som definerer seg selv som troende.¹⁵⁵ Flere troende katolikker avviser deler av kirkens standpunkt når det gjelder prevensjonsmidler og abort, fordi de ser at denne lovgivningen skader menneskers liv. Det trenger ikke nødvendigvis være et motsetningsforhold mellom det å tro på gud og være for retten til prevensjonsmidler og abort slik som organisasjonen *Catolicas por el Dercho a Decidir* (katolikker for retten til (selv)bestemmelse) viser.¹⁵⁶ Abortspørsmålet er komplisert, men alle troende jeg snakket med (foruten de katolske aktivistene på ENM) er for seksualundervisning og prevensjonsmidler. Den katolske kirken har svært mye makt i Argentina og både byråds kandidater og regjeringspolitikere er avhengige av kirkens velsignelse. Blant annet Nestor Kirchner måtte forsikre Vatikanet om at det ikke var noen fare for at abort ville bli lovlig i Argentina, etter at en pro-abort dommer ble valgt inn i høyesterett (HRW 2006:16). Det er derfor meget mulig at Cristina Kirchner ikke ville blitt valgt dersom hun åpent hadde støttet legalisering av abort. Flere av feministene utviser stor frustrasjon ovenfor regjeringen, Julia er overbevist om at regjeringen i dag har flertall for legalisering av abort, men velger å ikke holde en slik avstemning.

Abort – en moralsk konflikt

Seksualundervisning, prevensjonsmidler, angrepiller og abort er ideologiske konflikter, hvor det eksisterer en moralsk uenighet som er vanskelig, om mulig, å løse. Kvinnene for abort understreker at de *ikke ønsker* abort, ettersom ingen er *for* abort i den forstand, men de mener det er en menneskerett å ha bestemmelsesmulighet over egen kropp. For katolikker som mener menneskelivet begynner ved unnfangelsen, er kompromisser er umulige, ettersom det dreier seg om drap av et uskyldig menneske.

¹⁵⁵ I El Clarín (31.08.2006), en av landets største aviser, kom det fram at 64,1 % menn og 60,9 % kvinner er for abort, mens 33,8 % menn og 38,4 % kvinner er i mot. Blant mennesker som definerer seg selv som troende (77, 2 % av befolkningen) er 55 % for og 43 % i mot abort.

¹⁵⁶ Se <http://www.catolicasporelderechoadecidir.org/inicio.php> for mer informasjon om nettverket deres i Latin-Amerika.

Workshopen på kvinnemøtet utvikler seg til å bli en kaotisk diskusjon hvor det viste seg umulig å komme til enighet, men også å lytte til hverandre. Abortaktivisme, på begge sider, er knyttet til en mer generell prosess om konstruksjoner om selvet og kjønn i større sosiale, politiske og kulturelle prosesser (Ginsburg 2006). Julia insisterer på at abort ble sett strenger på av kirken etter at kapitalismen hadde sin inntreden og tilgang på billig arbeidskraft ble viktig. Denne forståelsen er tett knyttet til hennes politiske overbevisning. Begge gruppene bærer sin retorikk i tro på menneskers rettigheter, enten gjennom en menneskerettighetsdiskurs, eller gjennom menneskers retter og plikter ovenfor gud. Appeller til fornuft eller komplekse logiske argumenter velter ikke uten videre dypere liggende tro eller politisk overbevisning (Gruenbaum 2001).

Reaksjonene til en del av feministene kan bli sterke, ettersom umulige situasjoner krever drastiske midler. Dette oppdaget jeg allerede på det første feministmøtet, da jeg ble spurt om abort i Norge. Jeg hadde vært i Argentina i kort tid og spansken min var ikke helt stødig og jeg begynte derfor setningen med: *"babyen..."* Lengre kom jeg ikke før ei av damene avbrøt meg; *"det er ikke en baby. Først er man 'forsinket', deretter er man gravid, først helt mot slutten av svangerskapet venter man et barn"*. Det er mye som står på spill for disse kvinnene og de uttrykker seg deretter både klarere og krassere, ettersom retorikken er svært viktig i denne debatten. Feministene mener lovgivningen sier noe om kvinnesynet i landet. *"For å ha rett til abort må man være 'idiot' eller 'dement' og voldtatt – med andre ord har disse kvinnene mindre skyld i en voldtekt enn andre kvinner!"*

I følge Foucault kontrollerer staten befolkningens kropper for å skape normalitet. Abortlovgivningen i Argentina produserer dermed avvik og ulydige borgere. Ved å forby abort gjennom lovgivning, tematiseres ikke bare abort, men også morskap. Ved å forby abort blir morskap institusjonalisert som det normativt riktige. Gjennom det å ikke ta abort, blir gode kvinner mødre, rent faktisk, men også moralsk og symbolsk. Biomakt, er en strategisk konstellasjon som har oppstått ved at en lang rekke elementer er blitt koblet sammen gjennom ulike historiske prosesser. Den består av kroppens disiplineringsformer (kroppen som maskin, dressur og utvinning av dens krefter, nytte og føyelighet, samt dens integrasjon i effektive og lønnsomme kontrollsystemer) og regulering av befolkningen (kroppen som art; forplantning, fødsler, dødelighet og helsetilstand) (Foucault 1999b:152). Biomakten bidrar til å regulere befolkningsspørsmål, reproduksjon og kroppslige lyster og gleder på bestemte måter, og utgjør dermed en samlet "maktformasjon" (Markussen 2002:234). Denne formen for makt er

dermed tett tilknyttet morsrollen i Argentina. Forventningene og føringene for morsrollen møter man overalt i hverdagen – hos familie og venner, i dagspressen, magasiner og tv-serier. De fremmes også gjennom kirken, gjennom statens politikk, gjennom organisasjoner som legger vekt på morsrollen som både naturlig og nødvendig. Morskapet, slik det er blitt formidlet via de dominerende diskursformasjoner, fungerer som en ideologisk konstruksjon som påvirker både mødrene selv og omgivelsenes forventninger til henne.

Utfordringer for feminismen og kvinnebevegelsen

Det at ”det nasjonale kvinnemøtet” kalles nettopp ”det nasjonale kvinnemøtet” og ikke ”det nasjonale feministmøtet” tolker jeg som et forsøk på å favne alle kvinner og ikke bare kvinner som regner seg selv som feminister. Få av mine informanter og andre argentinske kvinner ser på seg selv som feminister, slik dette sitatet viser:

Patricia Fleitas er også lærer. Hun framstår som en bestemt kvinne. Hun har deltatt på kvinnemøtet i tre år. Hun har en uttrykkelig holdning: ”kvinnen befinner seg bortvist i det argentinske samfunnet, flesteparten av lederstillingene er okkupert av menn, vi har ikke rom”, hun hever stemmen bestemt. [...] i følge Patricia, ”vi ser ikke på oss selv som feminister for vi synes menn er fantastiske”.¹⁵⁷

Dette er et utdrag hentet fra en artikkel i El Clarín (08.03.2007, min oversettelse). Utdraget er, som Gabriels kommentar, ”*er ikke alle feminister lesbiske?*”, svært beskrivende. Det sier noe om hvordan mange kvinner og menn tenker om feminisme: feminisme er ikke noe kvinner som er interessert i menn er opptatt av eller bør bry seg om. Flere jenter som i aller høyeste grad er *for* kvinners rettigheter og det de kaller likestilling, mener at feminisme er negativt. Søstrene Lucia og Felicia mener at kjønnsdiskriminering ikke rammer dem, fordi de er privilegerte, fra (øvre) middelklasse, har utdanning og en rekke muligheter som andre argentinske kvinner ikke har. De forteller en rekke historier om forskjellsbehandling på universitetet og i kjærestereelasjoner, men dette anser de ikke som kjønnsdiskriminering. Kjønnsdiskriminering er noe som kan skje i det offentlige, eksempelvis på arbeidsplasser, men dette har ikke skjedd dem personlig. Kvinner kan forskjellsbehandles på en urettferdig måte, uten at dette er diskriminering. Kjønnsdiskriminering er noe som hender i offentligheten og som rammer fattigere kvinner.

¹⁵⁷ <http://www.clarin.com/diario/2007/03/08/conexiones/t-01375947.htm>

Denne forskyvingen av problemet tolker jeg som en mestringsstrategi (*coping mechanism*) på lik linje med Morrison, Bourke og Kelly (2005). De viser i en studie utført på et britisk universitet, at til tross for en ”postfeministisk retorikk” som hevder at ulikheter mellom kjønn ikke lenger eksisterer i høyere utdanning, i sær ikke på undergraduate nivå, viser spørreundersøkelser og intervjuer at kjønnsulikhet eksisterer i institusjonen. Videre oppdaget de motvilje blant studenter, særlig kvinnelige, mot å anerkjenne og artikulere dette som diskriminering. I stedet var det heller en tendens til å tone ned eller bagatellisere slike ulikheter, samt en motstand mot å ta opp slike problemstillinger. Morrison, Bourke og Kelly foreslår at dette kan være en form for ”mestringsstrategi” i tillegg til en indikasjon på et postfeministisk miljø. Jeg mener jentene her bedriver det samme som de unge kvinnene på det britiske universitetet. Mennesker skaper mening i eget liv gjennom kontinuerlig refleksjon omkring hvordan vi hadde det før sammenlignet med hvordan vi har det nå og i forhold til med andre mennesker. Som regel ønsker man å vise at man har det bedre enn andre for å gi eget liv og tilværelse mening. Laura mener at argentinske kvinner er i en svært heldig posisjon i forhold til kvinner fra mange andre land, Lucia forteller at hun kommer fra en privilegert familie og blir derfor ikke diskriminert som kvinner fra andre klasser. Gabriel hevder det finnes mer *machismo* og vold andre steder i Argentina og andre steder i Buenos Aires, mens Jonatan tilpasser seg ved å justere sine ønsker for hvordan han uttrykker seg gjennom klærne sine, - det er ikke så viktig som det var tidligere.

Politisk aktive kvinner, identifiserer seg ofte med ”*la mujer trabajadora*”, arbeiderkvinnen, og skaper slik mening gjennom en ideologisk og politisk diskurs hvor diskriminering av kvinner blir sett på som et strukturelt problem. Andre middelklassekvinner som ikke er like politisk bevisste, avviser diskriminering av middelklassekvinner. Dette er et formelt problem som de potensielt kan møte på arbeidsplasser, men som ”i virkeligheten” ikke har noe med dem å gjøre. Dersom kvinner fra middelklassen diskrimineres eller opplever ubehagelige episoder, er ikke det et strukturelt problem, men heller fordi man er ”uheldig” eller det er noe galt med personen på individnivå, det er en personlig nederlag å ha blitt diskriminert. Slik anser jeg bagatelliseringen av urettferdig behandling for å sammenfalle med det politiske individfokus man finner i den argentinske neoliberalistiske politikken.¹⁵⁸ Denne politikken, med et ideologisk fokus på individualitet og oppløsning av velferdsstaten mener jeg fremmer

¹⁵⁸ Se Auyero 2000, Guano 2002, 2003, 2004, Nymark 2008 for neoliberalisme i Argentina.

alle former for diskriminering (kjønn, klasse, etnisitet), samtidig som det fratar ens mulighet for å se på seg selv som systematisk diskriminert.

Kvinnebevegelsen i Argentina har altså flere problemer, feminisme sees ikke på noe som angår vanlige kvinner og den favner derfor heller ikke Argentinas kvinner. Svært mange ser på feminisme som noe negativt og anser ikke seg selv som feminister, selv om de er for likestilling og likeverd mellom kvinner og menn. Den hvite vestlige feminismen har blitt kritisert for reduksjonistiske, essensialiserende, rasistiske og elitistiske trekk (Bordo 1990). Kjønnsteoretikeres forsøk på å beskrive og forklare forskjellene kjønn utgjør, usynliggjorde andre relevante dimensjoner ved sosiale identiteter. I Argentina finner man store grupper kvinner med annen seksualitet, klassetilhørighet, regional og etnisk bakgrunn, samt annen religiøs og politisk overbevisning, men den argentinske feminismen favner altså ikke en gang store deler av den "hvite" (og i Argentinas tilfelle, relativt "europeiske") middelklasse, åstedet som regnes for feminismens utgangspunkt.

Vil de store forskjellene som eksisterer mellom argentinske kvinner kunne overkommes for å drive politisk virksomhet? Kan man snakke om argentinske kvinner som kategori?"[...] *gender forms only one axis of a complex, heterogeneous construction, constantly interpreting, in historically specific ways, with multiple other axes of identity*" Bordo (1990:139) setter spørsmålstegn til hvordan denne innsikten, selv om den er svært verdifull, ble omformet til *selve* innsikten. Kjønnsgeneraliseringer har blitt sett på som *i seg selv* essensialiserende og totaliserende og dette er bekymringsverdig (Bordo 1990). Det finnes interne forskjeller i kategoriene, men kategoriene er like fullt metodologisk forsvarlige. Dette er blant annet fordi feministisk teori ikke befinner seg i maktsentrum til tross for at hvite middelklassekvinner har visse former for privilegier (Bordo 1990:141). Bordo mener at et fokus på det empiriske nivået er essensielt for å forstå forskjeller som viser seg i gitte kontekster. Dette krever balanse, for ensidig vektlegging av forskjell, kan skygge for maktstrukturer som gir hvite menn privileger.

Det er viktig å studere flere ulike grupper kvinner i Argentina slik at vi forstår forskjellene som eksisterer. Feministisk teori og studier vil tjene på flere lokal forankrede, historiske og spesifikke studier av kjønn (Bordo 1990). Dette inkluderer den hvite middelklassens akademiske feminisme. Susana og Rocío (begge partipolitisk uavhengige) er frustrerte over

sine politisk aktive venninner, som hele tiden fokuserer på arbeiderkvinnen. *"Vi har også lov til å være feminister og ikke undertrykkes selv om vi er klassemessige privilegerte".*¹⁵⁹ Det samme hevder en del eldre damer (65-85) jeg møtte i etterkant av kvinnemøtet. De vektla viktigheten ved å delta på kvinnemøtet *"for å ha det hyggelig"* og *"for å møte andre kvinner"*, *"det er lov å bruke kvinnemøtet som en frihelg og som et pusterom"*. Dette er like viktig som diskusjonene, bevisstgjøringen og den politiske aktivismen, ettersom kvinnemøtet for mange kvinner er en anledning hvor de for første gang er ute av huset en hel helg. Ulike kvinner vil ulike ting med kvinnemøtene og dette bør det finnes aksept og forståelse for, mener de.

Spivak (1987) mener strategisk essensialisme en mulighet for å fremme kvinners rettigheter. Dersom det å kreve rettigheter med utgangspunkt i en gitt identitet er den måten en i praksis klarer å få gjennomslag for legitime politiske krav, bør en være forsiktig med å undergrave slik forsøk. Slik vant Mødrene på Plaza de Mayo frem og slik ser det ut til at kvinner på ulike nivå og i ulike situasjoner oppnår visse goder. Men for flere av de feministiske jentene vil det være svært vanskelig å spille på noe de anser som dypt krenkende. Young (1990) snakker for fokus på ulikhet og forskjellighet i politikken, det er viktig å anerkjenne likhet både innad og utad. Hun mener begrepet om sosialt kjønn (gender) er viktig for å stå samlet, men at man likevel kan vektlegge mangfold. Hun påpeker videre at felles verdier ikke nødvendigvis er løsningen, ettersom det finnes visse verdier man aldri kan bli enige om. I følge Young er ikke enhet nødvendigvis et ideal, ettersom politisk handling innebærer et fokus på felles problemer; vi kan være forskjellig og likevel samarbeide om felles problemer. Dette er en mulig løsning for kvinnebevegelsen i Argentina.

Avsluttende bemerkninger om endringer i kjønnspraksis og forestillinger om kjønn

Det er umulig å spå framtida, men med internasjonale menneskerettighetsorganisasjoners press på staten og ratifiseringen av CEDAW forplikter regjeringen seg til følge denne

¹⁵⁹ En debatt om lignende problemstilling har rast også i Norge de siste årene rundt 8. mars. Norske kvinner har lite å klage over, "dersom man ser på kvinner andre steder verden" versus de som mener man kan og bør kjempe for likestilling i Norge.

erklæringens insentiver. Argentinske kvinner kan nå klage til internasjonale menneskerettsdomstoler på det de anser som brudd på sine rettighetene.¹⁶⁰

Argentina og særlig Buenos Aires er på flere måter svært progressive i forhold til kjønn; en lov om obligatorisk seksualundervisning på skolene har blitt vedtatt. Angrepillen er tillatt. Buenos Aires er det eneste stedet i Latin-Amerika man kan inngå homofilt partnerskap. Mine kvinnelige informanter reiser sammen med venninner eller alene på lengre turer, til Europa, men også i Latin-Amerika. De har med andre ord stor frihet og har både mulighet og tillatelse til å bevege seg langt utenfor hjemmet (*casa*). Jentene flørter åpenlyst, de har sex, de blir samboere uten å gifte seg, de tar abort og ikke minst, gjør de opprør og protesterer. Mange er med i ulike kvinneorganisasjoner, i partiets kvinnegruppe, eller de reiser på kvinnemøtet. I 2005 deltok 30 000 kvinner på det nasjonale kvinnemøtet. Verdier endrer seg særdeles tregt (Stølen 1996), men her ser man altså skifter i praksis og i perspektiver. Til tross for reproduksjon og kontinuitet innenfor familielivet, de politiske aktivitetene og i en viss grad i fotballen, så utfordres kjønnspraksis gjennom fotball og særlig når det gjelder seksualitet. Vi finner nye typer agency og man aner at endring er på gang. Disse kommer, slik jeg ser det, særlig til uttrykk når det gjelder seksualitet og kropp.

De aller fleste av informantene mener det er mulig å endre det flere av dem kaller *machistasamfunnet*. Lucia peker på at samfunnet består av både kvinner og menn, og at kvinner oppdrar barna, - noe som tyder på at kvinner er *machistas*. Om kvinner oppdrar barna sine annerledes, vil samfunnet kunne endres. Kjønn må hele tiden repeteres og derfor finnes det også muligheter for forandring (Butler 1990).

”For meg er det faktum at jeg møter slik motstand mot mitt ønske om å denaturalisere kjønnsrelasjonene, nok en bekreftelse på hvor fastsatt disse er, og nettopp derfor må man fortsette å kjempe. Denne kampen har ikke de samme røttene som klassekampen. Man må bruke ande metoder, velge en ny vei. Dette finner jeg oppmuntrende, mer oppmuntrende enn kampen for revolusjon. Sann som tingene er i dag, vet jeg ikke når vinden vil være riktig for revolusjon. Men, når det gjelder kjønn, er jeg sikker på at det finnes en opplyst sti, som Mao sier”. – Susana

¹⁶⁰ I praksis vil dette likevel være vanskelig i abortsaker hvor det har vist seg at det tidskrevende ved rettssaker er et problem, som flere instanser ser ut til å utnytte. Når man søker om abort, er dette en hastesak. Feministjentene mener at utsettelse og regelrett somling skjer for å forhindre at abortinngrepet finner sted, fordi det raskt blir for sent til sykehuspersonale er villige til å utføre inngrepet.

Referanser

Bøker og artikler

- Aguirre, Rosario & Fassler, Clara 1994, "¿Que hombres? ¿Que mujeres? ¿Que familias?", i *Ediciones da las Mujeres no 20*, Isis Internacional
- Archetti, Eduardo P 1985 Fotball og nasjonal etos, i "Fotball – mer enn et spill Olsen, Egil (red.)
- Archetti, Eduardo P. 1996 Playing Styles and Masculine Virtues in Argentine Football, i *Machos, Mistresses and Madonnas. Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, Marit Melhuus og Kristi Anne Stølen (red.), London: Verso
- Archetti, Eduardo P. 1999 *Masculinities: football, polo and the tango in Argentina*, Oxford: Berg
- Archetti 2002 Anthropology of Sports, i *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, s. 14913-14916
- Archetti, Eduardo P. 2003 Den norske "idrettsmodellen": Et kritisk blikk på sivilisert samfunn i Norge, i *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, Nr 1, 8-15
- Ardener, Edwin 1975 Belief and the Problem of Women, i Shirley Ardener (red.): *Perceiving Women*. J. M. Dent Sons Ltd., London.
- Ayuro, Javier 2000 The Hyper-Shantytown: Neo-Liberal Violence(s) in the Argentine Slum, *Ethnography* 1 (1),
- Barnes & Eicher 1992 Introduction, i *Dress and Gender- Making and Meaning* Barnes & Eicher (red.), Cross-Cultural Perspectives on Women, vol. 2, Berg Publishers, Oxford
- Barth, Fredrik 1994 [1966] Modeller av sosial organisasjon, kapittel 3 i *Manifestasjon og prosess* Oslo, Universitetsforlaget
- Bass, Jeffrey 2006 In Exile from the Self: National Belonging and Psychoanalysis in Buenos Aires, *Ethos* vol 34, no 4. s 433-455, American Anthropologists Association
- Beauvoir, Simone de 2000 Det annet Kjønn, Bokklubbens Kulturbibliotek
- Bejerano, Cynthia 2003 Las Super Madres de Latino America: Transforming Motherhood and Houseskirts by Challenging Violence in Juárez, México, Argentina, and El Salvador, kap. 22 i *Violence and the Body: Race, Gender, and the State*. Aldama (red). USA: Indiana University Press
- Bergh, Johannes 2006 Gender Attitudes and Modernization Processes, i *International Journal of Public Opinion Research*, Spring 2007. Vol. 19, Iss. 1
- Borchgrevink, Tordis & Melhuus, Marit 1987 "Familie og arbeid. Fokus på sjømannsfamilier. Kjønn, arbeid, likestilling, Arbeidsforskningsinstituttet, rapport nr. 27/85

- Bordo, Susan 1990 "Feminism, Postmodernism, and Gender-Scepticism", i *Feminism/Postmodernism*, Nicholson (red.), New York/London, Routledge
- Bornstein, et al 1999, Play in Two Societies: Pervasiveness of Process, Specificity of Structure, *Child Development*, Vol. 70, No. 2, pp. 317-331.
- Bourdieu, Pierre 1978 Sport and Social Class, *Social Science Information* 17: 819-840
- Bourdieu, Pierre 1990 Kroppens sosiale persepsjon, i *Sosiologi i Dag* 1990:3, s. 3-11
- Bourdieu, Pierre 1991 Sport and Social Class, i *Rethinking Popular Culture – Contemporary Perspectives in Cultural Studies*, Mukerji og Schudson (red.), University of California Press, Berkely
- Bourdieu 2002 [1977] *Distinksjonen - en sosiologisk kritikk av dømmekraften*, Bokklubbens kulturbibliotek
- Burman & Turbin 2003 Introduction: Material Stratgies Engendered, i *Material Strategies – Dress and Gender in Historical Perspective*, Burman & Turbin (red.), Blackwell Publishing
- Butler, Judith 1990 *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, New York: Routledge
- Butler, Judith 2004 *Undoing Gender*, New York: Routledge
- Carrier, James G 1999 "People who Can Be Friends – Selves and Social Relationships", i *The Anthropology of Friendship*, Bell & Coleman (red.), Oxford New York
- Cox & Thompson 2004 From Heydays to Struggles: Women's Soccer in New Zealand, i *Soccer, Women, Sexual Liberation – Kicking Off a New Era*, Hong & Mangan (red.), Frank Cass Publishers
- Dalén, Annika 2003 *Prostitution in Argentina in the Wake of the Economic Crisis*, Uppsala University, Department of Development Studies, C-level essay
- Douglas, Mary 1991 [1966] *Purity and danger: an analysis of concepts of pollution and taboo*, London: Routledge
- Døving, Rune 2001a Lettølets avmakt – en drikk for alkoholisererte, feminine festbremsere, i *Varene tar makten – Makt- og Demokratiutredningen 1998-2003*, Holm & Meyer (red.), Gyldendal Akademisk
- Døving, Runar 2001b, Vaffelhjertets makt, i *Varene tar makten – Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*, Holm & Meyer (red.), Gyldendal Akademisk
- Eriksen, Thomas Hylland 1998 *Små Steder – Store Spørsmål, Innføringsbok i Sosialantropologi*, Oslo: Fagbokforlaget

- Fasting, Kari 2004 Small country - big results: Women's football in Norway i *Soccer, Women, Sexual Liberation – Kicking Off a New Era*, Hong & Mangan (red.), Frank Cass Publishers
- Fasting & Lippe 1988 *Myter om kvinner: konsekvenser for kvinners idrettsutfoldelse*, Norges Idrettsforbind, Utdanningsavdelingen
- Feijoó, M. Carmen 1998 Democratic Participation and Women in Argentina, 29-46, i *Women and Democracy Latin America and Central and Eastern Europe*, Jaquette & Wolchik, (red.) The John Hopkins University Press
- Feijoó & Nari 1994 Women and Democracy in Argentina, i *The Women's Movement in Latin America, Participation and Democracy*, Jaquette (red.), Westview Press
- Feixa 2000 Football Cultures: Review Article of Entering the Field, New Perspectives on World Football, i *Social Anthropology* vol.8, no. 2
- Fisher, Jo 1993a Argentina: Where are Our Children?, i *Out of the Shadows – Women Resistance and Politics in South America*, Latin America Bureau
- Fisher, Jo 1993b Argentina: The Home Front, i *Out of the Shadows – Women Resistance and Politics in South America*, Latin America Bureau
- Foucault, Michel 1999b Viljen til viten, i *Seksualitetens historie*, bind I, Oslo: Exil/Pax Forlag
- Gemzöe, Lena 2005 *Feminism*, Bilda förlag
- Gil, Gastó Julián 2002 Soccer and Kinship in Argentina: The Mother's Brother and the Heritage of Identity, *Soccer & Society*, 3:3, 11 – 25
- Ginsburg Faye 2006 Procreation Stories: Reproduction, Nurturance, and Procreation in Life Narratives of Abortion Activists, i *Feminist Anthropology: A reader*, Ellen Lewin (red.), Blackwell Publishing
- Goddard, Victoria Ana 1996 *Gender, Family and Work in Naples*, Berg, Oxford
- Goddard, Victoria Ana 2000 The Virgin and the State in Argentina, Gender and politics in Argentina, i *Gender, Agency and Change*, Goddard (red.)
- Goffman, Erving 1992 [1959] *Vårt rollespill til daglig – En studie i hverdagslivets dramatikk*, Oslo, Pax forlag
- Goldstein, DM 2004 Spectacular Violence and Citizen Security, kapittel 5, i *The Spectacular City and Performance in Urban Bolivia*, Duke University Press
- Gruenbaum, Ellen 2001 Introduction, i *The Female Circumcision Controversy in an Anthropological Perspective*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Guano, Emanuela 2002 Spectacles of Modernity: Transnational Imagination and Local Hegemonies in Neoliberal Buenos Aires, *Cultural Anthropology* 17(2):181-209

- Guano, Emanuela 2003 A Color for the Modern Nation: The Discourse on Class, Race, and Education in the *Porteño* Middle Class, *Journal of Latin American Anthropology*, 8(1):148-171
- Guano, Emanuela 2004 The Denial of Citizenship: "barbaric" Buenos Aires and the middle-class imaginary, *City and Society*, vol. 16, Issue 1 pp 69-97
- Gullestad, Marianne 1984a Kitchen-table society: a case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway , Oslo, Universitetsforlaget
- Gullestad, Marianne 1984b Sosialantropologiske perspektiver på familie og hushold, i *Myk start - hard landing : om forvaltning av kjønnsidentitet i en endringsprosess*, Rudie (red.) Oslo: Universitetsforlaget
- Gupta & Ferguson 1997 Discipline and Practice: "The Field" as Site, Method, and Location in Anthropology, i *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*. University of California Press.
- Gutmann, Matthew 1996, *The Meanings of Macho: Being a Man in Mexico City*, Berkely: University of California Press
- Guy, Donna 1997 Mothers Alive and Dead: Multiple Concepts of Mothering in Buenos Aires, i *Sex and Sexuality in Latin America*, Balderston & Guy (red.) New York University Press
- Heath, Schwindt-Bayer & Talyor-Robinson 2005 "Women on the Sidelines: Women Representation on Committees in Latin American Legislatures" i *American Journal of Political Science*, vol. 49, No. 2,
- Heilman, Mari Rysst 2002 Metodologiske utfordringer og epistemologiske forankringer i studiet av sensitive felt: feltarbeid som dialektisk prosess, *Udsadhed og forbrug i de Nordiske velfærdssamfund*, Arbejdspapir 2
- Hines & Fry 1994 Indirect Modes of Aggression Among Women of Buenos Aires, Argentina, i *Sex Roles*, Vol 30, Nov ¾, s. 213-236
- Hong & Mangan 2004 *Soccer, Women, Sexual Liberation – Kicking Off a New Era*, Hong & Mangan (red.), Frank Cass Publishers
- Hurtig, Jane 2002 Debating Women: Gendered Lessons in a Venezuelan Class Room, i *Gender's Place – Feminist anthropologies of Latin America*, Montoya, Frazier and Hurtig (red.), Palgrave Macmillan
- Hjelm & Olofsson 2004 A Breakthrough: Women's football in Sweden, i *Soccer, Women, Sexual Liberation – Kicking Off a New Era*, Hong & Mangan (red.), Frank Cass Publishers
- Htun, Mala 2003 *Sex and the State: abortion, divorce, and the family, under Latin American dictatorships and democracies*, Cambridge University Press

- Isaksen, Lise W. 2001 Kommer din praktikant også fra Litauen? Om nye løsninger på gamle problemer, i *Kvinneforskning* 2/2002
- Jenkins, Richard 2004 *Social Identity*, Second edition, Routledge
- Kay, Diana 1987 *Chileans in exile: private struggles, public lives* Houndmills : Macmillan
Edinburgh studies in sociology
- Kopperdal, Marie 2007 *Kvinneliv i Villa 31*, masteroppgave sosialantropologi, UiB
- Kulick, Don 1998 Travesti: Sex, Gender and Culture among Brazilian Transgendered Prostitutes, kapittel 5 i, *Travesti Gendered Subjectivity*, University of Chicago Press
- Lancaster 1992 *Life is hard : machismo, danger, and the intimacy of power in Nicaragua* ,
Berkeley, University of California Press
- Larrain, Jorge 2000 *Identity and Modernity in Latin America*, Polity Press
- Lippe, Gerd von 2007 Kvinnelige fotballspillere har ikke baller, i *Samtiden* 2007, nr 4, 86-93
- Luykx, Aurolyn 1988 *The Citizen Factory: Schoooling and Cultural Production in Bolivia*,
State University of New York Press
- Malinowski, Bronislaw 1992 (1922) Introduction: The Subject, method and scope of this inquiry, *Argonauts of the Western Pacific*, New York: Dutton
- Markovits & Hellerman 2004 Women's Soccer in the United States: Yet Another American 'Exceptionalism', i *Soccer, Women, Sexual Liberation – Kicking Off a New Era*, Hong & Mangan (red.), Frank Cass Publishers
- Markussen, Turid 2002 Med skeivt blikk på feministisk kritikk, - Foucault, feminisme og partnerskapsloven, i *Kjønnsrettferdighet – Utfordringer for feministisk politikk, Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*, Cathrine Holst (red.), Gyldendal Akademisk
- Martín, Eloisa 2004 *Aguante lo 'pibe'!*: Redefinitions of "youth" in Argentina, i *South-South Exchange Programme for Research on the History of Development*, vol 1, no. 2
- Marx & Engels 1975 [1848] *Det kommunistiske manifest*, Oslo: Ny Dag
- Mauss, Marcel 1995 [1922] *Gaven: utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*, Oslo: Cappelen akademiske forlag
- Meehan, Oscar & Katzman, Melanie 2001 Argentina – the social body at risk, i *Eating Disorders and Cultures in Transition*, Nasser, Katzman & Gordon (red.), Brunner-Routledge
- Melhuus, Marit 1996 Power, Value and the Ambiguous Meaning of Gender, i *Machos, Mistresses, Madonnas - Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, Melhuus & Stølen (red.), Verso, London, New York, 230-259

- Melhuus, Marit 1998 Configuring Gender: Male and Female in Mexican Heterosexual and Homosexual Relations, i *Ethnos* vol. 63:3, 351-382
- Melhuus, Marit 2001 Hvilken skam uten ære? Eller: Finnes den skamløse ære? *Skam – Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*, red. Wyller 2001, Fagbokforlaget
- Melhuus & Stølen 1996, Introduction, i *Machos, Mistresses, Madonnas - Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, Melhuus og Stølen, (red.) Verso, London, New York
- Moi, Toril 1998, *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*, Gyldendal
- Moore, Henrietta L. 1988 *Feminism and Anthropology*, Cambridge, Polity Press
- Moore, Sally Falk 1987. Explaining the present: Theoretical dilemmas in processual ethnography, *American Ethnologist*, vol. 14, No.4: 727-736
- Morrison, Bourke & Kelly 2005 'Stop making it such a big issue': Perceptions and experiences of gender inequality by undergraduates at a British University, i *Women's Studies International Forum*, Volume 28, Issues 2-3
- Narayan, Kirin 1993 How native is a "Native" Anthropologist? *American Anthropologist*, New Series. Vol 95, No 3 671-686
- Navarro, Marysa 2002, Against Marianismo i Genders Place – *Feminist Anthropologies of Latin America*, red. Montoya, Frazier og Hurtig, 257-272, Palgrave Macmillian
- Nencel, Lorraine 1996 *Pacharacas, Putas and Chicas de su casa*. Labelling, Femininity and Men's Sexual Selves in Lima, Peru, i *Machos, Mistresses, Madonnas - Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, Melhuus og Stølen, (red.) Verso, London, New York, 56-83
- Nencel, Lorraine 2005 "Professionalization, Sexualization: When Global Meets Local in the Working Identities of Secretaries in Lima, Peru, kap 3 i *The Gender Question in Globalization – Changing Perspectives and Practices*, Davids & van Driel, (red.) Ashgate Publishing
- Nelson, Mariah B. 1994 *The Stronger Women Get, The More Men Love Football: Sexism and the American Culture of Sports*, New York: Harcourt Brace
- Nielsen 2004, Harriet B. Fire måter å slippe unna oppvasken på. Jenter og gutter på speiderleir i Russland, Slovakia, Portugal og Danmark", i *Kvinneforskning 2*
- Nymark, Johannes 2008 *Frå Evita til Cristina*, Bergen, Fagbokforlaget
- Ogmundson, Richard 2005 Does It Matter if Women, Minorities and Gays Govern?: New Data concerning an Old Question, *Canadian Journal of Sociology*, Vol. 30, No. 3

- Olavaría 2006 Men's Gender Relations, Identity and Work-Family Balance in Latin-America, i *Other Half of Gender: Men's Issues in Development*, Correia (red.), Herdon: World Bank
- Ong, Aihwa, 1988. The production of possession: Spirits and the Multinational Corporation in Malaysia. *American Ethnologist*, 17(1):28-42
- Ortner, Sherry 1974 Is Female to Male as Nature is to Culture? i *Woman, culture, and society*, Rosaldo & Lamphere (red.), Stanford, California: Stanford University Press
- Osiel, Mark J 2001 Constructing Subversion in Argentina's Dirty War, i *Representations*, Summer 2001, Pages 119–158
- Passaro, Joanne 1997 "You Can't Take the Subway to the Field!": "Village" Epistemologies in the Global Village, i *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*. University of California Press
- Platzer Ellinor (2002): Kulturellt utbytte eller billig arbeidskraft? - au pair i Sverige, i *Sociologisk forskning* 3-4/2002
- Prieur, Annick 1996 Domination and Desire: Male Homosexuality and the Construction of Masculinity in Mexico, i *Machos, Mistresses, Madonnas - Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, Melhuus & Stølen (red.) Verso: London, New York
- Reysoo Fenneke 2005 Reproductive Rights Violations: A Comparison of Export-Oriented Industries in Mexico and Morocco 125-142, i *The Gender Question in Globalization, - Changing Perspectives and Practices*, Davids & van Driel (red.), Ashgate
- Ronsbo. Henrik 2003 The Embodiment of Male Identities: Alliances and Cleavages in Salvadorean Football, i *Sport, Dance and Embodied Identities*. Dyck & Archetti (red.) Oxford, GBR: Berg Publishers,
- Rosaldo, Michelle 1974 Woman, Culture, and Society: A Theoretical Overview, i *Woman, culture, and society*, Rosaldo & Lamphere (red.) 1974, Stanford, California: Stanford University Press
- Rudie, Ingrid 1984 Innledning, i *Myk start - hard landing: om forvaltning av kjønnsidentitet i en endringsprosess*, Oslo: Universitetsforlaget
- Solheim, Jorun 1998 *Den åpne kroppen, om kjønnsymbolikk i moderne kultur*, Oslo: Pax
- Solheim, Jorun 2002 Kjønn, kompetanse og hegemonisk makt, i Ellingsæter & Solheim (red.), *Den usynlige hånd? Kjønnsmakt og moderne arbeidsliv*. Oslo, Gyldendal Akademisk
- Spivak, Gayatri 1987 "French feminism in an International Frame, i *Other Worlds. Essays in Cultural Politics*, New York/London: Methuen
- Stobbe, Lineke 2005a "Doing Machismo: Legitimizing Speech Acts as a Selection Discourse, i *Gender, Work and Organization*, vol 12, no 2, Blackwell Publishing

- Stobbe, Lineke 2005b The Gendered Reconstruction of the Argentine Auto Component Industry, i *The Gender Question in Globalization – Changing Perspectives and Practices*, Davids & Driel (red), Ashgate Publishing
- Strandbu, Åse 2006 *Idrett, kjønn, kropp og kultur – Minoritetsjenters møte med norsk idrett*, Rapport 10/06, NOVA
- Strandbu & Hegna 2006 Experiences of Body and Gender Identity among Young Female Norwegian Basketball Players, i *Idrett, kjønn, kropp og kultur – Minoritetsjenters møte med norsk idrett*. Rapport 10/06, NOVA
- Stølen, Kristi Anne 1996a *The Decency of Inequality – Gender, Power and Social Change on the Argentine Prairie*, Oslo: Scandinavian University Press
- Stølen, Kristi Anne 1996b The Power of Gender Discourses in a Multi-Ethnic Community in Rural Argentina, i *Machos, Mistresses, Madonnas - Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, Melhuus & Stølen, (red.) Verso, London, New York, 159-184
- Sutton, Barbara 2007 Poner el Cuerpo: Women's Embodiment and Political Resistance in Argentina, *Latin American Politics and Society*, 49, 3, Academic Research Library
- Tarducci, Mónica og Tagliaferro, Bárbara 2004, Iglesia católica: Argentina, ni diversa ni laica, i *Política y Cultura*, vår 2004, Vol 00, nummer 021, Universidad Autónoma Metropolitana – Xochimilco, DF Mexico.
- Taylor, Diana 1997 “Making a Spectacle: The Mothers of the Plaza de Mayo”, i *The Politics of Motherhood Activist - Voices from Left to Right*, s. 182-197. Jetter, Orleck, Taylor (red.) Dartmouth College, University Press of New England
- Thurén, Britt-Marie 2000 Out of the house – to do what? Women in the Spanish Neighbourhood movement, i *Gender, Agency and Change* 165-195
- Votre & Mourão 2004 Women's Football in Brazil: Progress and Problems, i *Soccer, Women, Sexual Liberation – Kicking Off a New Era*, Hong & Mangan (red.), Frank Cass Publishers
- Wadel, Cato 1991 *Feltarbeid i egen kultur: en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*, Flekkefjord SEEK
- Wainerman, Catalina 1981 La mujer y el trabajo en la Argentina desde la perspectiva de la iglesia Católica a mediados del siglo, *Desarrollo Económico*, vol. 21, No. 81, 71-92
- Wainerman, Catalina 2000 División del trabajo en familias de dos proveedores. Relato desde ambos géneros y dos generaciones, *Estudios Demográficos y Urbanos*, no. 043, El Colegio de México
- Wainerman, Catalina 2005 ¿Reproducción o cambio intergeneracional en las prácticas domésticas cotidianas? Acerca de la validez de la información de “protagonistas” y “cronistas”. *Revista Argentina de Sociología*, vol 3, no. 005, Consejo de Profesionales en Sociología, Buenos Aires,

Weber 1970 [1919] *Makt og byråkrati*, Oslo: Gyldendal

Young, Iris M. 1990, *The Ideal of Community and the Politics of Difference*, i *Feminism/Postmodernism*, Nicholson (red.), New York/London, Routledge

Young, Iris M. 2005 *On female body experience: "Throwing like a girl" and other essays*, Oxford University Press

Young, Malcolm 1992 *Dress and Modes of Address: Structural Forms for Policewomen*, i *Dress and Gender- Making and Meaning* (red) Barnes & Eicher 1992, *Cross-Cultural perspectives on Women*, vol. 2, Berg Publishers, Oxford

Ås, Berit 1979 *De 5 hersketeknikker*, Årbog for kvinder 1979:4

Rapporter og andre referanser

Asociación Regional de Desarrollo Empresario 2007 "Observatorio provincial sobre la situación de la mujer en la Provincia de Buenos Aires" - Secretaría de Derechos humanos de la Provincia de Buenos Aires - Consejo Federal de Inversiones

Human Rights Watch 2005, *Decisions Denied – Women's Access to Contraceptives and Abortion in Argentina*, vol. 17, No. 1(B)

Kunnskapsforlaget 2002, *Spansk blå ordbok*, Spansk-Norsk, Norsk-Spansk Kunnskapsforlaget